

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

SOSYAL YARDIMLARIN SOSYO-EKONOMİK
ETKİLERİ: ŞIRNAK İLİ ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Emin BALTA

Danışman
Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

ŞIRNAK, 2019

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

SOSYAL YARDIMLARIN SOSYO-EKONOMİK
ETKİLERİ: ŞIRNAK İLİ ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Emin BALTA

Danışman
Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi

ŞIRNAK, 2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hazırlayan

Emin BALTA

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI

“Sosyal Yardımların Sosyo-Ekonomik Etkileri: Şırnak İli Örneği” adlı Yüksek Lisans tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan
Emin BALTA

Danışman
Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

İktisat Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ danışmanlığında **Emin BALTA** tarafından hazırlanan “**Sosyal Yardımların Sosyo-Ekonomik Etkileri: Şırnak İli Örneği**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / ..... / 2019

(Tez savunma sınav
tarihi)

JÜRİ

Danışman : Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

Üye : Doç. Dr. Melike ATAY POLAT

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ

İMZA

.....

.....

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... / ..... / 2019

Enstitü Müdürü

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım günden beri gerek ders döneminde gerek tez çalışmamın her aşamasında bana değerli vakitlerini hiçbir zaman esirgemeyen ve karşılaştığım zorlukları aşmamda yardımcı olarak bana cesaret veren, sadece akademik açıdan değil kültürel açıdan da bana büyük katkı sağlayan danışman hocam Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ'ne; çalışmama, özellikle analiz aşamasında zamanlarını ayırarak yaptıkları büyük katkılardan dolayı Dr. Öğr. Üyesi Sedat ÇELİK hocama ve Öğr. Gör. İbrahim FIRAT hocama; sürekli fikir alışverişinde bulunduğum kıymetli arkadaşım Sabri ANIK ile Özgür İLÇİ'ye ve tez çalışmamın hem teori hem de analiz aşamasında bilimsel anlamda bana kazandırdıklarının yanı sıra gösterdiği manevi destek ve anlayıştan ötürü çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ ve Doç. Dr. Melike ATAY POLAT'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Tezin hazırlanmasında bize evlerini ve iş yerlerini açan Şırnak halkına teşekkür ederim.

Hayatım boyunca tercihlerimde beni destekleyen aileme bütün kalbimle teşekkürlerimi sunarım.

Emin BALTA

Şırnak, 2019

SOSYAL YARDIMLARIN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ: ŞIRNAK İLİ ÖRNEĞİ

Emin BALTA

**Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans, Haziran 2019**

Danışman: Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

ÖZET

Yoksulluk ve gelir adaletsizliği insanlığın yaşadığı en büyük sorunlardan birisidir. Dolayısıyla ülkeler sosyal devlet anlayışının da etkisiyle bu sorunları çözebilmek amacıyla ulusal ve uluslararası çerçevede çeşitli uygulamalar yapmaktadırlar. Bunlardan birisi, bölgesel olarak il ve ilçe kapsamında uygulanan ve geçinme güclüğü içinde olan bireylerin yaşamlarını iyileştirmeye yönelik yapılan sosyal yardımlardır. Sosyal yardımların olumlu yanları bireylerin eğitim, sağlık gibi faaliyetlerden yararlanabilmeleri sonucunda refah düzeylerinin artırılmasına yardımcı olması iken, olumsuz yanları ise insanların çalışma isteklerini azaltmasıyla birlikte istihdama katılımlarını engellemesidir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, belirlenen hedef kitle çerçevesinde söz konusu sosyal yardımların ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerini ne derece etki ettiğini ve hangi demografik değişkenler açısından nasıl bir farklılık gösterdiğini analiz etmek ve yorumlamaktır. Bunun yanında, ailelerin sosyal yardımları almadan önce ve aldıktan sonraki sosyo-ekonomik durumlarının da karşılaştırmalı olarak sunulması amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında Şırnak ili ve ilçelerinde sosyal yardım almakta olan 405 aile ile görüşülerek sosyal yardımları almadan önceki durumları ile sosyal yardımları aldıktan sonraki durumları, aldıkları yardım türleri ve aile üyelerinin istihdam durumuna ilişkin bilgileri analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlara bakarak örneklem kapsamında yapılan sosyal yardımların etkili olduğunu söylemek mümkündür

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardım, Yoksulluk, Şırnak, Sosyal Devlet.

SOCIO-ECONOMIC EFFECTS OF SOCIAL ASSISTANCE:**SAMPLE OF ŞIRNAK****Emin BALTA****Şırnak University, Social Sciences Institute Department of Economics****Master, June 2019****Thesis Supervisor: Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ****ABSTRACT**

Poverty and income injustice are one of the biggest problems that mankind have ever experienced. Therefore, countries have a variety of practices in the national and international framework. in order to solve this problems with the effect at social state. One of them is the social aids that are implemented in the contest of provincial and district regionally and are aimed to improving the lives of individuals who have difficulty in living. While the positive aspects of social aids are helping individuals to increase their welfare levels as a result of utilizing from business such as education and health, the negative side is preventing people's participation in employment by reducing their willingness to work. Within this scope, the main purpose of this study is to analyze and interpret how these social aids affect the socio-economic status at families and how they differ in terms of the demographic variables with in frame of determined target population in addition, it was aimed to provide a comparative analysis of the socio-economic status of the families before and after receiving social aids.

In the scope of the research, in Şırnak and its district, 405 family who were receiving social aids were interviewed and the status of them were analyzed before and after receiving social aids, the type of aids and the status of family members in terms of employment. Looking at the results of the study, it is possible to say that the social assistance provided within the scope of the sample is effective.

Keywords: Social Assistance, Poverty, Şırnak, Social State.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi	4
1.4. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları	5
1.5. Kavram Tanımları	5
1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası	5

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Sosyal Yardım Kavramı.....	7
2.2. Sosyal Yardımların Uygulanmasında Temel İlkeler.....	8
2.2.1. Muhtaç Olma Durumu.....	9
2.2.2. Muhtaçlık Kontrolü	10
2.2.3. Yardımların Kamu Tarafından Sunulması	10
2.2.4. Yardımların Karşılıksız Yapılması.....	11

2.3. Sosyal Yardımların Türleri	11
2.3.1. Ayni Yardımlar	11
2.3.2. Nakdi Yardımlar	12
2.4. Sosyal Yardımların Sosyal ve Ekonomik Etkileri.....	12
2.4.1. Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk İlişkisi.....	13
2.4.2. Sosyal Yardımlar ve Eğitim İlişkisi.....	13
2.4.3. Sosyal Yardımlar ve Sosyal Refah İlişkisi.....	16
2.4.4. Sosyal Yardımlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi	16
2.4.5. Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkisi.....	19
2.4.6. Sosyal Yardımlar ve Gelir Dağılımı İlişkisi.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIMLARIN GELİŞİMİ

3.1. Dünyada Sosyal Yardımların Gelişimi	24
3.1.1. Sosyal Yardımlar Hakkında Uluslararası Düzenlemeler	24
3.1.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi.....	26
3.1.3. Latin Amerika Ülkelerinde Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi.....	32
3.2. Türkiye'de Sosyal Yardımların Gelişimi	34
3.2.1. Sosyal Yardımlar Hakkında Ulusal Düzenlemeler	34
3.2.2. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi.....	38
3.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi.....	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLARIN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİNE İLİŞKİN ŞIRNAK İLİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Literatür Taraması	45
4.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.....	50
4.3. Şirnak İlinde Sosyal Yardımların Gelişimi.....	54

4.4. Yöntem Ve Bulgular	58
4.4.1. Araştırmanın Problemi.....	58
4.4.2. Araştırmanın Amacı.....	59
4.4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	59
4.4.4. Araştırmanın Modeli.....	60
4.4.5. Araştırmanın Evren ve Örnekleme.....	61
4.4.6. Veri Toplama Aracı.....	61
4.4.7. Verilerin Analizi	62
4.4.7.1. Ölçeğin Demografik Değişkenlere Göre Analiz Sonuçları ve Yorumlanması	62
4.4.8. Araştırma Hipotezlerinin Testi	78
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	114
EK 1 : GÖRÜŞME (ANKET) FORMU	114
ÖZGEÇMİŞ	114

KISALTMALAR VE SİMGELER

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AM	: Anayasa Mahkemesi
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
CAS	: Türkiye Ülke Destek Stratejisi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EKKY	: En Küçük Kareler Yöntemi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HHBA	: Hane Halkı Bütçe Anketi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
ÖZİDA	: Özürlüler İdaresi Başkanlığı
PÖGM	: Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SOYBİS	: Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
WFP	: Dünya Gıda Programı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Seçilmiş Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki 2014 yılı Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ya Göre Oranları (%) ve Kişi Başı Düşen Gelir Miktarı (Euro).....	31
Tablo 4.1. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	51
Tablo 4.2. İlçelerin Sosyal ve ekonomik Gelişmişlik Endeksinde Kullanılan Değişkenler	52
Tablo 4.3. Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks ve Sıralaması.....	52
Tablo 4.4. Sosyal Gelişmişlik Endeks ve Sıralama	53
Tablo 4.5. Ekonomik Gelişmişlik Endeksi ve Sıralaması.....	53
Tablo 4.6. Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde Faaliyet Yürüten SYD Vakıfları Tarafından 2017 Yılı İçerisinde Yapılan Sosyal Yardımlar	56
Tablo 4.7. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine İlişkin Veriler.....	62
Tablo 4.8. Katılımcıların Yaş Değişkenine İlişkin Veriler	62
Tablo 4.9. Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin Veriler	63
Tablo 4.10. Katılımcıların Öğrenim Durumuna İlişkin Veriler.....	64
Tablo 4.11. Katılımcıların Sosyal Güvencesi Durumuna İlişkin Verileri	65
Tablo 4.12. Oturduğunuz Hanede Sizinle Birlikte Kaç Kişi Yaşamaktadır.....	65
Tablo 4.13. Oturulan Konutun Türü.....	66
Tablo 4.14. Oturulan Konutun Mülkiyet Durumu	66
Tablo 4.15. Oturulan Konutun Oda Sayısı.....	67
Tablo 4.16. Oturulan Konutun Isıtma Şekli.....	67
Tablo 4.17. Sosyal Yardımlar dahil Ailenin Toplam Aylık Geliri	68
Tablo 4.18. Sosyal Yardımlar Dönemlik Artışı	69
Tablo 4.19. Katılımcıların Bugüne Kadar Aldıkları Yardım Türleri.	67
Tablo 4.20. Katılımcıların SYDV'nin Geri Ödemesiz Gelir Getirici İş Kurma Projelerinden Haber Alma Durumları.....	70
Tablo 4.21. Katılımcıların SYDV'nin Destek Projelerinden (İş Kurma vb.) Faydalanma Düşünceleri.....	70

Tablo 4.22. Katılımcıların SYDV'nin Destek Projelerinden (İş Kurma vb.) Faydalanma Düşüncelerinin Olumsuz Olmasının Nedenleri	70
Tablo 4.23. Katılımcıların Çalışma Durumları	71
Tablo 4.24. Katılımcıların Çalışmalarının Üzerinden Geçen Zaman (Ay)	72
Tablo 4.25. Devletten Sosyal Yardım Almak Yerine Çalışabilecekleri Durumlara İlişkin Görüşleri	72
Tablo 4.26. Katılımcıların Devletten Sosyal Yardım Almak Yerine Çalışabilecekleri Durumlara İlişkin Görüşlerinde "Çalışmak İstememelerinin" Nedenler.721	721
Tablo 4.27. Evdeki Bazı Eşyaların Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Bulunma Durumu	74
Tablo 4.28. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Temel Gıda İhtiyaçları) Durumu	75
Tablo 4.29. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Düzenli Beslenme) Durumu	75
Tablo 4.30. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Kışlık Yakacak) Durumu	76
Tablo 4.31. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Sağlık Sorunlarını Çözme)Durumu	77
Tablo 4.32. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Eğitim İhtiyaçları) Durumu	77
Tablo 4.33. Sosyal Yardımların Bireylerin Gıda İhtiyaçları Üzerindeki Etkisi	80
Tablo 4.34. Sosyal Yardımların Bireylerin Düzenli Beslenmeleri Üzerindeki Etkisi	80
Tablo 4.35. Sosyal Yardımların Bireylerin Isınma İhtiyaçlarını Karşılamları Üzerindeki Etkisi	81
Tablo 4.36. Sosyal Yardımların Bireylerin Sağlık İhtiyaçlarını Karşılamları Üzerindeki Etkisi	81
Tablo 4.37. Sosyal Yardımların Bireylerin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılamları Üzerindeki Etkisi	82

Tablo 4.38. Sosyal Yardımların Bireylerin Ev Eşyası İhtiyaçlarını Karşılama Üzerindeki Etkisi	83
Tablo 4.39. Cinsiyet Değişkeni İçin Hesaplanan Çarpıklık Basıklık Değerleri	82
Tablo 4.40. Cinsiyet Değişkeni İçin Hesaplanan Bağımsız Örneklem T-Testi.....	83
Tablo 4.41. Bireyin Çalışıp Çalışmaması İçin Hesaplanan Çarpıklık Basıklık Değerleri.....	85
Tablo 4.42. Bireyin Çalışıp Çalışmaması İçin Hesaplanan Bağımsız Örneklem T-Testi	85
Tablo 4.43. Medeni Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları.....	86
Tablo 4.44. Medeni Duruma Göre Games-Howell Testi Sonuçları	86
Tablo 4.45. Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları.....	87
Tablo 4.46. Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	88
Tablo 4.47. Yaş İçin Hesaplanan Tukey Testi Sonuçları	88
Tablo 4.48. Gelir Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	89
Tablo 4.49. Gelir Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları (Yeni Kategorize edilen).....	90
Tablo 4.50. Gelir İçin Hesaplanan Hochberg GT2 Testi Sonuçları.....	91
Tablo 4.51. Sağlık Güvencesine Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	91
Tablo 4.52. Sağlık Güvencesi İçin Hesaplanan Tukey Testi Sonuçları	92
Tablo 4.53. Ailede Yaşayan Birey Sayısına Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	93
Tablo 4.54. Araştırma Hipotezlerinin Sonuçları	93

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 4.1. Araştırmanın Modeli	60
--------------------------------------	----

GİRİŞ

Dünyada gelişmişliğin farklı evrelerinde yer alan toplumların mücadele ettikleri konuların başında yoksulluk gelmektedir. Gelir dağılımının adil bir şekilde dağıtılması anlayışına uygun şekilde, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması ve hatta bitirilmesine yönelik amacın gerçekleştirilmesi adına oluşturulan çabalar, bu konuda devletleri çeşitli politikalara başvurmaları veya var olan politikaları geliştirmelerine yönelik teşvik edici bir rol oynamaktadır. Ülkemiz yoksullukla mücadele edilmesi konusunda etkili ancak yeterli olmayan sosyal politika araçlarının ilk sıralarında sosyal yardımlar yer almaktadır (Arslan, 2014: 17).

Temel gereksinimleri karşılayabilme durumlarından yoksun olan kişilere yönelik bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanı olan sosyal yardımlar (Aygen, 2015:152) toplumun sosyo-ekonomik problemlerine önemli katkılar sunabilmektedir. Zira toplumlarda sosyo-ekonomik problemlerin olması sosyal, ekonomik ve siyasi yapıyı oldukça etkileyebilmektedir. Bu yüzden söz konusu problemlerin azaltılması veya kaldırılması için yönetimlerin etkili strateji ve politikalar geliştirmesi zorunlu bir hal almıştır.

Bu ifadelerden hareketle çalışma, sosyal devlet anlayışı gereği yardıma muhtaç olan bireylerin aldıkları sosyal yardımların sosyal, ekonomik ve toplumsal etkilerini ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmanın uygulama alanı olarak Şırnak ili seçilmiştir. Çalışma, Şırnak Merkez, Cizre, Silopi, İdil, Uludere, Beytüşşebap ve Güçlükönak ilçelerinde sosyal yardım faaliyetlerinden yararlananların özelliklerini içeren bilgiler ve bu faaliyetleri nasıl algıladıklarına yönelik yapılan ilk çalışmalardan olması açısından katkılar sunması hedeflenmektedir.

Araştırmanın nihai hedefine ulaşması adına gerekli veriler birincil veri tekniklerinden anket yöntemiyle oluşturulan soru formları yoluyla toplanmıştır. Bu formda katılımcıların demografik değişken bilgileri, sosyo-ekonomik durumlarını gösteren sorular, yapılan yardımlar öncesi ve sonrasını gösteren beyanlar ve sosyal yardımlara ilişkin görüş ölçeği yer almaktadır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde; araştırmanın konusu, önemi, amacı, yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları ve bazı önemli kavramlar ele alınmıştır. İkinci bölümde; temel değişken olan sosyal yardımlar konusu detaylı şekilde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde; sosyal yardımların gerek ülkemizde gerekse dünyadaki gelişimi ele alınmıştır. Çalışmanın Dördüncü

bölümünde; literatür taraması yapılarak sosyal yardımların sosyal ve ekonomik etkilerine ilişkin Şırnak ilinde yapılan uygulama, analiz, bulgu, yorumlara yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan sonuç bölümünde konuya ilişkin genel bir sonuç değerlendirilmesi yapılarak konuya ilişkin bazı öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Bu bölümde “Sosyal Yardımların Sosyo-Ekonomik Etkileri: Şırnak İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinin konusu, önemi, amacı, yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları, kavram tanımları ve araştırmanın sunuş sırası ele alınmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Çalışmanın ana konusu, günümüzde olan ve gelecekte de insanlığın daha büyük sorunlarından birisi olacak sosyal yardımların, sosyal ve ekonomik etkilerinin incelenmesidir.

Sosyal yardımlar; geçinme güclüğü içinde olan yoksul kişilere kendi kendilerine yetecek hale gelinceye kadar yapılan yardımlar olarak düşünülebilir. Ancak sosyal yardımların bu olumlu yönlerinin yanında insanları tembelleştirmesi, onların çalışma isteklerini azaltması gibi birçok olumsuz yönleri de vardır. Çalışmanın uygulama alanı olarak, Şırnak ili seçilmiştir. Çalışma, örnek alınan şehrin sosyo-ekonomik özelliklerini ülkenin belli bir bölgesindeki genel durumu temsil edebilecek ve bu bölge için pek çok genel çıkarımların yapılmasını sağlayabilecek olması açısından oldukça önemlidir.

Çalışma Şırnak Merkez, Cizre, Silopi, İdil, Uludere, Beytüşşebap ve Güçlükönak ilçelerinde sosyal yardım faaliyetlerinden yararlananların özelliklerini içeren ve bu faaliyetleri nasıl algıladıklarına yönelik yapılan ilk çalışmalardan olması açısından önemlidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Ülkemizde dezavantajlı bireylere sağlanan haklar gün geçtikçe gelişirken maalesef toplumsal ve bireysel bazda istenen düzeye geldiği söylenemez. Ancak

devlet tarafından yoksullukla mücadele alanında SYD Vakıfların önemini yadsınamaz bir gerçekliktir. Bireylerin ihtiyaçlarına ve muhtaçlık durumuna göre değişebilen sosyal yardımların asıl amacı, yoksulluğu azaltıp yoksul kesimin refah kaybını düşürerek insanların sosyo-ekonomik hayata katılımını sağlamaktır. Bu amaçla araştırmamızda dezavantajlı sayılabilen bireylere sağlanan hakların etkinliğini, sosyal yardım alınmadan önce ve aldıktan sonraki durumlarını tespit edilerek bu yardımların ne düzeyde etkili oldukları saptanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Şırnak Merkez, Cizre, Silopi, İdil, Uludere, Beytüşşebap ve Güçlükönak ilçelerindeki SYD Vakıflarının faaliyetleri incelenmiş ve sosyal yardımlardan yararlanan vatandaşların görüşlerinin alınması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın nihai hedefine ulaşmak için gerekli veriler birincil veri tekniklerinden anket yöntemiyle oluşturulan soru formları yoluyla toplanmıştır. Bu formda katılımcıların demografik değişken bilgileri, sosyo-ekonomik durumlarını gösteren sorular, yapılan yardımlar öncesi ve sonrasını gösteren tablolar, Kalaycı (2015) “Yoksulluk Kültürü ve Sosyal Dayanışma Geleneği -Yunus Emre Kültür Vakfı Örneği” ve Yılmaz (2009) “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Mücadeleye Etkisi: “Hilvan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği”’nden yararlandığı sosyal yardımlara ilişkin görüş ölçeği yer almaktadır. Verileri toplamak amacıyla kullanılan ölçekte 26 madde bulunmaktadır. Anket, Şırnak Merkez, Cizre, Silopi, İdil, Uludere, Beytüşşebap ve Güçlükönak ilçelerinde uygulanmak için katılımcılar ile yüz yüze görüşülmüş ve uygulanmıştır. Sorulara cevap vermelerinde gönüllülük esas alınmış ve bundan dolayı da verilen cevapların samimiyetine güvenilmiştir. Anketi uygulamak amacıyla gerekli izinler alınmıştır. İzinden sonra evlere bizzat gidilmiş ve veriler toplanmıştır. Sonuçta 405 görüşme formu değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS 22 paket programına aktarılmıştır. Veriler düzenlendikten sonra değişkenler arası ilişkileri belirlemek amacıyla frekans, yüzde ve standart sapma istatistikleri kullanılmıştır. Değişkenler arası anlamlılık değerlendirmeleri için, t-testi, ANOVA testleri uygulanarak, anlamlılıkları % 5 önem düzeyinde esas alınmıştır.

1.4. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları

“Sosyal Yardımların Sosyo-Ekonomik Etkileri: Şırnak İli Örneği” başlıklı tez çalışmasının hazırlanması aşamasında konuyla doğrudan veya dolaylı ilgili olabilecek nitelikteki basılı ve elektronik ortamdaki yazılı kaynaklar taraması yapılarak kaynaklar toplanmış ve kaynakların okunmasına başlanmıştır.

1.5. Kavram Tanımları

Sosyal Devlet: Vatandaşların ekonomik ve sosyal durumuyla ilgilenen, konumları ne olursa olsun vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetler alanında belirli standartlar getiren, aynı zamanda sosyal güvenliği ve adaleti temin edecek faaliyetlerde bulunan devlettir (Flora ve Alber, 2017:29).

Sosyal Yardım: Sosyal yardım en genel anlamıyla; “geçinme güclüğü içinde olan” ve “toplumdan dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya olan kişilere maddi, aynı veya nakdi yardımların sağlanması anlamına gelmektedir (Taşçı, 2010:129).

Yoksulluk: En geniş anlamda yoksulluk, bireylerin temel ekonomik gereksinimlerini karşılayamamasıdır (De Jonge, 1998:16). Roventree yoksulluğu, “toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçlarını karşılayamaması” olarak tanımlamaktadır (Field, 1983:51).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 3294 sayılı kanunun amacına uygun çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede 17.07.1986 tarihli ve 19167 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1986/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ekinde yer verilen resmi senetle kurulmuştur (Saydam ve Ekici, 1998:8).

1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası

“Sosyal Yardımların Sosyo-Ekonomik Etkileri: Şırnak İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışması dört bölümden meydana gelmiştir. Bu dört bölüm kendi bünyesinde alt bölümlerden oluşmuştur.

Çalışmanın birinci bölümü “Araştırma Hakkında Açıklamalar” başlığını taşımaktadır. Bu ana başlık altında sırasıyla araştırmanın konusu, önemi, amacı,

yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları, kavram tanımları ve araştırmanın sunuş sırası şeklinde alt başlıklar yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü “Teorik Çerçeve” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm dört alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölüm; “Sosyal Yardım kavramı” başlığını taşımaktadır. İkinci alt bölüm; “Sosyal Yardımların Uygulanmasında Temel İlkeler” başlığı olup, Muhtaç olma durumu, Muhtaçlık kontrolü, Yardımların kamu tarafından sunulması ve Yardımların karşılıksız yapılması ilkelerinden ibarettir. Üçüncü alt bölüm; “Sosyal Yardımların Türleri ” başlığı olup, Ayni Sosyal Yardım ve Nakdi Sosyal Yardım konularından ibarettir. Dördüncü alt bölüm ise; “Sosyal Yardımların Sosyal ve Ekonomik Etkileri” başlığı altında, Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk İlişkisi, Sosyal Yardımlar ve Eğitim İlişkisi, Sosyal Yardımlar ve Sosyal Refah İlişkisi, Sosyal Yardımlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkisi ve Sosyal Yardımlar ve Gelir Dağılımı İlişkisi, konuları ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü “Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Yardımların Gelişimi” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm iki alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölüm; “Dünyada Sosyal Yardımların Gelişimi” başlığını taşımaktadır. İkinci alt bölüm ise; “Türkiye’de Sosyal Yardımların Gelişimi” başlığı taşımaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümü “Şırnak İlinde Sosyal Yardımların Sosyal ve Ekonomik Etkilerinin Analizi” başlığı olup, Literatür Taraması, Şırnak İlinde Sosyal Yardımların Gelişimi ile Bulgular ve yorum değerlendirmesi yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Çalışmanın bu bölümünde sosyal yardım kavramı, sosyal yardımların uygulanmasında temel ilkeler, sosyal yardımların türleri ve sosyal yardımların sosyal ve ekonomik etkilerine ilişkin genel unsurlar incelenmiştir.

2.1. Sosyal Yardım Kavramı

Primli sosyal güvenlik sistemi kapsamının dışında kalmışları kapsayan ve bu anlamda tamamlayıcı bir kavram olarak nitelendirilen sosyal yardımın halen daha üzerinde genel kabul görmüş bir tanımı yoktur (Güzel vd., 2010:805).

Sosyal yardım kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında; “yoksul kimselere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilaç sağlanarak yapılan parasız yardım” ya da “iktisadi ve sosyal bakımdan güçsüz durumda bulunanlara, herhangi bir karşılığı olmaksızın yapılan aynî yardım veya parasal yardım” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018).

Muhtaç ya da yoksul durumundaki bir kişiye yardım etmek düşüncesi, dini inanç, gelenek ve görenek veya bireylerin iyilik yapma isteğinden kaynaklanabilir. Yapılacak yardımlar, çoğunlukla yardım yapmak isteyen bireylerin arzu ve isteğine tabi olması ile birlikte yardım ihtiyacı olan kişilere düzenli yardım yapan mekanizmaların da geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu mekanizmalar, resmi ya da yarı resmi kurum ve kuruluşlar tarafından kurulmaktadır. Devletin burada rolü, çoğunlukla bu mekanizmaların sağlam ve güvenilir bir şekilde işleyişini düzenleyici politikalar getirmek ve belirli kurallar koymaktır (Tuncay, 1986:14).

Böylece, sosyal yardım, sosyal hizmetlerle birlikte, sosyal korumanın içini doldurmaktadır. Bu şekilde ifade edilebilecek durum, sosyal yardımla sosyal koruma

arasında, yardıma ihtiyacı olan kişilerin aynı zamanda korunması anlamında bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Bu bilgiler ışığında, sosyal korumanın sosyal yardımın üstünde yer aldığı ve sosyal yardımı kapsadığı bir durum meydana gelmektedir (Öksüz, 2010:13).

Sosyal yardımların yöntemi incelendiğinde, muhtaç konumda olan birey ya da hanelere sürekli yardım yapmayı içeren bir yapı olmadığı ve sosyal yardımların muhtaçlık durumunun kısa bir zamanda kaldırılmasını hedeflediği görülmektedir. Burada yapılmak istenen, yardım yapılmakta olanların mümkün olan en kısa zamanda yeniden çalışabilme ve geçimini sağlayabilecek gelir elde edebilme olanağına kavuşturulması düşüncesidir. Yapılan yardımlar aracılığıyla yararlanıcıların, tembel ve savurgan olmamaları özendirilmekte, sosyal durumları güvence altına alınarak onurları korunmaya çalışılmaktadır (TİSK, 2018).

Sosyal yardımlar, zorunlu katılma ilkesine dayanmayan yada katılma ile karşılığı arasında bir ilişki bulunmayan genel devlet bütçesi yada belirli bir amaca ayrılmış özel vergilerle finanse edilen kamu yardımları olarak da bilinmektedir (Güzel ve Okur, 2002:28).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun 1942'de yaptığı sosyal yardım tanımlaması dört önemli öğeye sahiptir. Bunlar:

1. Sosyal yardımın sadece küçük gelirli kimselere sağlanan bir yarar olması,
2. Sosyal yardım programındaki yararların asgari ihtiyaç standartlarını yeterli düzeyde karşılayabilecek ölçüde olması,
3. Bu yararların alçaltan ve damgalayan bir sadaka olmaması ve kanunen sağlanması,
4. Sosyal yardım programlarının giderlerinin, bağış ve yardım gelirlerinden değil, vergi gelirlerinden sağlanmasıdır (Macpherson, 1987:7).

2.2. Sosyal Yardımların Uygulanmasında Temel İlkeler

Sosyal yardımların sunumu daha çok devlet tarafından yapılmakta olup bu yardımların yapılabilirliğini sağlamada belirlenmiş bir sistem ve esaslar bulunmaktadır. Bu kapsamda sosyal yardımlar ile ilgili birkaç ilke bulunmaktadır (Arıcı, 1999:140).

2.2.1. Muhtaç Olma Durumu

Sosyal yardım veya hizmetlerden yararlanabilmek için öncelikle bireylerin muhtaç durumda bulunmaları gerekmektedir. Kişinin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu bireylerin, buldukları çevre ve fiziki koşullar içerisinde geçimini kendi imkânları ile gerektiği şekilde ya da hiçbir şekilde sağlayamayan ve bu imkânsızlıklarını yakın çevresinden de yardım olarak gideremeyenlere muhtaç denilmektedir (Dilik, 1998:69).

Bu muhtaç bireyler veya aileler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- Herhangi bir yerden gelir kaynağı olmayan işsizler,
- Çalıştığı veya kazancı olduğu halde kendi zaruri ihtiyaçlarını veya bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlar,
- Yardıma muhtaç çok çocuklu aileler, dul veya boşanmış çocuklu kadınlar,
- Yardıma veya bakıma muhtaç aciz yaşlılar ve özürllüer,
- Herhangi bir kazaya uğramış veya meslek hastalığına yakalanmış ve bundan dolayı da tamamen veya kısmen ya da geçici olarak malul duruma düşmüş yardıma ve bakıma muhtaç kişiler,
- Kendileri veya aile fertleri hapiste olan yardıma muhtaç kişiler,
- Özellikle sosyal sigortalar kapsamı dışında kalan ve sağlık hizmetlerinden yararlanması gereken yoksul aileler ve hamile bayanlar,
- Eğitim gören veya göremeyen fakir çocuklar,
- Uygun meskeni olmayanlar, sağlıksız ortamlarda barınanlar veya kira bedellerini ödemekte güçlük çekenler,
- Yeterli maddi imkânı olmayan ve evlenmek isteyenler,
- Değişik tabi afetlerden dolayı yardıma muhtaç hale gelen kişiler,
- Tabi afetlerden dolayı zarara uğrayan çiftçiler,
- Borçlarından kurtulamayan ve bundan dolayı da geçim sıkıntısı çeken ailelerdir (www.koprudergisi.com, Erişim: 28.01.2010).

2.2.2. Muhtaçlık Kontrolü

Sosyal yardıma başvuran kişinin muhtaç olup olmadığının tespiti önem arz eden ikinci temel ilkedir. Muhtaçlık tespitinde ele alınan olgu, konunun alanında uzman kişiler tarafından ekonomik, sosyal, ruhsal, kültürel, ailevi vb. tüm boyutları ile incelenmesi suretiyle oluşturulan bilgiler doğrultusunda hem yardıma hak kazanma hem de yardıma devam edip edilmeme durumunun tespit edilmesidir (Gerek ve Oral, 2004:44).

Sosyal yardım ve sosyal hizmetler kapsamına girebilmek için genellikle dört şart aranmaktadır (www.koprudergisi.com, Erişim Tarihi: 28.01.2018).

1. Yoksulluk, yani gelir yokluğu veya yetersizliği,
2. Sosyal dışlanma unsurlarının varlığı,
3. Hastalık, yaşlılık, malullük, özrürlük,
4. Kimsesizlik, terk edilmişlik ve yalnızlık.

Muhtaç durumda olup da yardıma başvuranların, öncelikle muhtaçlık durumları önceden belirlenmiş kriterler çerçevesinde tespit edilmekte, halen yardım alanların ise muhtaçlık şartlarının devam edip etmediği belirli aralıklarla kontrol edilmektedir (Arıcı, 1999:142). Bu kontrol işlemleri yukarıda da belirtildiği üzere konusunda uzman kişilerce yapılmaktadır.

Sosyal yardım uygulamalarında yapılan muhtaçlık kontrolü, yardım talep edenlerde, psikolojik sorun veya sıkıntılara yol açabilecek bazı hususları da beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan bir kısım aileler sosyal yardımlara gereksinim duyduğu halde, muhtaçlık kontrolleri nedeniyle yardım istemekten vazgeçebilmekte veya hiç başvuru yapmamaktadırlar (www.koprudergisi.com, Erişim: 28.01.2010). Bundan dolayı söz konusu kontrollerin, kişilerin onurunu zedelemeyen yapılması son derece önemlidir.

2.2.3. Yardımların Kamu Tarafından Sunulması

Muhtaç durumda olanlara yapılacak olan sosyal yardımların kamu tarafından sunulması da diğer bir temel ilkedir. Bu kapsamda yapılacak yardımlar kamu bütçesinden finanse edilmektedir. Yardımların kamu tarafından sunuluyor olması,

ülkenin her tarafında yardımlaşmayı organize eden bir yapının varlığını ortaya çıkarmaktadır (Arıcı, 1999:142).

2.2.4. Yardımların Karşılıksız Yapılması

Karşılıksız ve muhtaçlık kontrolü doğrultusunda yardıma hak kazananlar, aldıkları yardımların karşılığı olarak herhangi bir yükümlülük altına girmemekte ve muhtaçlıktan kurtuldukları zaman da daha önce almış oldukları yardımları geri ödeme durumu ile karşılaşmamaktadırlar (Arıcı, 1999:143).

Karşılıksız bir şekilde yapılan sosyal yardımlarda amaç, genel olarak kişilerin yaşadığı ekonomik sıkıntıların giderilmesi ve kendi başlarına ayakta kalabilmelerinin sağlanması olarak belirtilmektedir. Bununla birlikte, sosyal yardımların karşılıksız olma ilkesinde yer alan amacının başka bir yönünün de olduğu iddia edilmektedir. Bu iddia sahipleri, sosyal yardımları kamu tarafından sunulan resmi bir hizmet olmanın yanında siyasi bir hamle olarak da nitelendirmektedirler (Taşçı, 2010:81). Bunu iddia edenlerin böyle bir iddiada bulunmalarının nedeni, hükümeti elinde tutan kesimin yapılacak olan sosyal yardımlarda kendi menfaatlerini gözetebilecekleri tereddüdünden kaynaklanmaktadır.

2.3. Sosyal Yardımların Türleri

Sosyal yardımların türlerine ilişkin farklı şekillerde sınıflandırmalar bulunmakla birlikte genel olarak; aynı yardımlar ve nakdi yardımlar şeklinde iki ana başlık etrafında şekillendirilmektedir.

2.3.1. Aynı Yardımlar

Aynı yardımlar, genel itibariyle; yiyecek, giyecek, yakacak, kırtasiye, tıbbi araç-gereç ile rehabilitasyon amaçlı protez araçları gibi sosyal inceleme raporuyla müracaatının ihtiyacına göre verilecek mal ve malzeme yardımından oluşmaktadır (Yolcuoğlu, 2009:14).

Yukarıda belirtilen yardımların bazılarını biraz daha açıklığa kavuşturmak gerekirse bu yardımlar hakkında şunlar söylenebilir;

Gıda Yardımı: İhtiyaç sahiplerine gıda maddelerini kendileri alabilmesi için gıda çeki, sıcak yemek veya gıda paketi verilmesi şeklindedir.

Giyim ve Ev Eşyası Yardımı: Bu yardımların önemli bir bölümü yardımı veren kuruluşa yapılan bağışlardan olup düzenli olarak yapılan bir yardım türü değildir. Ev eşyası yardımı, giyim yardımına göre daha az sayıda yapılmaktadır.

Yakacak Yardımı: Genellikle muhtaç durumdaki kişilere kömür verilerek gerçekleştirilmektedir.

Sağlık Yardımı: Genellikle kişilerin sağlık hizmeti masraflarının karşılanması yoluyla gerçekleştirilmektedir (Gündüz, 2013:62-63).

2.3.2. Nakdi Yardımlar

Nakdi yardımlar, genellikle ihtiyaç sahibinin sosyal inceleme raporu sonucunda belirlenen ihtiyaçlarına göre verilecek parasal yardımlardan oluşmaktadır (Köseoğlu, 2009: 96). Yapılan yardımlar, ihtiyaç sahibinin duruma göre aylık olabileceği gibi, belirli ihtiyaçların ayrı ayrı karşılanması veya bütün ihtiyaçların tek bir ödemeye karşılanması şeklinde de olabilmektedir (Gündüz, 2013:63). Nakdi yardımlara göz atacak olursak karşımıza şunlar çıkmaktadır:

Yaşlılık Aylığı: Yaşlılara yapılan en geniş kapsamlı sosyal yardımdır. SGK tarafından 65 yaş üstündeki muhtaçlara verilen yaşlılık aylıkları, SYD Vakıfları tarafından verilmektedir.

Engellilere Yapılan Yardımlar: Kişilerin engellilik durumuna göre yapılan nakdi yardımlardır.

Eğitim Yardımları: Öğrenciye burs, kırtasiye giderleri, giyim, okula gidiş geliş masraflarının karşılanması gibi çok çeşitli ihtiyaçlara yönelik olarak yapılmaktadır (Gündüz, 2013:63).

2.4. Sosyal Yardımların Sosyal ve Ekonomik Etkileri

Sosyal yardımlar çoğunlukla sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer alan primsiz programlar olmakla birlikte aynı zamanda finansmanı için de genellikle vergilerden yararlanılmaktadır. Sosyal yardım uygulamalarını diğer benzer uygulamalardan ayıran temel özellik karşılıksız olarak gerçekleştirilmesi ve muhtaçlık durumuna dayandırılmasıdır (Kılıç ve Çetinkaya, 2012:94).

Sosyal yardımlar tarihsel olarak, sosyal güvenlik ilkesini ilke edinerek uygulanan en eski yöntem durumundadır. Tarihsel süreçte çok fazla kurumsal bir

imaj arz etmeyen ve “muhtaçlık” olgusuna bağlı kalınarak yapılan, çoğunlukla daha mikro sosyal grupları içeren yardımlar; günümüz dünyasında, finansmanı vergi yoluyla finanse edilen, daha makro sosyal grupları içine alan aynı zamanda muhtaçlık durumunu da kısa bir sürede bertaraf etmeyi amaçlayan bir konstrüksiyona bürünmüştür (Arın, 2013:236) .

Günümüzde, sosyal sigortalar ile beraber sosyal güvenlik yapısının ikinci bir dalını oluşturan ve devlet tarafınca herhangi bir karşılık beklenmeksizin ödenen sosyal yardım Avrupa'da ilk olarak 19. yy dolaylarında yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca Avrupa'da, yasal bağlamda sosyal yardımlar ilk kez Danimarka'da “1881” yılında, 60 ve üzeri yaşta ki muhtaç bireylere yerel yönetimlerce, kişilere aylık bağlanmasıyla başlamıştır (Tuncay 1996:15).

Yoksulluğu minimize etmek ve yoksulluğun tahrip edici etkilerini en aza indirmek adına, yalnızca sosyal güvenlik kurumları vasıtasıyla gerçekleştirilen uygulamaları yeterli düzeyde olmamaktadır. Sosyal güvenlik kurumu ve kuruluşlarının dışında, toplumdaki tüm bireylere ulaşmak ve onların temel ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla “barınma, sağlık, beslenme gibi” farklı sosyal yardım programları uygulanmaktadır. Uygulamadaki bu yardımlar esas olarak; sosyal faktörler ve ekonomik faktörler şeklinde ele alınabilir. Çalışmamızın bu bölümünde sosyal yardımların toplumdaki sosyal ve ekonomik etkileri incelenip, detaylı olarak ele alınacaktır.

2.4.1. Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk İlişkisi

Sosyal politika perspektifinden yoksulluk; “insan onuruna layık bir hayat düzeninin altında, maddi yönden tam anlamıyla veya nispi şekilde yetersiz olma durumu” olarak tanımlanır. Bilindiği üzere bireyleri veya toplumu yoksullaşmadan korumak, güvensizlik yapısını ortadan kaldırmak ve tüm bireylerin üretken bir şekilde temel hayat gereksinimlerini idame ettirebilmesinin önündeki şartları yapılandırmak, sosyal devlet anlayışının temel amaçlarından (Özdemir, 2008:81).

Yaşamı idame edebilmek adına gerekli olan şeyler bireylere, içinde bulunulan topluma, çevreye ve koşullara bağlı olarak değişiklik göstereceğinden yoksulluk kavramı standartlaştırılmış bir durum değildir (World Bank, 1991:13). Yoksulluk, bölgesel farklılıklar, gelir dağılımında dengesizlikler, mikro ve makro ekonomik

krizler, işsizlik, iç ve dış göç gibi birbirini tetikleyen birçok nedene sebep olmaktadır (Hatipler ve Aytaç, 2011:1-3).

Yoksul bireylerin desteklenmesine ilişkin tartışmalar öteden beri bulunmaktadır. Sosyal yardımların gerekliliğine ilişkin olumlu fikir ileri sürenlerden birisi olan Thomas Paine, koşulsuz bir gelir yardımını, insan hakları çerçevesinde önerirken, Hayek, bunu ahlaki bir ödev olarak nitelendirmekte, öte yandan Rawls, haksız eşitsizliğin giderilmesi için yoksul bireylere sosyal yardım niteliğinde asgari gelirin verilmesi gerektiğini söylemektedir (Balcı, 2007: 50).

Sosyal yardımlara ilişkin olumlu fikir ileri sürüp destekleyenlerin yanında sosyal yardımlara karşı olanlar da bulunmaktadır. Bunlardan bir olan Spencer'e göre yoksulluk bir karakter sorunudur ve çalışma güdüsünü bozacağı için yoksullara yardım edilmemelidir. Öte yandan Marsland, herhangi bir fiziksel ve ruhsal sakatlığı bulunmayanlar dışında çalışabilecek durumdakilere yapılan yardımların, bağımlılık kültürü yaratacağından olumlu görülmemesi gerektiğini ileri sürmektedir (Oktik, 2008:43). Gorz (2001) yoksul insanlara kendi geçimlerini karşılayacak düzeyde bir gelir desteğinin verilmesi gerektiğini, ancak dışlanma tehlikesinin yaşanmaması için bu gelire karşılık çalışılması gerektiğini savunmaktadır.

Toplum içerisinde sosyal ve ekonomik olarak geri kalmış bireylerin durumlarının iyileştirilmesi için, sosyal yardımların bir kaldıraç olarak hem bireysel hem de toplumsal açıdan sürdürülmesinin büyük önemi vardır. Bu açıdan sosyal yardımlar yoksulluğa geçici çare niteliği taşıması ve hemen uygulanabiliyor olması açısından önemlidir. Bunun yanında sosyal yardımlar; vatandaşlık duygusunun oluşması, sosyal kontrolün sağlanması ve milli aidiyetinin gelişmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal yardımlar özellikle ülkenin geri kalmış yoksul bölgelerinde sosyal ve siyasi bütünleşmeyi sağlamanın önemli bir aracı olarak kullanılmaktadır (Yaşar ve Açıkgöz, 2011: 409). Dolayısıyla sosyal yardımlar, sosyal ve ekonomik açıdan belirli bir seviyenin altında bulunanlara sağlanacak olan ek bir gelir desteği yoksulların geleceğe daha güvenle bakmalarına ve daha istikrarlı yaşamalarına yardım edeceğine inanılmaktadır (Buğra ve Keyder, 2002: 87-90).

2.4.2. Sosyal Yardımlar ve Eğitim İlişkisi

Sosyal ve ekonomik yoksulluk içerisindeki ailelerin, eğitim çağına gelmiş çocuklarına yönelik sağlanan sosyal eğitim yardımları; Sosyal Yardımlaşma ve

Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun yardım etkinlikleri içerisinde çok büyük bir yer almakla birlikte ciddi bir öneme sahiptir. Eğitim amacıyla sağlanan sosyal yardımlar; ilköğretim ve ortaöğretim gören çocuklarının temel okul ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olan ailelere yapılan nakdi ve ayni yardımlardır (Yılmaz, 2009:57).

Eğitim durumu, yoksulluk ile mücadele etmekte olan ülkelerin en temel sorunlarından biri olarak süregelmiştir. Bu noktadan hareketle yoksul ülkelerin, kalkınabilmeleri adına eğitilmiş insana ve eğitilmiş beşeri sermaye ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Ülkelerarası yoksulluk döngüsünün aşılması konusunda, hane halkı bireylerinin eğitim seviyelerindeki yükselmenin, çok etkili olacağı otoriteler tarafından genel kabul görmüş bir vaziyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle eğitim durumunun önemi daha da artmakla birlikte, bu noktada Sosyal Yardımlaşma Dernekleri tarafından, eğitim yardımları, destek programları, eğitim materyali yardımı, kupon yardımları vb. sosyal eğitim yardımları desteklenmektedir. (Günaydın ve Yıldız, 2015:90).

Avrupa'nın kuzey ülkelerinde yaygın olan okul kuponları adı altında yapılan sosyal eğitim yardımı, öğrencinin eğitimini devam ettirmek istediği herhangi bir okulda, eğitimini alması sonucunda ortaya çıkan masraflara yardımcı olunması için tahsis edilen, parasal bir değeri olan ve eğitim vergi kredisine seçeneğe olabilecek bir mabuzdur. Okul kuponu yardımı; Hollanda, Belçika, İsveç, Hong Kong, İrlanda, ABD'de (12 eyalette uygulanmaktadır) birçok ülkede uygulanıyor olmasına rağmen ülkemizde henüz uygulanmamaktadır. Bununla beraber dünya üzerinde 72 ülkede "Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP)'nin desteği ile de "Okul Yemeği" adında programlar başlatılmıştır (Harper vd., 2008:30). Devlet kontrolünde yürütülmesi durumunda çok daha başarılı olabilecek olan "Okul Yemeği Programlarının" yoksul öğrenciler için okula devamlılıklarının sağlanmasında aktif bir rol üstlendiği belirtilmektedir (Candaş vd., 2011:12).

Ülkemizde, tüm ilköğretim öğrencilerine yönelik sosyal gıda yardımı kapsamına da girebilecek "Okul Sütü" projesi adı altında süt dağıtımı yapılmaktadır. Ayrıca ülkemizde eğitim materyali yardımları da Sosyal Yardımlaşma Derneği tarafından eğitim yardım faaliyetleri adı altında önemli bir yer tutmaktadır. Bu yardım ile birlikte, ilköğretim ve ortaöğretim eğitimi gören yoksul çocukların okul kitapları dışında önlük, kırtasiye, ayakkabı, giyim vb. ihtiyaçları karşılanmakta olup nakdi

sosyal eğitim yardımları da yapılmaktadır. Ülkemizde yükseköğrenim gören bireylere yönelik, ihtiyaç sahibi ve başarılı öğrencilere “5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun” hükümlerince sosyal eğitim bursu kapsamında da destek sağlanmaktadır (SYDGM, 2011:87).

2.4.3. Sosyal Yardımlar ve Sosyal Refah İlişkisi

Refah kavramı, 1945 yılından sonra ekonomi ve sosyal politika literatüründe geniş yer tutmuştur. Refahtaki artışa neden olan temel faktör gelir olduğuna göre, gelirdeki bir hareketlilik refahtaki değişime neden olabilmektedir. O zaman geliri etkileyen her öge, aynı zamanda refah durumunda da değişime neden olduğundan, geliri artıran veya azaltan politikalar kişisel ve toplumsal refahı da etkilemektedir (Dama, 2016:18).

Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemi dışında kalan, sağlık, eğitim ve sosyal koruma hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşayan, hastalık, problem veya yoksunluk olarak ifade edilebilecek özelliklerden dolayı sosyal ve ekonomik yaşama katılımında sorunları olan bireyleri hedefleyen, uzun dönemde olumlu sonuçlar beklenen ve maliyetinin devletçe karşılandığı politikalardan birisidir. Yani sosyo-ekonomik refahı belirli bir seviyenin altında yardıma muhtaç olan vatandaşların sosyal ve ekonomik yaşama katılımı için karşılıksız finansman devlet tarafından sağlanır. Devlet tarafından uygulanan sosyal yardım politikalar sayesinde, sağlık, eğitim, gıda, barınma ve ısınma gibi vatandaşların temel ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Bu politikalar sonucunda, bireyin refah düzeyinde bir artış beklenmektedir.

Sosyal ve ekonomik olarak istenilen niteliklere sahip olmayan dezavantajlı vatandaşların refah uygulamalarına erişiminde problem yaşamalarından dolayı sosyal yardımlar gereklidir. Bireylerin sosyal refahını etkileyen gelir, eğitim, sağlık, barınma ve gıda gibi göstergelerdeki değişim, mikro düzeyde bireysel refahta, makro düzeyde ise toplumsal refahta bir etki yaratmaktadır. Sosyal refah değişkenlerinden olan kişinin geliri, eğitim, sağlık, barınma ve gıdalardan herhangi birine yapılan bir pozitif bir uygulama refah artırıcı negatif bir uygulama azaltıcı bir etkiye sahiptir. Refah değişkenleri olarak kabul edilen bu mal ve hizmetlere erişimde problem yaşayanlara yapılan politikalardan olan sosyal yardım uygulamaları, sosyal refah ve sosyal yardım ilişkisini gündeme getirmektedir (Dama, 2016:42).

Sosyal yardımlar, bireyin refah hizmetlerinden adaletli ve eşit bir şekilde yararlanması için kullanılıp, bireyin yaşadığı hanenin refah düzeyini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Sosyal yardım programlarının etkinliği sosyal yardımlardan faydalananların refah düzeyindeki değişimi ile değerlendirilmektedir. Bireyin refahını artırıcı politikaların sosyal ve ekonomik uygulamaları makro düzeyde toplumsal bir kamu politikası olacağı gibi mikro düzeydeki uygulamaları da bireysel düzeyde olmaktadır.

Sosyal yardım uygulamaları amaçlarından saptığında daha büyük sosyal ve ekonomik sorunları doğuracaktır. Hak etmediği halde sosyal yardımlardan yararlananlar maliyet kalemini büyütecektir. Ancak hak ettiği halde, sosyal yardımlardan faydalanamayan kişiler ise refah hizmetlerine ulaşamayacak, bu da sosyal devlet ilkesine zarar verecektir. Sosyal yardımlardan faydalananlar sosyal ve ekonomik açıdan güçlenip üretim sürecinde nitelikli işgücü oluşturma kapasitesini engelleyecek ve bu durum sosyal yardımların uzun dönemde de maliyet olarak kalmasına neden olacaktır (Dama, 2016:19-43).

Dezavantajlı durumda bulunan bireylere yapılan sosyal yardımlar, mikro düzeyde yoksul kesiminin olumsuz durumlarının düzelmesine, makro düzeyde ise ülkenin sosyal ve ekonomik refahına etki etmesi amaçlanmaktadır. Sosyal yardımlar politikaları doğru kişilere ve zamanında uygulandığı takdirde, kaynakların etkin kullanımı sayesinde refahın göstergeleri olan sağlık, eğitim ve gıda gibi değişkenlerin pozitif etkilenmesine bu da bireysel ve toplumsala refah üzerinde olumlu etki edecektir.

2.4.4. Sosyal Yardımlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Yoksulluk; ekonomik anlamda büyüme olgusu ve ortalama gelir dağılımındaki adaletsizlik ile çok yakından ilişkilidir. Serbest piyasa kurumlarının ve kurallarının olmadığı veya sağlık bir şekilde işlemediği üçüncü sınıf ülkelerde, ekonomideki ve piyasadaki yanlış politik kararların, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi gittikçe artırarak, yoksulluk probleminin gün geçtikçe ağırlaşmasına neden olması beklenen sonuçlardandır. Ülkedeki gelir dağılımındaki adaletsizlik, büyüme trendi ve yoksulluk ilişkisi açıklanırken, mevcut durumların kapsamlı bir araştırmayla ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Ekonomik büyümeyle ilgili olarak yapılan araştırmalarda Kuznets Hipotezi'nin öne çıktığı gözlemlenir. Büyüme

sürecinde, eşitsizliğin ilk olarak artması, belirli bir düzeyde kişi başına gelir seviyesine ulaştıktan sonra da azalmasını öngören “Kuznets Hipotezi”nin farklı birçok durumda doğruluğunu ispatladığı görülmektedir (Şenses, 2006: 149-152).

Eğitim, sağlık, ulaşım, barınma ve beslenme gibi değişkenlerdeki yatırımın artması, ülkedeki ekonomik büyüklüğün artmasıyla ilişkilidir. Bir ülkede üretimin artmasıyla beraber yapılan yatırımların artmasına buda bireysel ve toplumsal refahın yükselmesine etki edecektir. Yani ülke ekonomisinde pozitif bir görünüm, refah hizmetleri olarak kabul edilen eğitim, sağlık, barınma, beslenme ve ulaşım gibi alanlara aktarılan kaynağın artmasını sağlamış ve refah değişkenlerdeki iyileşmeler de sosyal yardımlara olan gereksinimi azaltmıştır. Ekonomi kaynakların etkin bir şekilde kullanılmadığı taktirde dezavantajlı durumda bulunan vatandaşların sorunlarını daha da derinleştirmiştir. Ekonomilerdeki negatif bir görünümde en fazla etkilenen alt ve orta gelirli kesimin alım gücünü önemli ölçüde azaltılmasına buda sosyal yardımların artmasına neden olacaktır (Dama, 2016:100-114).

Geçmişten günümüze doğru baktığımızda özellikle 2000’li yılların başlarında, agresif bir ölçüde artan fiyatlar ve negatif yönlü ekonomik büyüme, geçici olarak işten çıkarmalar sonucu oluşan işsizlik nedeniyle aile gelirlerinde ciddi azalmalar, yoksulluğun sert biçimde ortaya çıkmasına ve akabinde de bir kriz döneminin oluşmasına sebep olmuştur. Bu süreç sonrası atılacak adımların belirlendiği ve 2001 yılında güncellenen “Türkiye Ülke Destek Stratejisi (CAS)”, üç aşamalı bir yaklaşımı temel alarak açıklanmıştır (www.worldbank.org.tr, Erişim Tarihi: 02.08.2018):

1. Krizlere sebebiyet veren zayıflıkların düzeltilmesi, orta vadede ekonomik büyümenin sağlanması ve enflasyonun düşürülmesi adına daha kuvvetli bir temel oluşturmayı amaçlayan yapısal politikalar,
2. Makro ekonomik istikrara endeksli fiyat ve ücret politikaları oluşturmakla birlikte, daha da güçlendirilmiş sosyal diyalogların da dahil olduğu, güçlü sosyal politikalar ve toplumun en savunmasız kesimlerinin korunması üzerinde sosyal yardım faaliyetlerinin daha fazla üzerinde durulması,
3. Maddi istikrarın tekrar oluşturulması ve enflasyonun düşürülmesine yönelik mali politikalar ve para politikalarıdır.

Türkiye, Ülke Destek Stratejisi (CAS) ikinci maddesi bizlere ekonomik kalkınma içerisinde sosyal yardım faaliyetlerinin önemli bir yeri olduğu,

halkın özellikle kriz dönemlerinden çıkarak büyüme trendine yönelmede etkili olduğu kanısına varmamıza yardımcı olabilir.

2.4.5. Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkisi

Yoksulluk durumunun en önemli sebeplerinden biri olan işsizlik, vatandaşları ekonomik ve sosyal açıdan negatif yönde etkilemektedir. Bu durum, yalnızca işsiz olan bireyi değil aynı zamanda kendisinin bakmakla yükümlü olduğu bütün aile fertlerini de aynı doğrultuda etkilemekte, kısaca toplumsal bir erozyonu doğurmaktadır. Bu yüzden yoksulluğu azaltmak için ekonomik büyüme ile ücret, istihdam ve işgücü politikaları geliştirilmelidir. Ayrıca yoksullukla mücadele edebilmek amacıyla yatırım, teşvik ve eğitim politikaları uygulanmalı ve sosyal devlet anlayışı güçlendirilmelidir. Kendi işini kuracak bireylere destekler, mesleki eğitimler, ücret destekleri, danışmanlık ve istihdam artırıcı para yardımları gibi politikalar uygulanabilir (Mahiroğulları ve Korkmaz 2013: 102-113).

Gelişmiş olan ülkelerde sosyal yardımlara bağımlı olup çalışabilecek durumda olan bireylerin işgücüne dahil edilmek üzerine çalışmalar yapmaktadırlar. Bireyler gıda ve işsizlik gibi yardımlardan yararlanırken aynı zamanda aktif işgücü piyasasına yönlendirilmektedirler. İşsiz durumdaki bireyleri çalışma hayatına yakın tutularak işgücünün istihdam edilebilirliği korunmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'de de son yıllarda farklı kamu istihdam büroları tarafından hem aktif hem de pasif işgücü politikaları birlikte uygulanmaya başlanılmıştır. Aktif işgücü politikaları kurslarla birlikte istihdamı artırmayı hedeflerken pasif işgücü politikaları da işsiz olduğu zaman boyunca gelir akışını hedeflemektedir. Bu noktada sosyal yardım programları önem arz etmektedir. Ancak sosyal yardımlara bağımlılığı azaltmada bu işgücü politikaların birlikte başarılı bir şekilde uygulanması gerekmektedir (Üstün, 2013:59-60).

Sosyal yardımlar ve istihdam ilişkisinin ülkemizdeki temeli son sekiz yıllık bir geçmişe uzanmakla birlikte, hali hazırda oldukça yeni bir uygulama olarak gözlemlenmektedir. 2010 yılı içerisinde görüşülen “sosyal yardımlar ve istihdam bağlantısı” ülkemizdeki işsiz bireyler açısından önemli bir adım olarak görülmüştür. Söz konusu istihdam ve sosyal yardımlar bağlantısı, Kalkınma Bakanlığı'nın koordinasyonu neticesinde; “Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye

İş Kurumu ve Vakıflar Genel Müdürlüğü” gibi kurumların temsilcilerinin de katılımı doğrultusunda bir çalışma grubu oluşturulmuş ve proje hayata geçirilmiştir. Yapılan çalışmalar ışığında sosyal yardım faaliyetlerinin istihdam ile ilişkisinin kurularak, etkinleştirilmesine yönelik bir eylem planı hazırlanmış ve bu planı takiben de aynı kurumlar arasında bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Bu gelişme neticesinde sosyal yardım alabilmek amacıyla başvuruda bulunan veya hali hazırda sosyal yardım alan vatandaşların Aile ve Sosyal Destek temsilcileri vasıtasıyla, yapılan incelemeler doğrultusunda İŞKUR’a yönlendirilerek danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sağlanması amaçlanmıştır (Sanal, 2013:54).

Sosyal yardım ve istihdam bağlantısının kurulması hususu, 2014-2018 yılları arasında kabul gören “Onuncu Kalkınma Planı”nda bir kez daha dile getirilmiştir. Sosyal yardım faaliyetlerini yürüten sosyal yardım kurumları arasında, işbirliğinin artırılması ve bu işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik yapılan bu planda, sosyal yardım alıcılarına istihdam teşvikinin getirilmesine değinilmektedir. Onuncu Kalkınma Planı’nın devamında ise bunlara ek olarak; yoksul kimselerin de istihdam edilebilmesine ve bu vatandaşların daha da üretken duruma getirilmelerini destekleyecek programlara yer verileceği belirtilmiştir ve son olarak sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesi yolunda atılacak adımlar hakkında bilgi verilmiştir (www.sbb.gov.tr, Erişim Tarihi:09.08.2018).

“Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü” ile “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı” işbirliğince yürütülen Sosyal Yardım Alanında İşbirliğinin Geliştirilmesi projesi kapsamında hazırlanan; “Yoksulluk Yardımları ve İstihdam Araştırması: Sosyal Yardımlar ve İşgücüne Katılım İlişkisi” adlı araştırmanın sonuçları ışığında; sosyal yardım faaliyetlerinden yararlanmanın istihdama katılım üzerinde bir engel oluşturmadığı, bunun aksine küreselleşme ve piyasa durumuyla, sosyo-ekonomik şartların (vasıfsız elemanların iş bulamaması, sigortasız çalıştırma, tarım alanındaki gerileme, 2001 ekonomik krizi, göç hareketlerinden doğan kent yoksulluğunu arttırması, 1999 depremleri vb.) yoksul bireyleri sosyal yardım almaya mecbur bıraktığını göstermektedir (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Bülteni, 2006:5).

Aktif iş gücü politikalarının etkin olabilmesi için, sosyal yardımlardan faydalanan işsizleri istihdam etme ve iş arama becerilerini geliştirme gibi istihdam yaratıcı faaliyetlerin geliştirmesi gerekmektedir. Aktif iş gücü politikaları son yıllarda

gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yeniden şekillendirilmiş, sosyal yardım politikaları istihdam arasında bir bağ kurulmuş ve istihdama teşvik eden sosyal yardım programları geliştirilmiştir. Sosyal yardımlar işgücü arzını artırırken, aynı zamanda işgücü arzındaki artışı karşılayabilmesi amacıyla işgücü talebinin de artması için çeşitli teşviklerin kullanıldığı görülmektedir.

2.4.6. Sosyal Yardımlar ve Gelir Dağılımı İlişkisi

İnsanlık tarihinin ilk anlarından itibaren bugüne dek, insanın hayattaki en temel amacı hayatta kalmak ve bu hayatı idame etmek olmuştur. İnsanoğlu ilk dönemlerinde avcı toplayıcı anlayıştan tüketim toplumuna doğru dönüşerek bugüne kadar gelmiş ve geride kalan bu tarihsel süreç içinde farklı bir çok gelişmeye de şahit olmuştur (Eğilmez ve Kumcu, 2005:24). İlk dönemlerinde yalnızca ürettiği miktarda tüketebilen insanoğlu zaman geçtikçe yerleşik hayata geçip, hayvanları evcilleştirmiş, tarım toplumuna dönüşmüştür. Süregelen bu değişim ile beraber, tükettiği miktardan daha fazlasını üretmeye başlayan insan, fazla miktarda ürettiği ürünleri ihtiyaç duyduğu diğer mallar ile değişim yoluna gitmiş ve mübadele denilen olgu ortaya çıkmıştır. Bu süreç içerisinde farklı birçok değişim ve gelişime uğrayan insanoğlu zaman ilerledikçe, yalnızca üretim sonucu elde edilen fazla ürünlerin ihtiyaç duyulan diğer ürünler ile değiştirilmeyeceğini anlamış ve buna bağlı olarak, çeşitli mübadele araçlarını denemiştir. İlk olarak; mineraller, değerli olan taşlar, deniz kabukları, tarım ürünleri ve sigara vb. gibi birçok farklı nesneyi değişim aracı olarak kullanılmıştır ve daha sonraları da bakır, gümüş ve altın gibi değerli madenleri mübadele aracı olarak benimsemiştir. Son olarak ise; para mübadele aracı olarak kullanılmıştır. Paranın bulunması sonucu ve kitle üretimin yapılmaya başlanması ile birlikte ücret ve gelir dağılımı konularının da üzerinde durulmaya başlanmıştır (Karaman ve Özçalık, 2007:25).

Gelir dağılımı konusu iktisat biliminin en önemli konularından biridir. Çağımızda gelir dağılımında bir dengenin oluşturulması tüm dünya ülkelerinin iktisat politikalarında en başta gelen hedeflerinden biri durumundadır. Ülkeler günümüzde, kendileri için ciddi bir konumda bulunan ekonomik ve sosyal yönleri barından “gelir dağılımı” olgusuyla yüzleşmektedirler (Peçe vd., 2016:135). Gelir dağılımı; “ülke ekonomisinde belirli bir dönem süresince üretilen mal veya hizmetten elde edilmiş olan gelirin, üretim sürecine dahil olanlar arasında paylaştırılması” olarak

tanımlanabilir. Bu doğrultuda gelir eşitsizliğini de üretim sürecine dahil olan bireylerin, elde edilen gelir kalemlerinden adil olarak pay alamamaları, durumu olarak da tanımlanmaktadır. Herhangi bir ülkedeki nüfus çoğunluğunun gelir dağılımından göreceli olarak daha az bir pay alması, nüfusun bu kesiminin sosyal refah devletinin sunmuş olduğu eğitim, sağlık, beslenme ve barınma gibi temel sosyal hizmetlerden diğerlerine oranla kısmen daha az faydalanmalarına sebep olmaktadır. Sosyal refah devleti anlayışı; gelir dağılımında, adaletli olmaya yönelik olarak devletlere sosyo-ekonomik bir sorumluluk yükü bindirmektedir. Devletlerin gelir dağılımlarında temel eşitsizliğin ve gelir eşitsizliğinin sebep olacağı sosyo-ekonomik problemleri azaltmaları adına birbirinden farklı politikalar izlediği görülmektedir. Devletlerin izlediği politikalarından birine örnek olarak; kamu kesimi sosyal harcama kalemlerinden biri olan sosyal koruma harcamalarını arttırarak yaşlıların, hastaların, işsizlerin ve çocukların temel sosyal hizmetlerden daha fazla faydalanmalarını sağlamaktır (Erçakar ve Güvenoğlu, 2018:39).

Ülkelerin gelişim aşamasında meydana gelen toplam refahtaki gelir artışı ve yaratılan gelirin de toplumdaki tüm kesimler tarafından kullanılması, toplumdaki sosyal adaletin gerçekleşmesi ve toplumsal huzurun sağlanması açısından önem arz etmektedir. Ülkedeki nüfusunun büyük bir bölümünün gelir dağılımından göreceli olarak diğer kesimlerden daha düşük pay alması durumu, sosyal devletin temel hizmetleri olan; sağlık, beslenme, eğitim ve barınma gibi olanaklardan yeteri düzeyde faydalanamamalarına sebep olmaktadır. Bu durum da ülkenin gelişme ve büyüme aşamasında mutlak gerekli olan “nitelikli beşeri sermayenin” oluşmasını güçleştirmektedir (Karaman ve Özçalık, 2007:26). Ravallion (2001)’a göre; gelir dağılımının bu denli önemli bir olgu olması devleti sosyal devlet kimliği adı altında gelir dağılımında adaletsizlik sorununa çözüm bulmaya ve bu konuda politikalar üretmeye yönlendirmektedir.

Gelir dağılımına ilişkin devlet tarafından bir düzenleme getirilmediğinde, eşitsizliğin kendiliğinden bir denge haline gelmesi mümkün değildir. Bu sebepten dolayı devlet, “sosyal devlet” anlayışı gereği, gelir dağılımına müdahalede bulunmak durumundadır (Sarker ve Rahman, 2007:93). Gelir dağılımındaki eşitliği sağlamaya yönelik, sosyal yardım faaliyetleri, kamu otoritelerinin direkt gelir transferleri, tarımsal ihracata destek ve vergi indirimleri gibi politikalar geliştirdikleri yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Santos vd., 2009:601). Buna ek olarak siyasi

otorite, sosyal hizmetler nezdinde alt yapıların geliştirilmesi ile ilgili tüm kamu harcamaları ve bu harcamaların da fonlanması adına, toplanan kamu gelirleri aracılığıyla gelir dağılımı üzerinde etkili rol oynamaktadır. Bundan dolayı özellikle de gelir eşitsizliğinin yüksek seyrettiği gelişmekte olan ülkelerde, gelir dağılımında eşitliği sağlamaya yönelik uygulamalar en önemli maliye politikası amaçları olarak görülmektedir (Hazman, 2011:206-207).

Sosyal Devlet'in korunması gereken veya yardıma muhtaç kimselere sosyal refah devleti anlayışının da bir sonucu olarak, karşılıksız sosyal yardımda bulunması durumu, gelir dağılımında bu kesimlerin lehine yön almasını sağlamaktadır. Herhangi bir fiziksel kusuru olmadan, farklı sebeplerle yeterli kadar gelir elde edemeyen kesimlere, devamlı olarak vergi gelirleri ile finanse edilen yardımlarda bulunulabileceği gibi (primsiz rejim), bu bireylere yönelik zorunlu sosyal sigortalar sistemi (yaşlılık, sağlık sigortası veya işsizlik v.b.) oluşturularak da (primli rejim) düşük gelirli kişilerin lehine gelir dağılımı yeniden düzenlenebilir. İlk yöntem; kendi kusurları olmaksızın düşük gelir grubunda kalan kesimlere yapılan transferlerin finansmanına tüm gelir gruplarının katılmasını temin ettiği için gelir dağılımı adaleti açısından uygun olmasına rağmen, yardım talebinde bulunacak kişilerin bu imkândan her fırsatta yararlanmak istemelerine yol açabileceği ve sermaye birikiminin yanı sıra iktisadi verimliliği de olumsuz yönde etkileyebileceği ihtimalleri nedeniyle eleştiri konusu olabilmektedir. İkinci yöntemde ise gelir seviyesi görece daha yüksek olan işverenlerin sistemin finansmanına yaptıkları katkıyı fiyat mekanizması yoluyla tüketiciye yansıtılmaları durumunda bu yöntemin gelir dağılımı eşitsizliğini giderici etkisi azalmaktadır. Benzer şekilde, vergi sistemi daha çok dolaylı vergilere dayanıyorsa bu transferlerden yararlanan düşük gelirli kesim de bunların finansmanına katılacağı için transferlerin gelir dağılımında adaleti sağlama amacı tam olarak istenen neticeyi vermeyecektir. Türkiye'deki sosyal transfer harcamaları yukarıda bahsedilen iki yöntem de (primli ve primsiz rejim) uygulanarak gerçekleştirilmektedir. Emeklilere yapılan ödemeler, ölüm, malullük ve iş göremezlik aylıkları, gebelik, doğum ve emzirme yardımları, aile yardımı ve işsizlik ödenekleri, sağlık sigortası gibi uygulamalar primli rejim kapsamında; sosyal hizmet ve yardımlar ise primsiz rejim kapsamında yer almaktadır (Aktan ve Vural., 2002:21-22).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIMLARIN GELİŞİMİ

Bu bölümde bazı Avrupa üye ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri ve Türkiye'deki sosyal yardımların tarihsel gelişimi konuları ele alınacaktır.

3.1. Dünyada Sosyal Yardımların Gelişimi

Dünya ülkelerinin ekonomik gelişmişlikleri, iktisadi yapıları, tarihsel geleneksel ve toplumsal yapılarına göre farklı sosyal yardım mekanizmaları bulunmaktadır. Kimi ülkelerde vatandaş koruma politikalar gelişmişken kimilerinde ise bu tür uygulamalara çok az rastlanılmaktadır. Sosyal yardımlar konusunda uluslararası düzeyde bir uygulama birliği yoktur. Sosyal yardımlar kapsam, nitelik ve yöntemler açısından her ülkede farklılık göstermektedir. Kimi ülkelerde, belli ölçütlere göre belirlenen tutarlar aynı statüde bulunan herkese ödenirken, kimi ülkelerde ise dar kapsamlı yardım programlarıyla yoksul ve muhtaçların belli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik aynı veya nakdi yardımlar yapılmaktadır (Karabulut, 2011:133).

3.1.1. Sosyal Yardımlar Hakkında Uluslararası Düzenlemeler

Yoksullukla mücadele kapsamında insani bir hak olarak görülen sosyal yardımların öneminin büyük olması nedeniyle birçok uluslar arası düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal yardımlar hakkında uluslararası düzenlemelere bakarsak;

Philadelphia Bildirgesi: ILO'nun 1944 yılında Philadelphia'da yaptığı "Çalışma Amaç ve Hedeflerine ilişkin Bildirge" konferansında yoksullukla mücadele konusunda uluslararası düzenlemeler içermektedir. Bu bağlamda, istihdamın sağlanması, çocuk ve kadınların hayat seviyelerinin korunması, gıda, barınma, eğitim kültür olanakları bakımından iyi bir düzeye ulaşılması ve meslek alanlarında eşit

şansların sağlanması amacıyla ülkelerin yürütecekleri programlara destek vermek. (ILO, 2012:82).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: Birleşmiş Milletler genel kurulunun 10.12.1948 tarihinde Paris'teki oturumunda kabul edilen 'İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde, devletler sosyal yardımları herkes için bir hak olarak sağlamalıdır. Bu bildirgenin maddeleri; Madde3; yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her bireyin hakkıdır. Madde22; her bireyin, cemiyetin bir üyesi olarak, sosyal güvenlik hakkı, şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakları vardır. Madde 23 fıkra 3; çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır. Madde 25 fıkra 1; Her bireyin, kendisi ve ailesi için, yiyecek, giyim, konut, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır (UN, 2012:82).

Avrupa Sosyal Şartı: 1961 yılında Avrupa Konseyi'nin Torino'daki toplantısında sosyal haklar bakımından önemli kararlar içeren "Avrupa Sosyal Şartı" kabul edildi. Avrupa sosyal şartının ilk metninde ondokuz sosyal hak varken, gözden geçirildikten sonraki metinde otuz sosyal hak yer almıştır. Gözden geçirilen ikinci metinde yer alan 13 ve 30. maddeler doğrudan sosyal yardımları ifade etmektedir. Avrupa sosyal şartın 13. maddesinde sosyal ve sağlık yardım haktan bahsederken 30. maddesinde yoksulluk ve toplumsal dışlanmaya karşı koruma hakkı düzenlenmiştir (Council of Europe, 2012:83).

Binyıl Kalkınma Hedefleri: 2000 yılında 55. Birleşmiş Milletler genel kurul toplantısı için New York'da bir araya gelen 147 devlet başkanı "Milenyum Zirvesi" gerçekleştirmiştir. Bu zirvede "Binyıl Kalkınma Hedefleri" tayin edilmiştir. Binyıl kalkınma hedefleri, insani kalkınmaya yönelik olarak yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, tüm bireyler için temel eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının durumunun güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/ AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınma için küresel ortaklık konularını içermektedir (UNDP, 2012:83).

Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi: Birleşmiş Milletlerin 1966 yılındaki toplantısında kabul edilen "Ekonomik, Sosyal ve kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde" sosyal yardım hakkı ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümlerin bazılarına bakıldığında: Bu sözleşmeye taraf devletler, herkese sosyal güvenlik hakkı tanır. Bu hak, sosyal sigorta haklarını da içerir (md.9).

Toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle kuruluşu aşamasında ve bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluluğu devam ettiği dönemde, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanır (md.10) (OHCHR, 2012:84).

Evrensel sözleşmeler, genellikle dezavantajlı durumda bulunanların korunmasına yönelik birçok hakkı kapsadığı görülmektedir. Dezavantajlı durumda bulunan yoksulların korunması en temel insanlık değerlerinden biri olarak görülmektedir (Tunç, 2013:83).

3.1.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi

Dünyada son zamanlarda meydana gelen sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeler sosyal yardımların önemini daha da artırmıştır. Bu kapsamda, kitlesel işsizliğin artması ve küresel mali krizlerin sonucunda sosyal yardımlara ihtiyacı olanların sayısı artış göstermiştir (Coşkun ve Güneş, 2008:6).

Dünyada tek bir sosyal politikadan bahsetmek mümkün değildir. Sosyal yardım uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Ülkelerin içerisinde buldukları ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları ile geçmiş deneyimleri sosyal yardım tipolojilerini de etkilemektedir. Yurttaşlık kurumunun sahip olduğu güç, bu gücün elde edilmiş biçimi sosyal yardım niteliğindeki hizmetlerin sunumunu etkileyebilmektedir. Özellikle Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinde sosyal koruma sistemleri dünyadaki diğer ülkelere nazaran oldukça ileri düzeylere gelmiştir. Sosyal devletin ilk adımlarının atıldığı Avrupa ülkelerinin çoğunda sosyal koruma sistemleri bireyin yaşamı süresince devamlılık gösteren bir yapıya sahip olup, bireyin ihtiyacı olduğu sürece devam edecek bir sistemdir (Neubourg vd., 2005:3).

Sosyal koruma sistemi gelişmiş olan Avrupa ülkelerinde bireyin çocukluk döneminden başlayıp ölüncüye kadar yaşamının her döneminde sosyal koruma sisteminin güvencesi altında bulunmaktadır. Çocukluk dönemi için ebeveynlere

çocuk yardımı verilmesi, gençlik yıllarında istihdama teşvik edilmesi, en verimli olduğu dönemde işsiz kalırsa işsizlik yardımının verilmesi ve orta yaş sonrası dönemde emeklilik yardımının verilmesi gibi sosyal yardım uygulamaları yaşamın bütün evlerini kapsadığını göstermektedir. Sosyal yardım programları sosyal koruma sisteminin içinde küçük paylara sahip olmaları nedeniyle sosyal koruma harcamaları içerisinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle sosyal yardımlarla ilgili istatistiki verilere ulaşmak çok zordur (Neubourg vd., 2005:4).

Sosyal koruma harcamalarına baktığımızda, 2014 yılında AB üyesi ülkelerde genel devlet harcamalarının önemli bir alanını temsil ediyordu. Sosyal koruma harcamalarına baktığımızda 2004 yılından 2014 yılına kadar önemli bir artış olduğu gözlemlenmektedir. AB'ye üye 28 ülkenin 2004 yılından Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'sı içerisinde yaklaşık % 25,9 olan sosyal koruma harcaması, 2014 yılında bu oran %28,7'ye ulaşmıştır. AB üye ülkeleri arasında GSYH'ya oranla en yüksek sosyal güvenlik harcamaları %34,3 ile Fransa'da gerçekleşirken, Danimarka'da %32,9 ve Finlandiya'da bu oran %31,9 olmuştur. Yine Belçika, Almanya, İtalya, Hollanda, İsveç ve Avusturya'da bu oran %30'lar civarındadır. Diğer taraftan Bulgaristan, Çekya, Estonya, İrlanda, Litvanya, Polonya, Macaristan, Malta ve Romanya'da sosyal koruma harcamaları GSYH'nin %20'sinden az gerçekleşmiştir (<https://ec.europa.eu/eurostat>, Erişim Tarihi: 20.01.2019).

Avrupa ülkelerinde sosyal yardımlar muhtaç durumundaki bütün insanları kapsamakta ve bir vatandaşlık hakkı olarak görülmektedir. Sosyal yardımlar, muhtaç durumda olan kişilere düzenli olarak bağlanan bir gelir şeklinde düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal yardımların merkezinde asgari gelir desteği uygulamaları yer almaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009:41).

Sosyal yardım mekanizmaları Avrupa ülkelerinde özellikle çalışabilecek düzeydeki durumu kötü olan yoksul nüfusa verilen asgari gelir desteği uygulamaları, merkezden belirlenmiş kural ve ölçütler dahilinde yerelden yürütülmektedir. Bu tip sosyal yardım uygulamaları bir çok ülke için geçerli olsa da, yerel ve merkezi yönetimlerin sınırları ve etkinlikleri ülkeden ülkeye farklı sosyal yardım mekanizmalar biçimde var olmuşlardır (Saraceno, 2002:20).

Yunanistan ve Macaristan dışında AB'ye üye ülkelerinin büyük çoğunluğu garanti minimum gelir yardımı sistemine sahiptir. Bu sistemin en önemli fonksiyonu yeterli yardıma sahip olmayanlara minimum gelir sağlamak üzere tasarlanmış

olmasıdır. Bu sistemin diğere bir fonksiyonu insanların yoksulluğa düşmesini önlemesidir. Lüksemburg ve İspanya gibi ülkelerde sosyal yardımların amacı, yoksullukla mücadele ile sosyal dışlanmanın önüne geçmektir (Kuivalainen ve Heikkila, 2006:33- 34).

Sosyal yardımlar, yoksulluğun etkisinin azaltılmasında, minimum gelir yardımları için seçilebilme- hak sahibi olabilme- kuralları çok önemli bir yere sahiptir. Eğer asgari gelir şemaları yalnızca marjinal bir grubu kapsarsa yoksul pek çok aile bu yardımlardan yararlanamaz. Bunun bir sonucu olarak bu yardımların yoksulluğu azaltma etkisi minimum düzeyde kalır. Üye ülkelerin çoğunda yardımlardan yararlanma süresi sınırsızdır. Daha doğru bir deyişle seçilebilirlik ölçütleri karşılandığı sürece kişiler minimum gelir desteğinden yararlanmak için başvurabilir. Sekiz üye ülke sosyal yardımların süresine sınırlama getirmektedir. Bunlar, Letonya, Slovenya, Litvanya, Slovakya, İspanya, Fransa, İtalya ve Portekiz'dir (Kuivalainen ve Heikkila, 2006:35).

Üye ülkelerden İspanya, Fransa ve Lüksemburg' da sosyal yardımlardan 25 yaş ve üzerindeki kişiler yararlanmakta iken geriye kalan ülkelerin çoğunda bu sınırlama 18 yaş ve üzeridir. Ancak başvuru yaşı 18'den başlanmasına karşın gençlere farklı miktarda sosyal yardım yapılmaktadır. Örneğin Hollanda 'da 21 yaş altındaki gençlere yardım miktarı daha düşüktür (Kuivalainen, 2004:124-125).

Avrupa ülkeleri verdikleri sosyal yardımları vatandaşlık ve ikametgah koşulları ile sınırlayabilmektedir. Bu konuda farklı iki yol izlenmektedir. Hiçbir vatandaşlık koşulu koymamak veya vatandaş olmayanlara sınırlamalar getirmek ve bu ikinci gruba yardımları daha düşük tutmaktır. AB ülkelerinin çoğunluğunda sosyal yardımlar, ülkede yasal olarak ikamet eden kişilere açıktır. Uygulamada vatandaş olmayan da pek çok ülkede kamu yardımlarından faydalanabilmektedir. Ancak vatandaş olmayanlar için daha detaylı ve sınırlayıcı şartlar getirilmektedir. Örneğin Almanya'da, bu ülke ile sosyal güvenlik anlaşması olan ülkelerin vatandaşları sosyal yardımdan yararlanabilmektedir. Kuralların en katı olduğu ülkelerden birisi Danimarka'dır. Yardımdan faydalanmak için son sekiz yılın yedi yılında bu ülkede ikamet etmek gereklidir. Lüksemburg'da son 20 yılın en az 5 yılını bu ülkede geçirme şartı vardır. Son 15 yılın eğilimi ülkelerin çoğunda vatandaş olmayanlara daha katı kuralların getirilmesidir. Almanya ve Finlandiya gibi ülkeler göçmen ve mülteciler için ayrı bir yardım şeması oluşturmuştur (Kuivalainen, 2004:122-124).

AB ülkelerinin çoğunda hanede yaşayan kişi sayısına göre sosyal yardım miktarı değişmektedir. Bu miktar bireyin yaş oranına göre değişmektedir. Örneğin Belçika'da çocuksuz bir çiftte, tek başına yaşayan bir kişiye verilecek sosyal yardım miktarı % 33 artırılarak verilirken, iki çocuğa kadar her çocuk için yardım miktarı % 25, üç çocuktan itibaren her çocuk için % 43 artırılmaktadır. Almanya'da ise bu artışlar sırasıyla % 57, % 39 ve % 50 oranında olmaktadır (Adema, 2006:87).

Son 15-20 yıl içerisinde artan işsizlik oranıyla beraber sosyal yardım payı sosyal koruma sistemi içerisindeki oranı artmıştır. Sosyal yardım sistemi dışında değerlendirilen işsizlik ödemeleri genellikle zaman kısıtlamasına sahip olduğu için, bu ödemeleri alma süresi dolduktan sonra işsizlik durumu halen devam eden kişiler sosyal yardım programlarına başvurumaktadırlar (Hacımahmutoğlu, 2009:41).

Sosyal koruma programlarının eskiye göre daha kısıtlı hale gelmesi sosyal yardım uygulamalarının payının artmasına neden olmuştur. Sosyal koruma harcamalarının ek vergi ve prim artışlarıyla karşılanamayacak boyutlara varması bu ülkelerin birçoğunda sosyal koruma harcamalarının kısılması için adımlar atılmasına neden olmuştur (Neubourg vd., 2005; Adema, 2006).

Almanya, Fransa ve İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinde, sosyal koruma harcamaları içerisinde önemli paya sahip olan sosyal sigorta harcamalarının azaltılması amacıyla sosyal güvenlik reformları yapılmıştır. Bu reformlar sonucunda, sosyal sigorta sistemlerinin sağladığı haklara erişilebilirlik zorlaştırılmış ve fayda miktarları azaltılmıştır (Hacımahmutoğlu, 2009:42).

Son yıllarda göçmen ve mülteci sayısındaki artış sosyal yardım programlarının payının artmasının diğer bir nedenidir. Gelişmiş Avrupa ülkelerindeki yüksek refah düzeyi, düşük gelir ve refah seviyesine sahip olan mülteciler için çekici fırsatlar sunmaktadır. Dolayısıyla mülteci ve göçmenler çekici olan bu fırsatlardan yararlanmak için Avrupa ülkelerine geldiklerinde sosyal yardım programlarından yararlanma hakkına sahip olmaktadır (Neubourg vd., 2005:88).

Avrupa ülkelerinin çoğunda, sosyal yardımların işgücüne katılımı üzerinde olumsuz etki yaratmalarına engel olmak amacıyla, ücret üzerinden alınan vergilerde indirimler ya da yardım alırken tekrar çalışmaya başlayanlar için yardımların azalan oranlı olarak verilmeye devam etmesi gibi uygulamalar söz konusudur. Örneğin Almanya'da sosyal yardım alan kişi çalışmaya başladığında 12 ay boyunca daha düşük bir tutarda sosyal yardım almaya devam edebilmekte, ayrıca uygun bir iş

bulunması halinde çalışmayı reddeden faydalanıcının almakta olduğu sosyal yardım miktarı % 25 oranında düşürülmektedir. İngiltere ve Estonya'da çocuklu ve düşük gelirlili ailelerin istihdamını teşvik etmek, çalışmaları halinde bu ailelere vergi muafiyeti getirilmiştir (Ekdemir, 2005:88). İsveç'te herkes sosyal yardımdan yararlanabilmektedir. Bu yardımlardan yararlanmak için gerekli olan tek şart bir işte çalışmamak veya düşük bir gelire sahip olmaktır. (Andren ve Gustafsson, 2004:57). İsveç ve Finlandiya'da belli bir işte çalışanlar bir süre bağlı oldukları sosyal güvenlik sistemlerinden destek alırken, bu sürenin bitiminde eğer iş bulamazlarsa, sosyal yardım hizmetleri devreye girmektedir (OECD, 1998:71).

Hollanda'da da yoksul, yaşlı engelli ve bireysel ihtiyaçlara yönelik yardım yapılmaktadır. Hollanda sosyal yardımlarının bir özelliği de yaşlı ve engellilere yönelik sosyal yardımların ihtiyaç koşulu aranmaksızın yapılmasıdır. Sosyal yardımlarla ilgili olarak, Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı yetkili kılınmıştır (Karadoğan, 2012:68).

Fransa'daki Asgari Ek Yardım Geliri düzenlemesi, önemli bir uygulama olarak görülmektedir. Geliri belirlenmiş asgari gelirin altına düşen herkes bu kanunun kapsamında ve tüm finansmanı devlet tarafından karşılanmaktadır (DPT, 2001:68).

Macaristan ve Slovakya'da da sosyal yardım alan kişi çalışmaya başladığında almakta olduğu yardım, ücretinin düzeyine göre azaltılarak verilmeye devam edilmektedir. Diğer taraftan, sosyal yardım sistemlerinin insanları işgücü piyasasına geri döndürme konusunda çok etkili olmadığı, sosyal yardımlardan yararlanan kesimin önemli bir bölümünün sosyal yardım sistemine defalarca girdiği belirtilmektedir (Ekdemir, 2005:88).

Son yıllarda sosyal yardım uygulamaları, adem-i merkeziyetçi yapıya bürünmektedir. Bunun bir nedeni devletlerin destek alabilme koşullarını belirleme ve diğer sosyal mekanizmalarla bağlantıları yönünden yerel yönetimlerinin öneminin gittikçe artıyor olmasıdır (Erdem, 2006:2).

Avrupa ülkelerinde sosyal yardımların finansmanın bir bölümü veya tamamı merkezi hükümet tarafından, idaresi ise yerel idareler tarafından gerçekleştirilmektedir. Örneğin Belçika'da sosyal yardım harcamalarının % 50'sini merkezi hükümet karşılamakta, İsveç ve Hollanda da ise yapılan sosyal yardım harcamalarına bakılmaksızın merkezi hükümet tarafından belediyelere belli

miktarlarda ödenek aktarılmaktadır. İngiltere’de ise merkezden yönetim yapısı hakim olup, belediyeler sosyal yardım alanında çok küçük bir role sahiptirler (Aust ve Arriba, 2004:5).

Tablo 3.1’de 2014 yılında Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerdeki sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranları ve kişi başına düşen gelir miktarları görülmektedir. Buna göre GSYH içerisinde sosyal harcamaları en yüksek oranda olan ülke % 34,3 ile Fransa, En düşük oranlı ülke ise Bulgaristan’dır.

Tablo 3.1. Seçilmiş Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki 2014 yılı Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH’ya Göre Oranları (%) ve Kişi Başı Düşen Gelir Miktarı (Euro)

Ülkeler	GSYH Oranı %	Kişi Başına Düşen Gelir	Ülkeler	GSYH Oranı %	Kişi Başına Düşen Gelir
Almanya	29,0	34.100	İrlanda	20,6	41.300
Avusturya	30,0	36.100	İspanya	25,4	22.300
Belçika	30,3	33.800	İsveç	29,6	40.500
Bulgaristan	18,5	5.500	İsviçre	27,1	57.700
Çekya	19,7	15.400	İtalya	29,9	25.400
Danimarka	32,9	44.900	Lüksemburg	22,4	79.500
Fransa	34,3	31.300	Macaristan	19,8	10.700
Hırvatistan	21,6	10.300	Norveç	25,0	67.400
Hollanda	30,9	38.600	Polonya	19,4	10.500
İngiltere	27,4	31.000	Portekiz	27,6	16.200

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat>, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

Tablo 3.1’e baktığımızda Bulgaristan, Çekya, Macaristan ve Polonya’nın sosyal harcamaları % 20’nin altındadır. Kişi başı gelirin en yüksek olduğu ülke 79.500 Euro ile Lüksemburg olurken en düşük ülke ise 5.500 Euro ile Bulgaristan olmaktadır. Aynı ekonomik, siyasi ve sosyal birliğe üye olmalarına rağmen kişi başına düşen gelire baktığımızda ülkeler arasında bu kadar farkın olması üzerinde düşünülmesi gereken bir başka konudur.

Sonuç olarak, Avrupa sosyal politika yaklaşımlarının temelinde hak vurgusunun bulunmasıdır. Refah seviyesi yüksek olan ülkelerdeki sosyal yardım uygulamaları farklılık göstermesine rağmen insana verilen değer ön planda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda da ülkenin yaşanabilir refah düzeyi ile bireye verilen değer paralel olduğunu söylemek mümkün.

3.1.3. Latin Amerika Ülkelerinde Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi

Latin Amerika ülkelerinin sosyal güvenlik sistemleri II. Dünya savaşından sonra gelişmiştir. 1990'lı yılların başında sosyal yardım programları düzen bir şekilde uygulanmıştır. Bu yıldan önceki sosyal yardım ve benzeri uygulamalar, muhtaç durumdaki kişilere sağlık, gıda, ulaşım gibi alanlarda çok düzenli olmayan destekler sağlanması şeklindedir (Usami, 2004:125-145).

Latin Amerika ülkelerinde 1980'lerde yaşanan ekonomik krizler insanların iş ve gelir kaybına neden olmuştur. Bu krizlerin olumsuz etkilerine karşı muhtaç insanların gelir düzeylerini gözetecek sosyal programların geliştirilmesi ihtiyacı duyulmuştur. Bu programlar başlangıçta sosyal fonlar (sosyal yatırım fonları) kapsamında uygulanmış ve bu sosyal fon uygulamaları halen devam etmekte olup, zaman içerisinde bunların yanı sıra başka sosyal yardım programları da uygulamaya konulmuştur (Hacımahmutoğlu, 2009:46-47).

Başlangıçta geçici programlar şeklinde Bolivya'da kurulan sosyal fonlar kısa sürede bölgedeki diğer ülkelere de yayılmış ve kalıcı hale gelmiştir. Bu fonların genel amacı kalifiyesiz işgücüne geçici istihdam sağlanmasıdır. Ancak sınırlı olmasına rağmen sürekli istihdam ve düzenli gelir sağlayan üretim faaliyetlerine de destek verilmiştir. Toplumun kalkınması ve ademi merkezîyetçi yönetimlerin gelişmesinin teşvik edilmesi sosyal fonların en önemli özelliklerindedir. Bu fonlar küçük, tasarım ve kurulması rahat olan projeler üzerine yoğunlaşmaktadır. Fon kaynakları genellikle okul ve sağlık ocağı kurulması, temiz su kaynaklarına ve temel sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması gibi sosyal altyapı yatırımları için kullanılmaktadır (Goodman vd., 1997:92).

Sosyal fonlar, bir taraftan ihtiyaç duyulan hizmetlerin topluma götürülmesini sağlarken diğer taraftan muhtaç durumda olan ve niteliksiz işgücüne istihdam olanağı sunarak bu kişilerin geçici de olsa bir süreliğine gelir elde etmelerini sağlamaktadır. Bu fonlar, gelir sağlama özellikleri dolayısıyla sosyal yardım programları arasında sayılmaktadır. Son dönemde Latin Amerika ülkelerinde kamuda ademi merkezîyetçiliğe verilen önemin artması sosyal fonların yerel yönetimler tarafından yürütülmesinde önemli bir etken olmuştur. Sosyal fonlar tarafından desteklenen projeler fonlardan yararlanacak kesimler tarafından

şekillendirilmektedir. Sosyal fonlar yerel halka ve yerel yönetimlere kendi yerel kalkınma önceliklerini belirleme ve uygulama fırsatı vermekte, böylece adem-i merkeziyetçiliği teşvik etmektedir (Serrano, 2005:92).

Sosyal fonların uygulanmasında tek tip bir politika yoktur. Aksine her ülkede, ihtiyaçlara göre farklı kurgulanmaktadır. Peru, El Salvador ve Honduras'da eğitim ve sağlıkla ilgili altyapı yatırımlarına duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda projeler bu konularda yürütülmekte ve yoksul kişiler bu projelerde istihdam edilmektedir. Şili'de ise altyapı yatırımı ihtiyacı daha az olduğu için projeler genellikle gençlerin eğitimi ve mikro kredi verilmesi gibi konulardadır. Meksika, Kolombiya ve Kosta Rika'da sosyal fonların yürütülmesi ve yoksullukla mücadele konusundaki tüm faaliyetlerden sorumlu olan şemsiye programlar bulunmaktadır. Kolombiya'daki Red de Solidaridad kapsamında, konut, koruyucu sağlık, istihdam ve eğitim konularında faaliyetler yürütülmektedir. Meksika'daki Sosyal Gelişim Sekreterliği (Secretaria de Desarrollo Social) (SEDESOL) kapsamında yoksul nüfusa yönelik sosyal programlar, yerel altyapı ve üretim projeleri yürütülmektedir. Kosta Rika'daki Fondo de Desarrollo Social Asignaciones Familiares (FODESAF) programı sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim bakanlıklarının yoksullukla mücadele konusunda yürüttükleri faaliyetleri finanse etmektedir (Goodman vd., 1997:92).

Ancak sosyal fonlar kapsamında yürütülen programlar niteliksiz insanların becerilerini geliştirilmesinde başarılı olmamıştır. Yani bu programlar, yoksulların düşük nitelikli işgücüne sahip olma, muhtaç duruma düşme ve tekrar yoksul olma döngüsünden kurtulmalarını sağlayamadığı belirtilmektedir (Goodman vd, 1997:93). 1990'lı yılların ikinci yarısında meydana gelen ekonomik krizler Latin Amerika ülkelerinde kayıt dışı çalışma ve işsizliğin artmasına ve nüfusun önemli bir bölümünün sosyal korumanın dışında kalmasına neden olmuştur. Bunun için yoksullara gelir desteğinin yanı sıra beşeri sermayelerini geliştirmelerini sağlamak üzere yeni sosyal yardım programları geliştirilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009:48).

Şartlı nakit transferi olarak adlandırılan bu program katı ölçütlere sahip olmakla birlikte düşük gelirli kesimlerden oluşan hedef kitlenin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Şartlı nakit transferi programları, beşeri sermayenin geliştirilmesi için gerekli görülen tüketim düzeylerine ulaşamamanın yoksulların yaşadıkları önemli bir zorluk olduğu anlayışına dayanmaktadır. Bu programlar; yoksul ailelere beşeri sermayeye yatırım yapmaları şartıyla nakdi yardım vererek, beşeri sermayenin

geliştirilmesi ile ilgili hizmetlere olan talebin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Bu programlar kapsamında, genellikle üç konuda şart getirilmektedir. Bunlar; eğitim, sağlık ve beslenmedir. Ailelere az miktarda da olsa parasal destek sağlanması şartlı nakit transferlerinin kısa dönemdeki faydası olarak görülmektedir. Uzun vadede ise daha sağlıklı ve eğitilmiş nesiller yetişmesi sayesinde beşeri sermayenin gelişmesi ve yoksulluk zincirinin (yoksulluğun nesilden nesile aktarılması durumu) kırılması beklenmektedir (Rawlings 2005'den Akt.: Hacımahmutoğlu, 2009:48).

Latin Amerika ülkelerinde sosyal yardım alanındaki uygulamalar genellikle sosyal fonlar ve şartlı nakit transferi programlarından oluşmaktadır. Ancak az sayıda da olsa bu iki tür program dışında çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Arjantin'de yoksul kişilere işgücüne katılma ya da bazı eğitimleri alma şartıyla nakdi yardım verilmektedir. Brezilya'da da 65 yaş üstündeki yoksul kişiler ile kırsal kesimde kayıt dışı çalıştığı için sosyal sigorta programlarının kapsamında olmayan 55 yaşın üstündeki kadınlara ve 60 yaşın üstündeki erkeklere aylık bağlanmaktadır. Şili, Uruguay ve Kosta Rika'da yaşlı veya özürlü yoksul kişilere aylık bağlanmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009:50-51).

3.2. Türkiye'de Sosyal Yardımların Gelişimi

Türk milletinin toplumsal yaşamında sosyal yardım, öteden beri az yada çok toplumda var olmuştur. İslam dinine geçiş öncesi tarihte sosyal yardım toplumsal yaşamda ısrarla tavsiye edilmiştir. Boylar üzerine kurulu ve dolayısıyla akrabalık esasına dayalı toplumsal yaşamda aile, sosyal yardımın en önemli aktörü olmuştur. Bunu yakından uzağa doğru giden akrabalık sorumlulukları izlemiştir (Gül, 2004: 352). Türk sosyal yardımlarının gelişimine bakıldığında, Osmanlı imparatorluğunun kurulmasından Tanzimat dönemine kadar sosyal ve ekonomik yapıda ciddi manada bir değişim yaşanmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise Türk toplumunda var olan sosyal yardımlaşma ağlarının büyük ölçüde korunmasıdır (Beşer, 2004:38).

3.2.1. Sosyal Yardımlar Hakkında Ulusal Düzenlemeler

Devlet tarafından yapılacak bütün işlem için yasal dayanaklara ihtiyaç vardır. Bu bölümde Anayasa ile ilgili ulusal düzenlemeler sonra da konu ile ilgili kanunlar araştırılmıştır.

Anayasa: Sosyal yardımlara ilişkin ulusal düzenlemelerden en önemlisi Anayasadır. Türkiye'nin kurulmasından bu yana 1921 Teşkilâtı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası), 1924 Teşkilât-I Esâsiyye Kanûnu (1924 Anayasası), 1961 Anayasası ve son olarak 1982 Anayasası olmak üzere dört anayasa yapılmıştır. Devletin yeni kurulmasından dolayı zor şartlar içerisinde hazırlanan 1921 ve 1924 Anayasalarında sosyal politikalara ilişkin düzenlemeler yer almamıştır. Ama 1961 ve 1982 Anayasası'nda sosyal politikalara ilişkin bir çok düzenleme yer almıştır. 1961 Anayasası, "sosyal devlet" olgusunu, 2.maddesinde sosyal bir hukuk devleti olduğundan bahsetmiştir (Karabulut, 2011:83). 1982 Anayasası 2. maddesinde, "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde sosyal bir hukuk Devletidir" denilmektedir (www.anayasa.gen.tr, Erişim: 10.10.2018).

Sosyal devlet, sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahaleyi gerekli kılar. Çünkü bireylerin sosyal düzeylerini iyi bir duruma getirmeyi, belirli bir hayat seviyesini sağlamayı, sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendisine görev bilen bir devlet anlayışıdır. Sosyal devlet ilkesi, ilk 1961 Anayasasında kabul edilmiş olmasına rağmen 1982 Anayasası'nda da bu ilke aynen korunmuştur (Odyakmaz, vd., 2009:75).

Sosyal hukuk devletinin en temel amacı, güçsüz bireyleri güçlülere karşı korumak, sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamaktır. Çağdaş devlet anlayışı da, sosyal hukuk devletinin, Anayasa'nın özüne ve ruhuna uygun şekilde yapılmasını gerekli kılar (Karabulut, 2011:84). Bireylerin korunması hukuk devletinin temel amaçlarından birisidir. Buda toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanmasıyla gerçekleştirilebilir.Sosyal güvenlik ve sosyal adalet, hukuk devleti içerisinde yer alan temel kavramlardan bazılarıdır. Bu alanlarda yapılacak düzenlemelerin temelinde bu kavramlara uygun olmak zorundadır (www.anayasa.gen.tr, Erişim: 10.10.2018).

Sosyal güvenlik, sosyal devletin aldığı önlemlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü 1982 Anayasası'nda sosyal güvenliğin temel amacını oluşturan kişilere insanlık onuruna yaraşır bir hayat sağlayacak tedbirler, sosyal devletin de temel amacını oluşturmaktadır (Apan, 2007:197).

1982 Anayasası'nın 60, 61 ve 62. maddeleri hem doğrudan hem de dolaylı olarak sosyal yardımlar hakkında hükümler bulunmaktadır. Anayasa'nın bu

maddelerinde sosyal güvenlik, yalnızca prim ödeyenlere mahsus bir güvenlik sistemini değil, harp ve vazife malulleri, dul ve yetimler, yaşlılar, korumaya muhtaç çocuk ve sakatlar gibi prim ödeyemeyen kesimleri kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bunu uygulama sorumluluğu da devlete vermiştir (Karabulut, 2011:85).

Anayasa'mızın 60. maddesinde, "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" (www.anayasa.gen.tr, Erişim: 10.10.2018). Bu maddeye baktığımızda çok geniş bir kitlenin sosyal güvenlik kavramı içerisinde yer aldığı ve bu kitleye hizmeti götürme devletin bir görevi olduğu ifade edilmektedir.

61. maddesinde, "Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur" (www.anayasa.gen.tr, Erişim: 10.10.2018) denilmiştir. Sosyal açıdan korunması öncelikli olan kişiler tek tek belirtilmiştir.

62. maddesinde ise, "Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır" (www.anayasa.gen.tr, Erişim: 10.10.2018). Bu maddede, hem ulusal sınırlar içerisinde hem de uluslararası alanda da sosyal bir devlet olmanın getirdiği görevlerden bahsedilmiştir.

Bu üç madde, 1982 Anayasası'nın doğrudan sosyal yardımlara ilişkin hükümleri içermektedir. Bunlar dışında sosyal yardımlara ilişkin dolaylı hükümlere baktığımızda; "Madde 5: Devletin Temel Amaç ve Görevleri, Madde 10: Kanun Önünde Eşitlik, Madde 17: Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî ve Manevî Varlığı, Madde 41: Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları, Madde 42: Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi, Madde 49: Çalışma Hakkı ve Ödevi, Madde 56: Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması, Madde 57: Konut Hakkı, Madde 58: Gençliğin Korunması" maddelerini sayabiliriz (Tuncay, 1986:17).

Kanunlar: Türkiye’de sosyal politika araçları kapsamında değerlendirebilecek yasal düzenlemelerden bir kısmında doğrudan sosyal hizmet ve yardımlar konusunu düzenlenirken, bir kısmında ise dolaylı bağlantısı bulunan diğer düzenlemeler yer almaktadır. Sosyal hizmet ve yardım uygulamalarını, ilgili kuruluşlar idari nitelikteki düzenlemeler çerçevesinde yürürlüğe koyduğu tüzük, yönetmelik, genelge ve yönerge gibi düzenlemeler ile kendi görev ve sorumluluklarına ilişkin hususları düzenleyen ayrı mevzuatlarla gerçekleştirmektedir (Karabulut, 2011:86)

Bu konuda, sosyal hizmet ve yardım uygulamaları ile doğrudan bazı temel düzenlemelere bakarsak; 1976 tarih ve 2022 sayılı kanun ile yürürlüğe giren “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”un çıkarılması ile başlatılmıştır. Daha sonra muhtaç durumdakilere eğitim ve öğretim yardımların yapılması için 2684 sayılı "İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun" çıkarılmış; 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve 1984 yılında ise 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, hayata geçirilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009:86).

Türkiye’de sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin atılan bir diğer düzenlemelere bakarsak (Karabulut, 2011:87);

- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu,
- 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun,
- 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun,
- 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun,
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu,
- 5393 sayılı Belediye Kanunu sayılabilir.

Sosyo-ekonomik yönden yoksul durumda bulunan insanlara sosyal hizmet ve yardımların ulaştırılması mantığıyla hareket eden yapılanma, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanarak Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü adı altında faaliyetlerini devam ettirmektedir.

3.2.2. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi

Türkiye’de Tanzimat öncesi dönemde, yoksul kişilere sosyal yardım sağlayan bazı kuruluşlara rastlamak mümkündür (Tunçomağ, 1990:39-40). Esnaf örgütlenmesi olan ahilik teşkilatı Osmanlı Devletinin ilk dönemlerinde kurulmuştur. Ahiler, bir sanat ve meslek topluluğu olmakla beraber, asıl iktisadi niteliklerinden ziyade dinsel, sosyal ve politik değerleri özünde toplayıp bir araya getirme ve cömertlik, muhtaçlara yardım, zulüm görenleri koruma gibi yönleriyle tanınmışlardır. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda çok önemli görevler üstlenmiş olup kurulduktan sonra üstlendikleri göreve ihtiyaç duyulmayan ahilik, sadece hayırsever esnaf kuruluşları haline dönüşerek toplumsal bir görev üstlenmiştir (Ölmez, 2007:33).

Esas amacı, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma düşüncesinin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasıdır. Yoksula, yabancıya, garip ve misafire sofraya kurup onu beslemek ahiliğin temel kurallarını oluşturan ve ideolojisini karakterize eden özelliklerdir. Ahiliğin sosyal karakteri, doğruluk ve dayanışma noktalarında toplanmıştır. Ahilerin yaptığı sosyal yardımlar, hayır işleme ve sevap düşüncelerine dayanarak yapılmıştır. Bu açıdan, yarı mistik yarı sosyal ahlak düşüncesini zorunlu bir sosyal güvenlik kurumu derecesine çıkarmak mümkün olamamıştır (Şen, 2002:34).

Bu dönemde özellikle zekat ve sadaka, muhtaçlara sosyal yardım açısından iki önemli vasıta olarak ortaya çıkmıştır. Sadaka, Allah rızası için başkalarına yardım yapma anlamında olup, vakıf müessesesinin doğmasına da yol açmıştır. Vakıfların temelinde hayır kazanmak, sevap elde etmek için fakirlere yardım yapmak amacı yer almaktadır. Vakıf müessesesi hem sosyal yardımlaşma müessesesi olarak hem de zenginlerin serveti teşhir, hastalıklarının dini ve dünyevi amacının birlikte gerçekleşmesini sağlayarak iyi şekilde kanalize edilmesine vesile olmaktadır. Vakıflar muhtaçlığa karşı mücadelede başarı kazanmışlardır (Talas, 1976:590).

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde dolaylı yada dolaysız olarak kimsesiz ve güçsüz ihtiyarları barındıran Darülaceze, yetim çocuklara eğitim imkanı sağlayan Darülsafaka ve Kızılay gibi kurumlar da sosyal yardım açısından önem kazanmışlardır (Irmak, 1973:4).

Osmanlı Devleti’nde işçilerin korunması ve sosyal güvenliklerinin sağlanması açısından yasal planda kapsamlı bir önlem düşünülmemiştir. Ancak 1865

tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi, Ereğli Kömür Belgesi ile sınırlı olmak üzere, temelde kömür üretimini artırmak amacıyla çıkarılmıştır (Güzel ve Okur: 2002:28).

Bu gelişmelerin ardından 1869 tarihli “Maadin Nizamnamesi” çıkarılmıştır. Bu nizamname, sosyal güvenliğe ilişkin bazı hükümlere yer vermektedir. Madenlerdeki iş kazalarında yaralanan işçiye ve ölümü halinde ailesine tazminat ödenmesine ve madende bir eczane ve doktor bulundurulmasına karar verilmiştir (Tunçomağ, 1990:42).

Osmanlı Devleti’nde ilk zamanlar dini bazı düşüncelerin etkisi altında yapılan yardımlar, sonradan tamamen ekonomik ve hukuki bir nitelik kazanmıştır. Genelde, dinin etkisi ile yapılan bu yardımların biri içeriden, diğeri ise dışarıdan olmak üzere iki yönden meydana geldiği söylenebilir. İçeriden yapılan ve mesleki dayanışma düşüncesine dayanan yardımlar, esnaf teşkilatları yolu ile gerçekleştirilmiş; dışarıdan yapılan yardımlar ise vakıf kurumları aracılığıyla sağlanmıştır (Şen, 2002:35).

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren bağlı bulunduğu İslam dininin gereklerine göre bir hukuk sistemini ve toplum yaşantısını esas almış sosyal güvenlik alanında da dinin etkisi fazlasıyla hissedilmiştir (Şeker, 1991:138).

3.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Sosyal Yardım Sistemi ve Sosyal Yardımların Gelişimi

Cumhuriyetin ilanından önceki 1921-1923 yılları arasındaki Büyük Millet Meclisi Hükümeti döneminde, kalabalık işçi kitlesinin ağır çalışma koşullarından dolayı Zonguldak ve Ereğli Kömür Bölgesinde uygulanmak üzere iki yasa çıkarılmıştır. Bunlardan biri 28.4.1921 tarih ve 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafii Umumiyesine olarak Furuhtuna dair Kanun”, diğeri ise 10.9.1921 tarih ve 151 sayılı “Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun” dur. (Ölmez, 2007:35).

Kanunlardan ilki, Zonguldak ve Ereğli kömür bölgesinde üretim esnasında ortaya çıkan kömür tozlarının açık artırma yoluyla satılarak parasının işçiler yararına kullanılmasını öngörmektedir. İkincisi ise işçilerin ve işverenlerin katılımıyla ihtiyat ve teavün sandıkları kurulmasını ve işverenlerin belirli hallerde işçilere zorunlu sağlık yardımı yapmasını amaçlamaktadır. Bu sandıklar, sonradan “Amele Birliği”

adı altında toplanmıştır. 151 sayılı Kanunun, ilkel de olsa Türkiye’de ilk sosyal sigortayı kurduğu söylenebilir (Talas, 1953:73).

1930’lu yıllardan sonra başlatılan, kişiyi tehlikelerden korumak, zararlarını telafi etmek ve kişinin gelir devamlılığını bozan risklere karşı önlem alma konusunda güvenlik ve sosyal sigorta uygulaması Türkiye'ye de yansımıştır. Ancak Türkiye’de başlangıçta sosyal yardım daha çok parasız, tıbbi bakım ve tedavi ile sınırlı kalmıştır. 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun ile ailenin muhtaç üyesine yardım, nafaka mükellefiyeti çerçevesinde aile içi sorumluluğun gereği sayılmıştır (Ölmez, 2007:36).

1936 yılında çıkarılan 3008 sayılı ilk İş Kanununda, işçileri çeşitli tehlikelere karşı korumak amacıyla bir sosyal sigortalar sistemi kurulması ile ilgili ilk genel ilkeler saptanmış ve hükümetler görevlendirilmiştir (Koray, 2005: 269). 9.7.1945 tarihinde 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kanunu çıkarılmıştır. Kurumun adı daha sonra 506 sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kurumu olarak değiştirilmiştir (Tuncay, 2002:67).

Sosyal yardımlar alanında ilk gelişme, muhtaç asker ailelerine sosyal yardım yapılmasına dair oluşturulan düzenlemedir. 11.8.1941 tarih ve 4109 sayılı Kanun ile barış ve savaş halinde 45 günden fazla süreyle askerlik hizmetinde bulunanların muhtaç durumdaki ailelerine ve askerlik süresi ile sınırlı olmak üzere en az geçim sağlayacak düzeyde bir yardım yapılması öngörülmüştür. Yardıma hak kazanmak için ailenin asker tarafından geçiminin sağlandığının ve muhtaç durumda bulunduğunun tespiti şarttır. Yardımları yapacakları tespit ve uygulamayı yürütme şehir ve kasabalarda Belediye Encümenleri, köylerde ise ihtiyar heyetlerine bırakılmıştır (Arıcı, 1999:305).

Yine bu dönemde sosyal yardımlar alanında 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun 15.5.1957 tarihinde, Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurulmasına dair 7355 sayılı Kanun da 12.6.1959 da kabul edilmiştir. Türk sosyal güvenlik sisteminin tarihinde 1961-1980 dönemi bütünleşme ve gelişme dönemi olarak adlandırılabilir (Tuncay: 2002:67).

1961 Anayasası’nın 48 maddesinde “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir (Gözübüyük, 2002:67) hükmüne yer verilmiştir. 1964 yılında, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu çıkarılmıştır. Bu

kanunu göre, kanuna tabi olanların kapsamı genişletilmiş ve sosyal sigorta kolları birleştirilmiştir (Tunçomağ, 1990:49). 1971 yılında 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile bu çalışanlar yaşlılık, sakatlık, ölüm risklerine karşı güvence altına alınmışlardır. 5.11.1985 tarih ve 3235 sayılı Kanun hastalık riskini de Bağ-Kur kapsamına almış bulunmaktadır (Tuncay, 2002:68).

Sosyal yardım bakımından meydana gelen gelişmelere bakıldığında, iki önemli düzenleme göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, milli mücadeleye katılmış ve İstiklal Madalyası almış olanlara aylık bağlanması uygulamasının başlatılmasıdır. İkincisi ise, 1.7.1976 tarih ve 2022 sayılı kanun ile başlatılan 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması uygulamasıdır. Ayrıca yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere görevden ayrılmışlar ise kendilerine, ölmüş iseler, eş ve çocuklarına sosyal yardım yapılmasına başlanmıştır (Arıcı, 1999:311-312).

Türkiye'deki devlet düzeni 1961 yılından beri kendisini anayasal anlamda "sosyal devlet" olarak tanımlamış olmasına rağmen, kronikleşen ve yaygınlaşan yoksulluk sorununa karşı kalıcı bir çözüm stratejisi oluşturma bakımından yetersiz kalmıştır. Şüphesiz, böyle bir sonucun sebepleri arasında makro-ekonomik istikrarsızlıklar (özellikle enflasyon), istihdam imkânlarının yetersizliği ile yoksul kişi ve ailelere dönük çok amaçlı ve kapsamlı sosyal politikaların geliştirilmemiş olması öncelikle yer almaktadır (Altay, 2005:164).

Türkiye'de uzun yıllar geçerli politika üretilmemesinin sonucu olarak Türkiye'de yoksullukla mücadele hayırsever kurum ve kişilerin anlayışına terk edilmiştir. Bu yüzden Türkiye'de 1980' lere kadar görülen yoksulluk daha çok ekonomide gelir eşitsizliğini gideren politikalarla ve geleneksel yardımlaşma ve dayanışma ile giderilmeye çalışılmıştır (Altay, 2005:168).

1982 Anayasası, bir adım daha ileri giderek sosyal yardım ve sosyal hizmetlere ilişkin özel ve geniş bir yer vermiştir. A.Y. m.61'e göre devleti, "harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimlerini", "malul ve gazileri", "sakatlar", "yaşlılar" ve "korunmaya muhtaç çocukları", korumak ve onların topluma kazandırılması için gerekli önlemleri almakla yükümlü kılmıştır (Güzel ve Okur, 2002:36).

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yardıma muhtaç kişilere zorunlu olarak birtakım yasal uygulamalar, hizmetler geliştirilmiştir. Ancak Türkiye'de

yardımlar suiistimal edilip geleneksel yardım çizgisi ötesine geçememiştir. Türkiye'de sosyal yardımlar devlet-hayır kurumu ilişkileri modeli benimsemek yerine, sosyal yardım kapsamı yaygınlaştırılmalı, yoksulluğun sadece sosyal yardımlarla çözülemeyeceğini, bunun yerine istihdam yaratıcı aktif politikalar ile gerçekleştirilebilir. Sosyal devlet olma niteliği, 1982 Anayasası'nda sosyal bir hukuk devleti olma, Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri arasında sayılmıştır. Bireyler açısından getirilen bu hak 5 inci maddeyle devlete görev olarak verilmiştir. Buna göre; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlamaya çalışmak devletin temel amacı ve görevidir (Altıntaş, 2011:1).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülkede sosyal güvenlik sistemleri hızlı bir gelişme göstermiştir. Türkiye'de de sosyal devlet anlayışının gelişmesine paralel olarak sosyal güvenlik sisteminde gelişmeler görülmüştür. Sosyal devlet anlayışının Türkiye'de ortaya çıkışı ve gelişimine dair gelişmeler hem 1961 Anayasası hem de 1982 Anayasası'nda önemli düzenlemeler getirilmiştir. 1982 Anayasası'nda devletin ekonomik ve sosyal hakları ancak mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceğini belirtmiştir. Ancak 2001'de yapılan değişiklikle devlet bu görevlerini yerine getirirken ekonomik istikrarın korunmasını gözetmek yerine bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeticektir denilmiştir. Dolayısıyla sosyal devlet anlayışının yerleştirilmesinde asıl önemli olan iktidarca izlenecek ekonomik ve sosyal politikalar (Tunç, 2009: 52-53).

Anayasa Mahkemesi (AM)' ne göre “sosyal hukuk devleti, sosyal güvenlik sorunlarını çözmeyi yüklenmiş, ülkenin kalkınmasıyla birlikte ulusal gelirin sosyal katmanlar arasında adaletli biçimde sağlanmasını amaç edinmiş devlettir. Güçsüzleri güçlülere ezdirmemek ilkesi, herkesi, bu arada çalışanları, emeklilerle yaşlıları durumlarına uygun düzenlemelerle sağlıklı, mutlu ve güven içinde yaşatmayı gerektirir. Sosyal politikaların amaçlarına ulaşmasında gelir ve hizmetlerin adaletli dağılımı ilk sırayı alır” diye tanımlamıştır (Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas: 1995/52, Karar 1995/62).

AM kararları ışığında sosyal devlet, sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlayan ve herkes için insan haysiyetine yaraşır asgari bir hayat düzeyini gerçekleştirmekle yükümlü olan devlet olarak tanımlanabilir. Devlet, bu amacı gerçekleştirmek üzere Anayasal ve yasal çerçevede ekonomik ve toplum yaşamına

müdahale edebilecek ve gerekli tedbirleri alabilecektir. Sosyal devlet anlayışı, devlete yüklediği sorumluluklar yanında, bireylere ve topluma da hak ve ödev niteliği taşıyan imkân ve sorumluluklar yüklemektedir (Özbudun, 1998:102).

Refah uygulamalarına ilişkin 1980 sonrasında yaşanan en önemli değişim devletin bir yandan doğrudan sosyal yardım harcamalarını artırması, diğer yandan da sosyal dayanışmayı teşvik edici uygulamalarla oluşacak mali külfeti mümkün olduğu ölçüde topluma aktarma çabası içinde oluşudur. Bu çerçevede Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) bünyesinde yapılan harcamalar öne çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin kent yoksullarına yönelik yardım faaliyetleri de benzer nitelik taşımaktadır. Yerel yönetimlerin siyasileşmesi ölçüsünde bu tür kampanyaların siyasi meşruiyet işlevlerinin artmakta olduğu söylenebilir. Ancak mevzuat itibariyle kent yoksullarına yönelik koruyucu önlemler almakla yükümlü olan belediyeler, kurumsal ve kalıcı olmayan perakende yardım faaliyetleriyle bu yükümlülüklerini yerine getiriyor görüntüsü vermektedirler (Özbek, 2002:24-25).

1980'li yıllarda da sosyal güvenlik uygulamalarına ilişkin gelişmeler devam etmiştir. 1983 yılında sosyal yardım hizmetlerini tek çatı altında toplamayı amaçlayan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) yeniden düzenlenmiş, 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) oluşturulmuş, 1992'de Yeşil Kart Uygulaması başlamış, 25.08.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanun'la da İşsizlik Sigortası hayata geçirilmiştir (Kitapçı, 2007:82).

1980 sonrası dönemde sosyal hizmetlerle ilgili olarak yeni bazı kurum ve kuruluşların oluşturulmasına ilişkin düzenlemeler ön plana çıkmıştır. Genel manada sosyal hizmetlerle ve sosyal yardımlarla ilgili işlevler üstlenen SGK bünyesindeki Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü (PÖGM), Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM), Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Özürlüler İdari si Başkanlığı (ÖZİDA), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) ve SHÇEK gibi kurumları bu anlamda sayabiliriz. Özellikle 90'lı yıllarda başlayan bu yeni kurumsal yapılanmada, sosyal hizmet ve yardımlar alanında faaliyet gösteren kuruluş sayısı artmış ve bu işlevler çeşitli idareler arasında dağıtılmış fakat mükerrerlikler ortaya çıkmıştır (Karabulut, 2011:182-183).

Bu dönemdeki en önemli düzenlemelerden birisi de 1992 yılında çıkarılan 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart

Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun olmuştur. Bu Kanunla sosyal güvencesi olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda bulunmayanların bu giderlerinin Devlet tarafından karşılanması öngörülmüştür. Diğer yandan, benzer bir düzenleme 1998 yılında 4341 sayılı Muhtaç Erbaş ve Er Ailelerinin Ücretsiz Tedavisi Hakkında Kanunla muhtaç erbaş ve erlerin aileleri için getirilmiş ve bunların sağlık hizmetlerine ilişkin giderlerinin Devletçe karşılanması sağlanmıştır. 1941 yılında yürürlüğe konulan 4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanunla muhtaç ailelere yapılacak sosyal yardımlar düzenlenmişken bu kanunla bunların sağlık hizmetleri giderlerinin devlet tarafından karşılanmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır (Karabulut, 2011:182).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLARIN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİNE İLİŞKİN ŞIRNAK İLİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Bu bölümde konu ile alakalı literatür taraması yapıldıktan sonra, Şırnak ilinin sosyal ve ekonomik göstergeleri hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra Şırnak ilinde yapılan yardımların gelişimi ile birlikte yöntem ve bulguları ele alınacaktır.

4.1. Literatür Taraması

Emek arzı, işgücü, yoksulluk ve sosyal yardımlar ile ilgili çalışmalar iktisatçılar tarafından hep gündemde tutulan bir konudur. Ancak son yıllarda sosyal yardımların yoksulluk üzerindeki etkileri incelenmesi öncelenmiştir (Dama, 2016: 117). Sosyal yardımların çalışacak durumda olanların çalışma isteğini azaltıp azaltmadığı, ekonomiye etkileri çokça konuşulup tartışılmıştır. Sosyal yardımlar üzerine yapılan çalışmaların genelinde uygulanan yardım politikalarının, işgücü ve çalışma isteği üzerinde yaptığı olumsuzluklara vurgu yapmakta, yapılacak düzenlemelerin bu olumsuzluğu hesaba katılması önerilmektedir (Aydın, 2012: 18).

Haveman'nın yaptığı bir çalışmaya göre sosyal yardım miktarı artıkcça bireyler arasında gelir yoksulluğu ve ücret dağılımdaki eşitsizlik azalmakta fakat, aynı zamanda bireylerin çalışma isteği de azalmakta ve işsizlik artmaktadır (Linking welfare to work, European Foundation, 1999: 58).

Sosyal yardım programlarının sosyo - ekonomik durum üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar sınırlı olmakla birlikte bu çalışmalardan bazıları şu şekildedir;

Schirle (2001), Kanada'nın 1989 - 1997 yıllarına ait sosyal yardım politikalarının gelir durumu düşük olan kesimin refah seviyesindeki etkisini incelemiştir. Regresyon analizi sonucuna göre sosyal yardım politikalarının gelir eşitsizliği üzerinde istatistiksel olarak olumlu bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Du ve Park (2006), çalışmalarında Probit modeli kullanarak sosyal yardımların Çin'deki 5 büyük kentteki yoksulluğu ne oranda etkilediğini araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre sosyal yardım kalemlerinin yoksullukla mücadelede etkin olduğu ve sosyal yardım uygulamalarının yoksul nüfus üzerinde eğitim, sağlık ve gıda gibi harcamaları artırarak yoksulluğu azalttığı gözlemlenmiştir.

Chuang (2011), Tayvan'da 2002 - 2008 dönemleri arasında yaşlı yoksulluğunun azaltılmasında sosyal yardım politikalarının verimliliği incelemiştir. Çalışmada, hane halkının gelir ve harcamalarından oluşan veri seti kullanılmış ve sosyal transferlerin, yoksulluk düzeyi altında yaşayan yaşlı bireylerin yaşam standartlarını ne ölçüde etkilediği incelenmiştir. Analiz sonucunda sosyal yardımların yoksulluk oranını ve yoksulluk açığını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ivancev ve Jovicic (2011), çalışmalarında 2006 - 2009 yılları arasında Sırbistan'ın hane halkı bütçe verilerini EKKY yöntemi uygulayarak sosyal yardım politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Gelir eşitsizliği göstermek için GİNİ katsayısı temel alınmıştır. Regresyon analizinin sonuçlarına göre sosyal yardım politikalarının gelir eşitsizliğini azaltmak için gerekli olduğu saptanmıştır.

Levine vd. (2011), çalışmasında Namibia Hükümetinin verilen çocuk yardımlarının artırılmasına bağlı olarak yoksulluğunun düştüğü gözlemlenmektedir. Namibia Hanehalkı gelir ve bütçe anketi kullanılarak bu sonuç desteklenmektedir.

Szulc (2012), 1997 - 2005 yılları arasında Polonya'da uygulanan sosyal yardım politikaların yoksulluğu nasıl etkilediğini incelemiştir. Yazar çalışmasında hane halkı bütçe anketi verileri ve gelir eşitsizliğini göstermek için GİNİ katsayısını kullanmıştır. Analiz sonuçlarına göre 1997 yılında yapılan sosyal yardımların yoksulluğu pek fazla azaltmadığı fakat, 2005'ten sonraki sosyal yardımların yoksulluk üzerinde etkisinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Türkiye'de hem yardımlardan yararlanma kriterleri hem de yardım miktarı, sosyal yardımların istihdama katılımından vazgeçirici bir rol oynamayacağı görülmektedir. Son zamanlarda verilen sosyal yardımlar nedeniyle insanların çalışmadıkları ya da çalışma azmini ve isteğini azalttığı buda sosyal yardımların bağımlılık oluşturduğu konusunda görüşler ifade edilmektedir. Nitekim son yıllarda sosyal yardımlar ile istihdam arasında bir ilişki kurularak, sosyal yardımların

bireylerin istihdamına katkı sağlama anlayışının ön plana çıkarılmasına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'nin ekonomik yapısı ve sosyal dokusundan dolayı sosyal yardımların sosyo-ekonomik etkileri ile alakalı çalışmalar yok denecek kadar azdır (Dama, 2016:118).

Sosyal yardımlardan yararlanan kesimin yoksul olması, çalışmaların bu kapsamda yürütülmesine neden olmuştur. Sosyal yardımlar öncelikli olarak gıda, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla verilir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sosyal yardım programları bu amaçla kullanılmaktadır. Sosyal devlet ilkesi benimsemiş gelişmekte olan ülkelerde ise sosyal yardım programları, toplumun sosyo-ekonomik eşitsizliklerinden kaynaklanan tüm ihtiyaçların giderilmesi temel hedeftir. Türkiye'de sosyal yardımlar ile yapılan çalışmaların çoğu yoksulluk sınırlarının belirlenmesine yöneliktir. Özellikle 1990-2000 arası Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ve Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) gibi kuruluşların sosyal yardım ve yoksulluk konularıyla alakalı çalışmalar yaptığı görülmektedir. Türkiye'de yoksullukla ilgili çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Bayram, 2013: 87).

Bu bağlamda yoksulluk ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Dağdemir (1992), doktora çalışmasında yoksulluk sorununu sosyo-ekonomik yapısına ilişkin değerlendirmiştir. Türkiye'deki gelir dağılımının iyileştirilmesi için yoksul durumdaki kişilerin yaşam seviyelerinin yükseltilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Dağdemir (1999), Türkiye ekonomisinde 1987-1994 yılları arasında yoksulluğun yıllar itibariyle sayısal değişimini, yoksullar arası gelir eşitsizliğini ve Sen endeksi gibi yoksulluk ölçütlerini kullanarak yoksulluğun şiddetini gözlemlemiştir. Çalışmada ayrıca Türkiye'deki yoksulluk kentsel ve kırsal ayrımına gidilerek ayrı ayrı ölçülmüştür. Türkiye ekonomisinde 1987-1994 yılları arasında yoksulluk sorunundaki değişimin temel belirleyicisi, gelirin yeniden dağılımıdır. Gelirin yeniden dağılımı bileşeninin kırsal yerler yoksulluk sorunu üzerinde iyileştirici etkisi, kentsel yerlerde tam tersi sonuçlar ortaya koymuştur.

Türkiye'de 1990'lı yıllarda, yoksullukla ilgili çalışmaların önceliği kimlerin yoksul sayılıp sayılmayacağıın tespiti yapıldıktan sonra kentsel ve kırsal bölgesel yoksulluk oranların yüzdeliği ifade edilmiş daha sonrada yoksulluğun yıllara göre değişimi gözlemlenmiştir. 2000 yılı sonrasında yoksulluk ile ilgili verilerin artmasıyla birlikte yoksulluk çalışmalarında ekonometrik analizlerin yapıldığı ve

yoksulluğa etki eden değişkenlerin yoksulluk üzerine etkilerinin farklı analizler ile sınıandığı çalışmalar görülmektedir (Bayram, 2013: 88).

2000 yılı sonrası yoksulluk çalışmaları incelendiğinde Şengül (2003), Devlet İstatistiki Enstitüsü'nün 1994 yılına ait tüketim harcamalarına ait verileri kullanarak, Türkiye'deki yoksulluk profilini incelemiştir. Bu çalışmada yoksulluk ölçütü için, Baş Sayma Oranı, Yoksulluk Açığı Oranı, Sen Endeksi ve Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi (FGT) olarak belirlenmiştir. Baş Sayım Oranın yoksulluk ölçütüne göre, hanelerin yaklaşık % 46,8'i yoksulluktan muzdaripti ve hanelerin % 7'si aşırı derecede fakirdir. Ayrıca, Türkiye'nin kırsal bölgelerdeki yoksulluğun derecesi, derinliği, ciddiyeti ve yoğunluğu, kentsel bölgelere göre oldukça yüksek olduğu görünmektedir.

Şeker (2008), Hane Halkı Bütçe Anketi (HHBA) ham verilerini kullanarak, Türkiye'deki sosyal yardımların gelirle olan ilişkisini, sosyal yardımların kimleri kapsadığını ve bunlara ne kadar ulaştığını analiz ederek, sosyal yardımlarının yoksulluğu ne ölçüde etkilediğini amaçlamaktadır. Ancak, transfer miktarı artmasına karşılık etkinlik oranı düşük kalmıştır. Bunun sebebi, sosyal yardımlardan yararlanan kesimin içindeki yoksul olmayanların oranının yüksek olmasıdır.

Yılmaz (2009), Hilvan SYD Vakfından yardım ve proje desteği alanlara ilişkin belgeler incelenmiştir. Araştırmada, kantitatif araştırma yönteminde hazırlanan anket eşliğinde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının, yoksullukla mücadele konusunda çok önemli bir görevi üstlendiğini söyleyebiliriz.

Sarısoy ve Koç (2010), Türkiye'de 2002-2007 yılları arasında sosyal transfer harcamaları ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi zaman serisi ile EKK yöntemi kullanarak analiz etmişlerdir. Bağımlı değişken olarak kamu sosyal transferler kullanılmış olup, bağımsız değişkenlerin (cinsiyet, sosyo-ekonomik ve çalışma grupları ile eğitim durumları) üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Yapılan ekonometrik analiz sonucunda sosyal yardımların, yoksulluk oranlarını azalttığını ortaya çıkarmıştır.

Yücel (2011), çalışmasında Türkiye'de 2002-2009 dönemindeki sosyal yardım harcamalarının işteki durumuna göre yoksulluğu azaltıcı etkisini, zaman serisi ve En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) kullanarak analiz etmiştir. Analiz

sonucunda yoksulluk oranının en yüksek olduğu kesimin ücretsiz aile işçisiyle yevmiyeli çalışanlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Aydın (2012), Yaptığı çalışmada 2010 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi (HHBA) mikro verileri ile yapılan analizlerde, bireylere yapılan sosyal yardımların kentte ve kırdaki yaşayan kadınlar için emek arzı olasılığı üzerindeki etkisini zıt yönlü olarak bulunmuştur. Kentte yaşayan kadınlarda istatistiksel olarak negatif ve anlamlı, kırdaki yaşayan kadınlarda ise istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir etki bulunmaktadır. Erkekler için ise hem kent hem de kır düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız ve emek arzı üzerindeki etkisi negatif katsayılar ile tahmin edilmiştir.

Bayram (2013), çalışmasında basit ve çoklu regresyon modelleri kullanarak Türkiye'de 2000-2012 yılları arasında sosyal yardım uygulamalarının yoksulluk üzerindeki etkilileri incelenmiştir. Yapılan analizlerin sonucu incelendiğinde, Türkiye'de sosyal yardım ödeneklerinin yoksulluk göstergesi olarak kullanılan GİNİ endeks değeri üzerinde olumlu bir etkiye neden olmaktadır. Bunun yanı sıra yoksulluk sınırı altında kalan bireylerin oranında düşmeye sebep olması, sosyal yardım politikalarının etkin bir yoksullukla mücadele politikası aracı olduğunu göstermektedir.

Daşlı (2015), Sivas SYD Vakfından yardım alan 400 kişiye anket çalışması uygulanmıştır. Bu anket çalışması sonucunda sosyal yardımlardan faydalanan kişiler, sosyal yardımların yoksulluğu önleyemediği, kronik yoksulluk olarak adlandırılan yoksulluk türünün sosyal yardım bağımlılığı sonucunda ortaya çıktığını ve yoksulluklarının nedenin sosyal yardımlar olduğu sonucuna varılmıştır.

Dama (2016), Türkiye'de sosyal yardımların sosyal refah üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, işgücü ve sermaye değişkenlerine eğitim, sağlık ve sosyal yardımları temsil eden değişkenleri EKK yöntemiyle analiz edilen ekonometrik modelde, sosyal yardımların refah üzerindeki anlamlı ve pozitif etkisine karşın, sağlık ve eğitim göstergelerini temsil eden değişkenlerin refah üzerindeki pozitif etkisinin daha fazla olduğu bulunmuştur.

Yazıcı (2017), Yaptığı çalışmada sosyal yardım alanlara anket uygulaması yaparak SPSS programında Ki-Kare analizi uygulanmıştır. Araştırmaya katılan vatandaşların aldıkları yardımların yaşamlarını rahatlattıklarını fakat yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Türkiye'de planlı dönem öncesi ve sonrasında günümüze kadar bölgesel kalkınmaya yönelik DPT ve diğerleri merkezi birçok proje hazırlamışlardır (Sugözü ve Atay, 2010:7). Merkezi birimlerden biri olarak DİKA, Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerin başında gelen Güneydoğu Anadolu Bölgesi için Dicle Bölgesi Rekabet Analizi araştırmasında illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini tespit etmeye çalışmıştır. Dicle Bölgesi (Şırnak, Mardin, Batman ve Siirt illeri) İlçelerinin analiz edildiği bu bölümde 12 sosyal yapı değişkeni ile sosyal gelişmişlik, 11 ekonomik yapı değişkeni ile ilçelerin ekonomik gelişmişlik endeksi belirlenmiştir. 81 il arasında sosyo-ekonomik yönden en gelişmiş ilin İstanbul olduğu tespit edilmiştir. İstanbul'u takiben ikinci sırada Ankara, üçüncü sırada ise İzmir yer almaktadır. 81 il içerisinde en geri kalmış ilimiz Muş'tur. Bu ili Hakkari, Ağrı ve Şırnak takip etmektedir.

Tablo 4.1. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Sıra No	İl Adı	SEGE Sıralaması	Sıra No	İl Adı	SEGE Sıralaması	Sıra No	İl Adı	SEGE Sıralaması
1	İstanbul	4,5154	28	Karabük	0,2916	55	Aksaray	-0,3671
2	Ankara	2,8384	29	Zonguldak	0,2758	56	Niğde	-0,3761
3	İzmir	1,9715	30	Gaziantep	0,2678	57	Tokat	-0,3821
4	Kocaeli	1,6594	31	Trabzon	0,2218	58	Tunceli	-0,3892
5	Antalya	1,5026	32	Karaman	0,1864	59	Erzurum	-0,4327
6	Bursa	1,374	33	Samsun	0,1579	60	Kahramanmaraş	-0,4677
7	Eskişehir	1,1671	34	Rize	0,155	61	Ordu	-0,481
8	Muğla	1,0493	35	Düzce	0,1056	62	Gümüşhane	-0,4814
9	Tekirdağ	0,9154	36	Nevşehir	0,1029	63	Kilis	-0,5733
10	Denizli	0,9122	37	Amasya	0,051	64	Bayburt	-0,5946
11	Bolu	0,6394	38	Kütahya	0,0198	65	Yozgat	-0,6079
12	Edirne	0,6383	39	Elâzığ	-0,0103	66	Adıyaman	-0,9602
13	Yalova	0,6263	40	Kırşehir	-0,0211	67	Diyarbakır	-1,0014
14	Çanakkale	0,5999	41	Kırıkkale	-0,0687	68	Kars	-1,0923
15	Kırklareli	0,5923	42	Malatya	-0,0785	69	Iğdır	-1,1184
16	Adana	0,5666	43	Afyonkarahisar	-0,0797	70	Batman	-1,1203
17	Kayseri	0,565	44	Artvin	-0,1046	71	Ardahan	-1,1384
18	Sakarya	0,5641	45	Erzincan	-0,1056	72	Bingöl	-1,192
19	Aydın	0,5597	46	Hatay	-0,1302	73	Şanlıurfa	-1,2801
20	Konya	0,5308	47	Kastamonu	-0,1471	74	Mardin	-1,3591
21	Isparta	0,5272	48	Bartın	-0,1976	75	Van	-1,3783
22	Bahıkesir	0,4764	49	Sivas	-0,2208	76	Bitlis	-1,4003
23	Manisa	0,4711	50	Çorum	-0,2405	77	Siirt	-1,4166
24	Mersin	0,4636	51	Sinop	-0,2479	78	Şırnak	-1,4605
25	Uşak	0,3737	52	Giresun	-0,2564	79	Ağrı	-1,6366
26	Burdur	0,3684	53	Osmaniye	-0,2892	80	Hakkâri	-1,6961
27	Bilecik	0,3634	54	Çankırı	-0,3312	81	Muş	-1,7329

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr, Erişim: 10.10.2018

Tabloya 4.1'e göre sosyo-ekonomik yönden en gelişmiş illerin Marmara ve Ege Bölgeleri'nde, en geri kalmış illerin ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu

bölgelerinde toplandığı tespit edilmiştir. Marmara bölgesi en yüksek endeks değerine sahip iken Doğu Anadolu en düşük endeks değerine sahiptir. Ege ve İç Anadolu Bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değerleri bakımından birbirine yakın bölgelerdir. Karadeniz Bölgesinde Güneydoğu Anadolu'nun ardından sosyo - ekonomik gelişmenin en düşük olduğu üçüncü bölge durumundadır.

Tablo 4.2. İlçelerin Sosyal ve Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde Kullanılan Değişkenler

Nüfus	Kişi başına ödenen düşen kurumlar vergisi (TL)
Şehirleşme oranı (%)	Kişi başına ödenen düşen gelir vergisi (TL)
Yıllık nüfus artış hızı (binde)	Ziraat bankası şubesindeki kredi miktarı (TL)
Nüfus yoğunluğu (km ² içindeki kişi sayısı)	Ziraat bankası şubesindeki mevduat miktarı (TL)
15+ yaş okuma yazma oranı(%)	İş yeri sayısı
15+ yaş kadın okuma yazma oranı (%)	1000 kişiye düşen iş yeri sayısı
Yaş bağımlılık oranı (%)	Banka şube sayısı
Kişi başına düşen şartlı nakit transferi değeri (TL)	Otel-misafirhane sayısı
Ortalama toplam hane halkı sayısı	Otel yatak sayısı
Tarım sektörü istihdam oranı(%)	İmalat sanayi istihdam oranı(%)
Elektrik enerjisi kayıp-kaçak oranı (%)	Sanayi sektörü istihdam oranı(%)
Kişi başı ödenen çevre vergisi değeri (TL)	

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr, Erişim: 10.10.2018

Söz konusu araştırma, “Dicle Bölgesi (Şırnak, Mardin, Batman ve Siirt) ilçeler bazında da yapılmaktadır. Buna göre, Dicle Bölgesi (Şırnak, Mardin, Batman ve Siirt) illerinin analizi, 12 sosyal yapı değişkeni ile sosyal gelişmişlik, 11 ekonomik yapı değişkeni ile de ilçelerin ekonomik gelişmişlik endeksi belirlenmiştir. Kullanılan değişkenler Tablo 4.2'de belirtilmiştir.

Tablo 4.3. Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks ve Sıralaması

Sıra	İlçe	Endeks	Sıra	İlçe	Endeks	Sıra	İlçe	Endeks
1	Batman	100	11	Kurtalan	-4	21	Gercüş	-18
2	Mardin	63	12	Ömerli	-5	22	Dargeçit	-18
3	Siirt	60	13	Aydınlı	-8	23	Eruh	-18
4	Kızıltepe	29	14	Mazıdağı	-13	24	Sason	-19
5	Şırnak	26	15	Kozluk	-13	25	Beytüşşebap	-20
6	Nusaybin	22	16	Derik	-15	26	İdil	-21
7	Midyat	20	17	Baykan	-15	27	Güçlükonak	-23
8	Cizre	17	18	Savur	-15	28	Uludere	-24
9	Silopi	5	19	Hasankeyf	-16	29	Şirvan	-27
10	Yeşilli	0	20	Beşiri	-16	30	Pervari	-34

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr, Erişim: 10.10.2018

Tablo 4.3'e baktığımızda sıralamada Batman merkez en gelişmiş yer olarak öne çıkarken, bölgenin doğusunda yer alan ilçeler en az gelişmiş ilçeler olarak son sıralarda yer almaktadır.

Tablo 4.4. Sosyal Gelişmişlik Endeksi ve Sıralama

Sıra	İlçe	Endeks	Sıra	İlçe	Endeks	Sıra	İlçe	Endeks
1	Siirt	100	11	Cizre	3	21	Derik	-21
2	Batman	96	12	Hasankeyf	-4	22	Gercüş	-22
3	Mardin	63	13	Kurtalan	-4	23	Beşiri	-23
4	Şırnak	52	14	Silopi	-12	24	Kozluk	-27
5	Nusaybin	35	15	Eruh	-12	25	Sason	-30
6	Aydınlı	29	16	Savur	-15	26	Güçlükonak	-30
7	Midyat	28	17	Baykan	-20	27	Uludere	-35
8	Yeşilli	27	18	Beytüşşebap	-20	28	İdil	-35
9	Kızıltepe	16	19	Mazıdağı	-20	29	Şirvan	-44
10	Ömerli	12	20	Dargeçit	-21	30	Pervari	-70

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr, Erişim: 10.10.2018

Tabloda 4.4'teki sıralamaya göre Siirt ve Batman merkezleri sosyal göstergeleriyle bölgenin en gelişmiş ilçeleri olarak öne çıkarken Siirt doğusunda yer alan Pervari ve Şirvan ilçeleri en geri sıralarda yer almaktadır.

Tablo 4.5. Ekonomik Gelişmişlik Endeksi ve Sıralaması

Sıra	İlçe	Endeks	Sıra	İlçe	Endeks	Sıra	İlçe	Endeks
1	Batman	100	11	Kozluk	-9	21	Savur	-15
2	Mardin	67	12	Mazıdağı	-10	22	İdil	-17
3	Siirt	43	13	Ömerli	-10	23	Beytüşşebap	-19
4	Kızıltepe	33	14	Yeşilli	-12	24	Hasankeyf	-19
5	Cizre	20	15	Derik	-13	25	Uludere	-20
6	Midyat	18	16	Baykan	-13	26	Güçlükonak	-20
7	Nusaybin	16	17	Beşiri	-13	27	Şirvan	-20
8	Şırnak	14	18	Gercüş	-14	28	Eruh	-20
9	Silopi	11	19	Sason	-15	29	Pervari	-21
10	Kurtalan	-5	20	Dargeçit	-15	30	Aydınlı	-21

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr, Erişim: 10.10.2018

Tablo 4.5'teki sıralamaya baktığımızda Batman il merkezi ekonomik göstergeleriyle bölgenin en gelişmiş yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydınlar sosyal gelişmişlik sıralamasında 6. sırada yer almasına rağmen ekonomik gelişmişlik sıralamasında son sırada yer alması dikkat çekicidir. Şırnak'a bağlı Cizre ilçesi ve

Mardin'in Kızıltepe, Midyat ve Nusaybin ilçelerinin Şırnak il merkezinin önünde yer almaktadır.

Dicle Bölgesi'ndeki 3 il ve ilçelerini kapsayan çalışmada, sosyal ve ekonomik endeks değerleri incelendiğinde gelişmişlik farkın daha çok sosyal alanda olduğu görülmektedir. Genel olarak hem Türkiye genelinde hem de bölge bazında gelişmişliğin batı-doğu istikametinde azaldığı görülmektedir. Dicle Bölgesi'ndeki ilçelerin sosyal ve ekonomik farklarında şu etkenler etkili olmuştur.

Sosyal sıralamada etkili olan en büyük etken kamu personeli yoğunluğudur. Bu etken merkez ilçelerinin gelişmişliğini doğrudan etkilemektedir. Şırnak gibi az gelişmiş yerlerde kamu personelinin çok önemli bir tüketici olması o yerin ekonomik yapısını da olumlu yönde etkilemektedir. Şırnak, Mardin, Batman ve Siirt merkezlerinin üst sırada olması bu faktörün önemli etkisi olmuştur.

İkinci bir etken ticaret yoludur. Kızıltepe, Nusaybin, Cizre ve Silopi ilçelerinin gelişmişlikleri, İpek yolu üzerinde yer almalarından kaynaklanmaktadır. Bu ilçeler ilerde sanayi merkezi olabilecek potansiyele sahip ilçelerdir.

Diğer bir etken il merkezi ile olan mesafedir. En az gelişmiş ilçeler bölgenin doğusunda yer alan Pervari, Şirvan, Beytüşşebap, Uludere, Güçlükönak, Eruh ve Dargeçit gibi ana ulaşım ağından oldukça uzak olan yerleşim yerlerinde negatif yönde etkili olmuştur.

Dördüncü etken ise turizm sektörüdür. Bu etken, turizme dayalı gelişme çizgisi olan ilçelerden Midyat'a ekonomik açıdan bir getiri sağlarken, otel bulunmayan Aydınlar (Tillo) ve Hasankeyfe sosyal açıdan olumlu bir katkı sağlamıştır.

Sosyal gelişmişlik sıralamasında 6. sırada yer alan Aydınlar'ın ekonomik gelişmişlik sıralamasında son sırada yer alması bunun bir göstergesidir (www.dika.org.tr, Erişim Tarihi: 15.11.2018).

4.3. Şırnak İlinde Sosyal Yardımların Gelişimi

Şırnak il merkezi ve Şırnak iline bağlı 6 ilçesinde kurulan SYDV' ler, fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile her ne surette olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan fakru zaruret durumundaki kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak, gelir dağılımının iyileştirilmesine katkı sağlamak,

sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek amacıyla faaliyetlerine devam etmektedir (Korkut, 2013:77).

Şırnak merkez ve 6 ilçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılı içerisinde yapılan sosyal yardımlara ilişkin veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde Faaliyet Yürüten SYD Vakıfları Tarafından 2017 Yılı İçerisinde Yapılan Sosyal Yardımlar

		MERKEZ	CİZRE	SİLOPI	İDİL	ULUDERE	BEYTÜŞŞEBAP	GÜÇLÜKONAK	TOPLAM
Nakdi Yardımlar (Periyodik Paylardan)	Kişi	20.550	11.629	33.914	17.772	3.658	4.997	4.340	96.860
	Miktar	2.310.800,00	2.716.685,00	3.729.950,00	1.242.650,00	1.343.250,00	1.136.400,05	283.400,00	12.763.135,05
Terör Zarar Yardımı (Nakdi)	Kişi	4.184	123	45	0	62	0	0	4.414
	Miktar	3.869.140,00	51.100,00	17.900,00	0,00	39.800,00	0,00	0,00	3.977.940,00
Terör Zarar Yardımları (Aynı-Gıda)	Kişi	4.516	0	0	0	0	0	0	4.516
	Miktar	1.751.026,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.751.026,03
Gıda Yardımları (Periyodik Paylardan)	Kişi	965	7.093	1.234	5.839	399	100	78	15.708
	Miktar	86.329,80	675.300,00	334.400,00	228.562,60	30.588,00	17.500,00	3.697,21	1.376.377,61
Sağlık Yardımları	Kişi	158	168	237	1504	968	122	1	3.158
	Miktar	141.090,44	266.195,00	165.175,00	72.056,36	399.074,63	10.012,24	700,00	1.054.303,67
Eğitim Yardımları	Kişi	80	1.131	936	0	462	296	0	2.905
	Miktar	40.700,00	70.808,00	157.636,55	0,00	166.050,00	38.350,00	0,00	473.544,55
Yakacak Yardımları	Kişi	6.093	0	0	0	0	2810	614	9.517
	Miktar	1.451.064,96	0,00	0,00	0,00	0,00	184.200,00	26.518,00	1.661.782,96
Barınma Yardımları	Kişi	6	57	16	0	96	7	0	182
	Miktar	8.000,00	67.781,00	5.500,00	0,00	345.743,20	16.000,00	0,00	443.024,20
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımları	Kişi	42	173	179	141	90	4	12	641
	Miktar	8.100,00	33.100,00	38.400,00	28.300,00	21.425,00	600,00	4.900,00	134.825,00
Öksüz Yetim Yardımları	Kişi	1.385	4.484	3.875	1.572	1.075	180	117	12.688
	Miktar	281.100,00	898.600,00	776.700,00	318.400,00	217.800,00	36.000,00	24.200,00	2.552.800,00
Eşi Vefat Eden Kadınlara Yönelik Maaşlar	Kişi	2.549	3.816	5.037	2.164	1.973	697	525	16.761
	Miktar	1.358.950,00	2.024.100,00	2.679.500,00	1.164.825,00	1.072.975,00	378.325,00	282.025,00	8.960.700,00
2022 Sayılı Yasa Kapsamında Özürlü ve Yaşlı Maaşları	Kişi	7.084	14.359	13.224	9.263	4.698	1.488	1.342	51.458
	Miktar	7.742.630,45	15.753.461,00	14.799.300,46	9.626.983,79	5.440.526,31	1.583.814,64	1.376.140,03	56.322.856,68
Şesy (Çocuk Yardımları)	Kişi	57.245	64.650	130.163	80.399	40.264	14.152	4.476	391.349
	Miktar	4.606.210,00	11.314.760,00	10.457.935,00	6.504.830,00	3.217.025,00	1.167.610,00	333.105,00	37.601.475,00
Muhtaç Asker Aile Yardımları	Kişi	677	1430	1668	851	613	207	142	5.588
	Miktar	385.825,00	779.200,00	1.018.725,00	468.625,00	348.125,00	117.850,00	82.475,00	3.200.825,00
Toplam	Kişi	105.534	109.113	190.528	119.505	54.358	25.060	11.647	615.745
	Miktar	24.040.966,68	34.651.090,00	34.181.122,01	19.655.232,75	12.642.382,14	4.686.661,93	2.417.160,24	132.274.615,75

Kaynak: Şırnak SYDV

Tablo 4.6'ya baktığımızda Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıflarınca yoksul ve ihtiyaç sahibi hanelere en temel ihtiyaçlarının karşılanması için 2017 yılında 96.860 kişiye 12.763.135,05 TL nakdi yardım yapılmıştır.

Şırnak Merkez ve ilçelerinde yaşanan terör olaylarında evi ve işyerleri zarar gören vatandaşlara SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında 4.414 kişiye toplamda 3.977.940,00 TL nakdi yardım yapılmıştır. Tabloda görüleceği üzere Şırnak merkez SYDV tarafından daha fazla kişiye nakdi yardım yapılmasının nedeni Şırnak kent merkezinde yaşanan terör olaylarına bağlı olarak sokağa çıkma yasağının uzun sürmesi ve daha fazla ev ve işyerlerinin zarar görmesidir.

Şırnak Merkez ve ilçelerinde yaşanan terör olaylarında evi ve işyerleri zarar gören vatandaşlara SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında 4.516 kişiye toplamda 1.751.026,03 TL aynı yardım yapılmıştır. Tabloda görüleceği üzere sadece Şırnak merkez SYDV tarafından aynı yardım yapılmıştır. Bunun nedeni ise Şırnak kent merkezinde yaşanan terör olaylarına bağlı olarak sokağa çıkma yasağının 2016 yılının Kasım ayı itibariyle kaldırılması ve buna bağlı olarak vatandaşların kent merkezine geri dönmelerine binaen aynı yardımlar artmıştır.

2017 yılında 15.708 kişiye 1.376.377,61 TL gıda yardımı yapılmıştır. Gıda paketleri içerisinde en temel besin malzemeleri yer almaktadır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında sağlık yardımları kapsamında, 3.158 kişiye 1.054.303,67 TL yardım yapılmıştır. Sağlık yardımları alanında gelir durumu düşük vatandaşlara protez, tıbbi cihaz ve sevk oldukları illere göre sağlık yol yardımı yapılmaktadır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında 2.905 kişiye 473.544,55 TL eğitim yardımı yapılmıştır. Hayırsever vatandaşların şartlı bağışları ile toplanan kaynaklar Üniversite öğrencilerine burs şeklinde öğrenim yardımı yapılmaktadır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında 9.517 haneye toplamda 1.661.782,96 TL yakacak yardımı yapılmıştır. Yakacak yardımları torbalı kömür şeklinde ve her haneye 1 ton olmak üzere dağıtılmaktadır. İlin demografik yapısı ve özellikle doğu kısmında kış koşullarının ağır olması nedeniyle yakacak yardımının yüksek olması normal olarak algılanmalıdır. Bölgenin aile yapısı göz önünde bulundurulursa yakacak yardımından yararlanacak kişi sayısını artırmaktadır.

3294 sayılı kanun kapsamındaki dul, yetim, özürlü, yaşlı, kronik hastalığı olan, mağdur ve muhtaç durumda bulunan kişilere yönelik yeni ev yapımı ve onarımı için aynı olarak yardım yapılmaktadır. Bu minvalde, Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında 182 kişiye 443.024,20 ev yapımı ve onarımı için aynı yardım yapılmıştır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında muhtaç durumda bulunan ve herhangi bir sağlık güvencesi bulunmayan 641 kişiye toplamda 134.825,00 TL yardım yapılmıştır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında öksüz ve yetim durumda bulunan, hiçbir sağlık güvencesi bulunmayan 12.688 kişiye toplamda 2.552.800,00 TL yardım yapılmıştır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında eşi vefat eden 16.761 kişiye toplamda 8.960.700,00 TL yardım yapılmıştır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 2017 yılında engelli, engelli yakını ve 65 yaşını dolduran 51.458 kişiye toplamda 56.322.856,68,00 TL yardım yapılmıştır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından 0-6 yaş grubu çocuklar için şartlı sağlık, ilk ve ortaöğretimde okuyan öğrenciler için şartlı eğitim ve hamileliği sağlık ocakları tarafından onaylanan bayanlar için de gebelik yardımı yapılmaktadır. 2017 yılında 391.349 kişiye toplamda 37.601.475,00 TL yardım yapılmıştır.

Şırnak Merkez ve 6 İlçesinde faaliyet yürüten SYD Vakıfları tarafından askere giden bekar bireylerin anneleri adına, evli ise eşlerinin adına sosyal yardım uygulanmaktadır. 2017 yılında 5.588 kişiye toplamda 3.200.825,00 TL yardım yapılmıştır.

4.4. Yöntem ve Bulgular

4.4.1. Araştırmanın Problemi

Yoksulluk, tüm coğrafyalarda yaşanan önemli toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk, gelir düzeyinin yetersiz olmasının yanı sıra ekonomik, sosyal ve siyasal katılım olanaklarından noksan olmayı da içeren çok yönlü bir kavramdır. Türkiye'de yoksulluğu azaltma ve hatta bitirme adına; SGK,

SYDGM, SHÇEK, İŞKUR ve VGM gibi kurumlar tarafından farklı sosyal yardımlar programları uygulanmaktadır. Yapılan bu sosyal yardımların insanların hayatlarını idame etmelerine ne derece etki ettiği belirsizliği çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır.

4.4.2. Araştırmanın Amacı

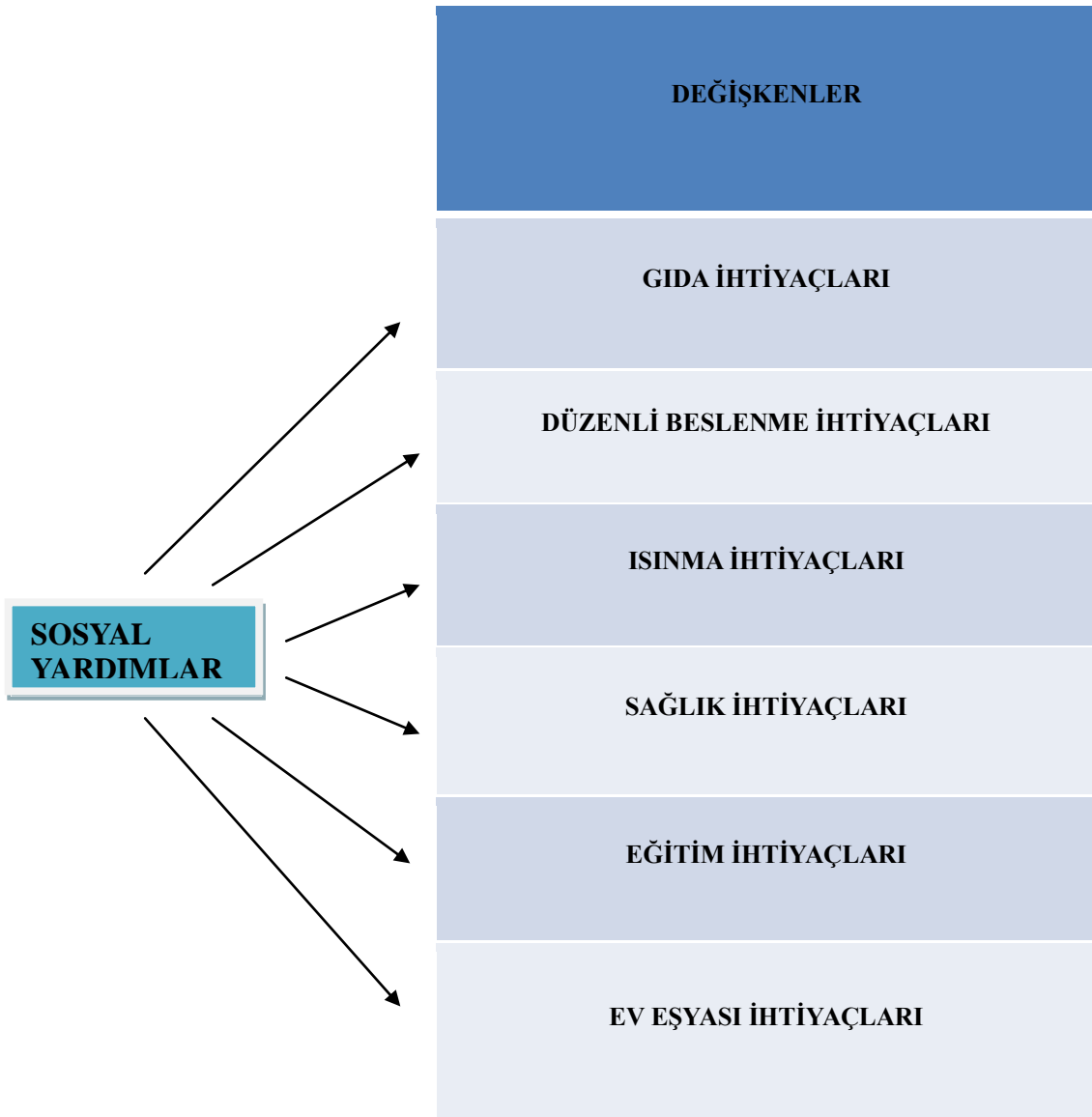
Türkiye'nin yoksulluk ve buna bağlı olarak sosyal yardımlar konusunda henüz gelişme aşamasında olduğunu söylemek mümkündür. Yardım yapan kurumların amacı, sosyal yardım yapılan kesimi belirlemek ve sosyal yardımlara ayrılan kaynağı doğru hedef kitesine ulaştırmaktır. Bu çalışmanın amacı, belirlenen hedef kitle çerçevesinde söz konusu sosyal yardımların ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerini ne derece etkilediğini ve hangi demografik değişkenler açısından farklılık gösterdiğini analiz etmektir. Bu kapsamda, saha araştırması gerçekleştirilerek, bu araştırmanın bulguları derinlemesine analiz edilmiştir.

Çalışmanın alan yazında tek olması ve öncesi-sonrası şeklinde karşılaştırma yaparak farklılıkları daha net görebilmek, yorumlayabilmek ve çözüm üretebilmek noktasında bilimselliği açısından sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi hedeflenmektedir.

4.4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma kullanılacak anket formu ve Şırnak merkez, Cizre, Silopi, İdil, Beytüşşebap, Uludere ve Güçlükönak ilçeleri sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından yardım alan vatandaşlarla sınırlandırılmıştır.

4.4.4. Araştırmanın Modeli

Şekil 4.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli, sosyal yardımlar kapsamında etkili olan değişkenlerden en önemlilerini (gıda, beslenme, ısınma, sağlık, eğitim ve ev eşyası gibi) ele alarak bu değişkenlerin bireylerin sosyal yardıma bakışındaki farklılıkları ne derecede etkiledikleri araştırılmıştır.

4.4.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Örneklem seçiminde basit tesadüfî örneklem metodu kullanılarak örneklemin mümkün olduğun kadar evreni temsil edebilecek kişilerden oluşturulması sağlamaya çalışılmıştır. Bu sebeple örneklemin ana kütleyi iyi temsil etmesi gerektiği göz önünde bulundurmak mümkün olduğunca farklı bölgelerdeki bireylere ulaşmaya çalışılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla anket formundan yararlanmıştır. Örneklem sayısı aşağıdaki gibidir (Ural ve Kılıç, 2013: 31).

$$n = \frac{N \cdot z^2 \cdot p \cdot q}{N \cdot d^2 + z^2 \cdot p \cdot q}$$

n= Örneklem büyüklüğü

N= Evren sayısı

z= Tablo değeri

p=Olayın gerçekleşme olasılığı

q= Olayın gerçekleşme olasılığı

d= Örneklem hatası

Araştırmanın evreni olarak Şırnak merkez ve Cizre, Silopi, İdil, Beytüşşebap ve Uludere ilçeleri seçilmiştir. 2017 verilerine göre, Şırnak ili nüfusu 503.236 kişidir. Bu evreni temsil eden örneklem en az 384 kişiden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında 405 kişiye ulaşılmıştır.

4.4.6. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın nihai hedefine ulaşmak için gerekli veriler birincil veri tekniklerinden anket yöntemiyle oluşturulan soru formları yoluyla toplanmıştır. Bu formda katılımcıların demografik değişken bilgileri, sosyo-ekonomik durumlarını gösteren sorular, yapılan yardımlar öncesi ve sonrasını gösteren tablolar, Kalaycı (2015) “Yoksulluk Kültürü ve Sosyal Dayanışma Geleneği -Yunus Emre Kültür Vakfı Örneği” ve Yılmaz (2009) “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Mücadeleye Etkisi: “Hilvan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği” nden yararlandığı sosyal yardımlara ilişkin görüş ölçeği yer almaktadır

4.4.7. Verilerin Analizi

Verilerin analizi, değerlendirilmesi ve yorumlanmasında, SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programından yararlanılmıştır. Ankette yer alan ifadeler için frekans dağılımları sonuçlar tablolar halinde gösterilmiştir. Araştırmanın verilerini ve hipotezlerini test etmek amacıyla Normallik Testi, Paired Sample T Testi (Bağımlı Örneklem T Testi, Independent-Samples T Testinde (Bağımsız Örneklem T Test) ve One-Way ANOVA Testi (Tek Yönlü Varyans Analizi) yapılmış ve yorumlanmıştır.

4.4.7.1. Ölçeğin Demografik Değişkenlere Göre Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Tablo 4.7. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine İlişkin Veriler

		N	%
Cinsiyet Durumu	Kadın	232	57,3
	Erkek	173	42,7
	Toplam	405	100

Tablo 4.7'da görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların cinsiyet dağılımına bakıldığında %42,7'si (n=173) erkek, %57,3'ü (n=232) kadın, olmak üzere toplam 405 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir. Tabloda kadın oranı erkek oranından fazladır.

Tablo 4.8. Katılımcıların Yaş Değişkenine İlişkin Veriler

		N	%
Yaş	20 ve altı	1	0,2
	21-30 arası	108	26,7
	31-40 arası	130	32,1
	41-50 arası	76	18,8
	51 ve üstü	90	22,2
	Toplam	405	100

Tablo 4.8'de görüldüğü gibi araştırma kapsamında yardım alanların yaş dağılımına bakıldığında %0,2'si (n=1) 20 yaş ve altı, % 18,8'i (n=76) 41-50 yaş arası,

%22,2'si (n=90) 51 yaş arası, % 26,7'si (n=108) 21- 30 yaş arası, %32,1'i (n=130) 31-40 yaş arası, olmak üzere toplam 405 kişi araştırmaya dahil edilmiştir.

Tabloya baktığımızda sosyal yardımlardan faydalanan yaş gruplarının özellikle çalışabilir nüfus içerisinde yer alan 21-40 yaş grupları arası kişilerin olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında sosyal yardımlardan faydalananların çoğunluğunun çalışabilir nüfus içerisinde yer alması dikkat çekmektedir. Bu durum Şırnak merkez ve Cizre, Silopi, İdil, Beytüşşebap ve Uludere ilçelerinden işsizlik oranının yüksek olmasını göstermekle birlikte çalışabilir durumda olan kişilerin yardımlarla yaşamayı alışkanlık haline getirdiğiyle açıklanabilir. Dolayısıyla, devletin istihdam programlarıyla istihdam edilebilecek alanların oluşturması önem göstermektedir.

Tablo 4.9. Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin Veriler

	N	%	
Medeni Durum	Evli	258	63,7
	Bekâr	13	3,2
	Boşanmış	36	8,9
	Eşi Vefat Etmiş	98	24,2
	Toplam	504	100

Tablo 4.9'da görüldüğü gibi araştırma kapsamında yardım alanların %3,2'si (n=13) bekâr, %8,9'u (n=36) boşanmış, % 24,2'sinin (n=98) eşi vefat etmiş, %63,7'si (n=258) evli olmak üzere toplam 405 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi bekârların oranı oldukça düşük olup çalışmaya katılan 405 kişiden yalnızca 13 kişisi bekâr durumdadır. Buradan hareketle denilebilir ki yardımlardan faydalananlar genellikle evli durumda olanlar olup bekârların yardımlardan faydalanma oranları oldukça düşüktür.

Yardım alan kişilerden eşi ölmüş ve boşanmış olanların oranının yüksek çıkması, sosyal devlet ilkesi gereği sosyal yardımların ne kadar önemli olduğu ve bu sosyal yardımların ihtiyacı olan kesime ulaştığının göstergesidir. Bunun için sosyal yardım programları uygulanırken hedef kitlelerin medeni durumlarının göz önünde bulundurulması ile yardım türünün ve miktarının ayarlanması faydalı olacaktır. Ayrıca, tablo 4.9'da yardım alma kriterleri açıkça belirtilmiş olmamasına rağmen evli durumda bulunanlara pozitif ayrımcılık yapıldığı görülmektedir.

Tablo 4.10. Katılımcıların Öğrenim Durumuna İlişkin Veriler

	N	%
Okur Yazar Değil	128	31,6
Sadece Okur Yazar	27	6,7
İlkokul Mezunu	76	18,8
Ortaokul Mezunu	51	12,6
Lise Mezunu	119	29,4
Üniversite	4	1
Toplam	405	100

Tablo 4.10'da görüldüğü gibi araştırma kapsamında yardım alanların %1 (n=4) üniversite mezunu, %6,7'si (n=27) sadece okuryazar, % 12,6'sı (n=51) ortaokul mezunu, %18,8'i (n=76) ilkokul mezunu, %29,4'ü (n=119) lise mezunu, %31,6'sı (n=128) okur-yazar değil olmak üzere toplam 405 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tablo 4.10'na baktığımızda sosyal yardımlardan faydalananların büyük bir kısmının lise seviyesinin altında bir eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe yardımlardan faydalananların oranlarının azaldığı görülmektedir. Katılımcılardan yalnızca 4 kişinin üniversite mezunu olması eğitim seviyesi ile ekonomik ve sosyal durum arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Yoksul durumda bulunan ailelerin çocukları okula gitmek yerine genellikle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Çalışan çocuğun okula gidememesi durumunda iyi bir eğitim alamaması yoksulluğu derinleştirmektedir. Bundan dolayı yoksulluğu önlemek için bu sarmalın kırılması gerekir. Aksi durumda gelecek nesillerin yoksulluktan kurtarılması mümkün olmayacaktır (Hatipler ve Aytaç, 2011: 82).

Bu çalışmada olduğu gibi çoğu yoksulluk araştırmalarında eğitim ile yoksulluk arasında yakın ilişki olduğu saptanmıştır. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk azalmakta, eğitim seviyesindeki düşüşe paralel olarak yoksulluk oranı da artış göstermektedir. Kişilerin eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk seviyesi azalırken hane reisinin eğitim düzeyi ile yoksulluk düzeyi arasında çok yakın bir ilişki vardır (Dansuk, 1997; Yemtsow, 2001; ASAGM, 2010).

“TUIK’in 2009 yılında yapmış olduğu çalışma bunu destekler niteliktedir. Örneğin 2009 yılında okur-yazar olmayan veya bir okul bitirmeyenlerin yoksulluk oranı % 29,84 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 15,34, lise ve dengi meslek

okulları mezunlarında % 5,34, yüksekokul, fakülte ve üstü % 0,71 olarak ortaya çıkmıştır. Değerlere bakıldığında eğitim seviyesi yüksek bireylerin vasıflarından kaynaklı olarak daha kolay iş bulabileceklerinden yoksulluk oranlarının düştüğü gözlenmektedir (Hatipler ve Aytaç, 2011: 126).”

Tablo 4.11. Katılımcıların Sosyal Güvencesi Durumuna İlişkin Verileri

	N	%	
Sosyal Güvence	SSK	39	9,6
	Bağ -Kur	10	2,5
	Emekli Sandığı	5	1,2
	Yeşil Kart	332	82
	Yok	19	4,7
	Toplam	405	100

Tablo 4.11'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların %1,2'si (n=5) Emekli Sandığı, %2,5'u (n=10) Bağ-Kur, %4,7'si (n= 19) sosyal güvencesi yok %9,6'sı (n= 39) SSK ve %82'si (n=332) Yeşil Kart olmak üzere toplam 405 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki kişilerin %82'si herhangi bir sosyal güvenliğe sahip olmadıklarından ve yoksul olmalarından dolayı kendilerine yeşil kart verilmiştir. %4,7'sinin ise hiçbir şekilde sosyal güvencesi yoktur. Şırnak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yardım yaptığı kişilerin büyük çoğunluğunun yeşil kart sahibi olması, Şırnak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yardım dağıtımında adaleti göz önünde bulundurduğu, başka bir deyişle yapılan yardımların yerini bulduğu söylenebilir.

Tablo 4.12. Oturduğunuz Hanede Sizinle Birlikte Kaç Kişi Yaşamaktadır ?

	N	%	
Kişi Sayısı	1-3 arası	71	17,5
	4-6 arası	231	57
	7-9 arası	96	23,7
	10 ve üzeri	7	1,7
	Toplam	405	100

Tablo 4.12'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların %1,7'si (n=7) 10+, %17,5'i (n=71) 1- 3 kişi, %23,7'si (n=96) 7-9 kişi ve %57'si (n=231) 4-6 kişi olmak üzere toplam 405 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Hanedeki kişi sayısı artıkça, hanenin yoksullaşma olasılığı da aynı yönde artmaktadır. TÜSİAD'ın 2000 yılındaki raporuna göre, Türkiye'de iki veya daha fazla çocuk sahibi olan ailelerin, yoksullaşma riskleri, daha az çocuklu ailelere nazaran daha fazladır (TÜSİAD, 2000:107). Bu araştırmanın bulguları ile TÜSİAD'ın yapmış olduğu çalışmanın sonuçları örtüşmektedir. Tablo 4.12'de sosyal yardım alanların en fazla 4-6 kişi nüfuslu ailelerden oluşması anlamlıdır. Yardım yapılırken hanede yaşayan kişi sayısı göz önünde bulundurulması gereken önemli bir noktadır. Bu nedenle kısıtlı olan sosyal yardım bütçelerinin kalabalık nüfuslu hanelerden başlanarak dağıtılması olağan bir durumdur.

Tablo 4.13. Oturulan Konutun Türü

	N	%	
Konut Türü	Çadır-Baraka	2	0,5
	Gecekondu	11	2,7
	Müstakil	377	93,1
	Apartman	15	3,7
	Toplam	405	100

Tablo 4.13'te görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların büyük bir kısmı yani, %93,1'i (n=377) müstakil bir evde ikamet etmekteyken, %0,5'i (n=2) çadır-baraka tarzı bir alanda yaşamlarını sürdürmektedir.

Tablo 4.14. Oturulan Konutun Mülkiyet Durumu

	N	%	
Mülkiyet	Kiralık	128	31,6
	Kendi Evim	194	47,9
	Başka Birinin Evinde Ücretsiz	83	20,5
	Kalmaktayım		
	Toplam	405	100

Tablo 4.14'te görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların evin mülkiyetine ilişkin sorulara bakıldığında; %20,5'i (n=83) ücretsiz bir evde, %31,6'sı

(n=128) kiralık bir evde ve %47,9'u (n=194) kendi evinde yaşamlarını sürdürmektedirler.

Tablo 4.14'te görüldüğü gibi ücretsiz olarak kalınan evler, çoğunlukla aile bireylerine ait evlerdir. Kiralık evlerde yaşamlarını devam ettirenlerin oranının bu kadar yüksek çıkmasının sebebi 2016 yılında meydana gelen olaylar neticesinde kendi evlerinin yıkılmasıdır. Yani sosyal yardım alan ailelerin büyük çoğunluğunun herhangi bir mülkiyetinin olmaması şaşırtıcı değildir.

Tablo 4.15. Evdeki Toplam Oda Sayısı

	N	%
1 odalı	5	1,2
2 odalı	64	15,8
3 odalı	266	65,7
4 odalı	68	16,8
5+ odalı	2	0,5
Toplam	405	100

Tablo 4.15'te görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların % 0,5'i (n=2) 5+ odalı, %1,2'si (n=5) tek odalı, %15,8'i (n=64) 2 odalı, %16,8'i (n=68) 4 odalı ve %65,7'si (n=266) 3 odalı bir evde yaşamlarını idame ettirmektedirler.

Tablo 4.16. Oturulan Konutun Isıtılma Şekli

	Var		Yok	
	N	%	N	%
Soba	384	94,8	21	5,2
Elektrikli ısıtıcı	241	59,5	164	40,5
Klima	6	1,5	399	98,5
Kalorifer	13	3,2	392	96,8

Tablo 4.16'da görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların %94,8'i (n=384) soba ile ısınmaktadırlar. Tablodan anlaşılacağı gibi sosyal yardımlardan yararlanan ailelerin ısınmada sobanın kullanılması yani odun/kömür oranlarının bu denli yüksek olması, odun ve kömürün yoksullar için ne kadar önemli bir enerji kaynağı olduğunun göstergesidir.

Tablo 4.17. Sosyal Yardımlar Dâhil Ailenin Toplam Aylık Geliri

	N	%	
Gelir	0-500	54	13,3
	501-1000	127	31,4
	1001-1500	44	10,9
	1501-2000	22	5,4
	2001-2500	8	2
	2501+	1	0,2
	Cevap vermek istemiyorum	149	36,8
	Toplam	405	100

Tablo 4.17'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanların %0,2'si (n=1) 2501 TL ve üstü, %2'si (n=8) 2001-2500 TL arası, %5,4'ü (n=22) 1501-2000 TL arası, %10,9'u (n=44) 1001-1500 TL arası, %13,3'ü (n=54) 0-500 TL arası, %31,4 (n=127) 501-1000 TL arası ve %36,8'i (n=149) kişide bu soruya cevap vermek istemeyerek toplam 405 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tabloda değinilmesi gereken önemli nokta katılımcıların yaklaşık olarak %56'sının açlık sınırının altında yaşadığıdır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından 2018 yılı mart ayı itibariyle yapılan araştırmaya göre Türkiye'de açlık sınırı 1.662,70 TL, yoksulluk sınırı ise 5.415,96 TL'dir (www.turkis.org.tr. Erişim Tarihi: 15.03.2018). Görülüyor ki, katılımcıların yaklaşık olarak % 56'sı açlık, % 44'ü ise yoksulluk sınırının altında bir gelire sahiptirler.

Aile bireylerin sayısının 4 kişiden fazla olduğu düşünülürse durumun ne kadar ciddi olduğunu açık bir şekilde görebiliriz. Bunun önlemi alınmadığı takdirde, gelecek yıllarda yoksulluğun ülkemizde ve Şırnak'ta ne kadar önemli bir sorun haline geleceği açıktır. Yoksulluk ve açlık sınırının altında gelire sahip olan insanların sayısının çok yüksek olduğu ülkemizde sosyal yardım uygulamaları ve proje desteklerinin yoksulluk ve istihdamla mücadelede yetersiz olduğu söylenebilir.

Tablo 4.18. Sosyal Yardımların Dönemlik Artışı

	Var		Yok	
	N	%	N	%
Dini gün ve Bayramlarda	359	88,6	46	11,4
Kış mevsiminde	132	32,6	273	67,4
Seçim Zamanlarında	142	35,1	263	64,9
Diğer Zamanlarda	3	0,7	402	99,3

Tablo 4.18'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yardım alanlara, sosyal yardımlar hangi dönemlerde artış göstermektedir sorusuna, % 0,7'si (n=3) Diğer zamanlarda, %32,6'sı (n=132) kış mevsiminde, %35,1'i (n=142) seçim zamanlarında ve %88,6'sı (n=359) en çok dini gün ve bayramlarda artış olduğunu cevaplamışlardır.

Tablo 4.19. Katılımcıların Bugüne Kadar Aldıkları Yardım Türleri

	Var		Yok	
	N	%	N	%
Gıda Yardımı	276	68,1	129	31,9
Yakacak Yardımı	393	97	12	3
Giyim Yardımı	116	28,6	289	71,4
Barınma Yardımı	26	6,4	379	93,6
Sağlık Yardımı	80	19,8	325	80,2
Eğitim Yardımı	33	8,1	372	91,9
Tek Seferlik Yardım	6	1,5	399	98,5
Diğer Aile Yardımı	343	84,7	62	15,3
Yaşlı Aylığı	44	10,9	361	89,1
Engelli Aylığı	27	6,7	378	93,3
Engelli Yakını Aylığı	62	15,3	343	84,7
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	78	19,3	327	80,7
Muhtaç Asker Aylığı	4	1	401	99
Muhtaç Asker Çocuğu Yakını	30	7,4	375	92,6
Öksüz ve Yetim Aylığı	30	7,4	375	92,6
Şartlı Sağlık ve Şartlı Eğitim Yardımı	185	45,7	220	54,3

Tablo 4.19'da, araştırmaya katılanların % 1,0 'i (n=4) muhtaç asker aylığı yardımı, % 1,5'i (n =6) tek seferlik yardım, % 6,4'ü (n=26) barınma yardımı, % 6,7'si (n=27) engelli aylığı yardımı, % 7,4'ü (n=30) muhtaç asker çocuğu yakını yardımı, % 7,4'ü (n=30) öksüz ve yetim aylığı yardımı, % 8,1'i (n=33) eğitim yardımı, % 10,9'u (n=44) yaşlı aylığı yardımı, % 15,3'ü (n=62) engelli yakını aylığı yardımı, % 19,3'ü (n=78) eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, % 19,8'i (n=80) sağlık yardımı, % 28,6'sı (n=116) giyim yardımı, % 45,7'si (n=185) şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımı, % 68,1' i (n = 276) gıda yardımı, % 84,7'si (n=343) diğer aile yardımı, % 97,00' si (n=393) yakacak yardımı olmak üzere araştırmaya toplam 405 kişi dahil edilmiştir.

Tablo 4.20. Katılımcıların SYDV'nin Geri Ödemesiz Gelir Getirici İş Kurma Projelerinden Haber Alma Durumları

	N	%	
Gelir Getirici Projeler	Var	42	10,4
	Yok	363	89,6
	Toplam	405	100

Tablo 4.20'de, gelir getirici proje desteklerinden haberdar olma durumlarına bakıldığında; %89,6 (n=363) gibi büyük bir oranı, bu desteklerden haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.21. Katılımcıların SYDV'nin Destek Projelerinden (İş Kurma vb.) Faydalanma Düşünceleri

	N	%	
İş Kurma Düşüncesi	Evet	2	0,7
	Hayır	40	9,9
	Toplam	42	10,6
Eksik Gözlem	Sistem	363	89,4
Toplam	405	100	

Tablo 4.21'de görüldüğü gibi, Araştırma kapsamında SYD Vakıflarından yardım alanlara yöneltilen destek projelerinden faydalanmayı düşündünüz mü sorusuna karşılık % 0,7'si (n=2) Evet ve %9,9'u (n=40) hayır cevabı vermiştir.

Proje destek yardımından haberdar olan 42 kişiden sadece 2 kişi proje destek yardımından faydalanmayı düşünmüştür. Vakıf çalışanları ile yapılan görüşmelerde şimdiye kadar 1 tanesi ortak olmak üzere 4 kişi tarafından 3 proje faaliyete geçmiştir.

Tablo 4.22. Katılımcıların SYDV'nin Destek Projelerinden (İş Kurma vb.) Faydalanma Düşüncelerinin Olumsuz Olmasının Nedenleri

	Var		Yok	
	N	%	N	%
Prosedür	5	1,2	34	8,4
Bilgisizlik	14	3,5	25	6,2
Bürokrasi	12	3	27	6,7
Torpil	31	7,7	8	2
Karamsarlık	21	5,2	18	4,4
Diğer	3	0,7	36	8,9

Tablo 4.22'de proje yardımlarından faydalanmayı düşünmemelerinin nedenleri gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların % 0,7'si (n=3) diğer, % 1,2'si (n=5) prosedür, % 3'ü (n=12) bürokrasi, % 3,5'i (n=14) bilgisizlik, % 5,2'si (n=21) karamsar ve % 7,7'si (n=31) torpil olarak ifade etmiştir.

Proje yardımlarından yararlanmayı düşünenlerin sayısını artırabilmek için proje yardımlarının tanıtımını sağlamak ve bürokratik işler azaltmakla mümkün olabilir.

Tablo 4.23. Katılımcıların Çalışma Durumları

	N	%	
	Evet	99	24,4
Çalışıyor musunuz?	Hayır	306	75,6
	Toplam	405	100

Tablo 4.23'te, çalışmayan ve bir işle bağlantısı olmayan kişilerin oranı; bir başka deyişle işsizlik oranı %75,6 (n=306)'dır. Çalışanların oranı ise %24,4 (n=99)'tur.

Tablo 4.24. Katılımcıların Çalışmamalarının Üzerinden Geçen Zaman (Ay)

		N	%
	1-3ay	25	6,2
	4-7 ay	36	8,9
	8-12ay	17	4,2
Ne Zamandan Beri Çalışmıyorsunuz	1-3 yıl	18	4,4
	4-6 yıl	12	3
	7yıl+	196	48,4
	Toplam	304	75,1
	Eksik Gözlem	Sistem	101
	Toplam	405	100

Sosyal yardımlardan faydalananların ne kadar zamandır çalışmadıkları sosyal yardımlara olan bağımlılıklarını açıklayabilmek açısından önemlidir. Tablo 4.24'te görüldüğü gibi, sosyal yardımlardan faydalananların ne kadar zamandır işsiz olduklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların 1-3 ay arası zaman diliminde işsiz olanların oranı %6,2 iken (n=25), 4-7 ay arası zaman diliminde işsiz olanların oranı %8,9 (n=36), 8-12 ay arası zaman diliminde işsiz olanların oranı %4,2 (n=17), 1-3 yıl arası zaman diliminde işsiz olanların oranı, %4,4 (n=18)) 4-6 yıl arası %3,0' ü (n=12) ve 7 yıl ve üstü zaman diliminde işsiz olanların oranı %48,4 (n=196)' tür. Tablo 4.24.'te 7 yıl ve üstü işsiz olanların oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.25. Katılımcıların Devletten Sosyal Yardım Almak Yerine Çalışabilecekleri Durumlara İlişkin Görüşleri

		N	%
Nasıl Bir İş Bulursa Çalışırım	Bana Uygun, Ücreti İyi ve Rahat Bir İş Bulursa Çalışırım	11	2,7
	Ücreti İyi ve Rahat Bir İş Bulursa Çalışırım	6	1,5
	Ücreti İyi Bir İş Bulursa Çalışırım	12	3
	Nasıl Bir İş Bulursa Çalışırım	69	17
	Çalışmak İstemiyorum	206	50,9
	Toplam	304	75,1
Eksik Gözlem	Sistem	101	24,9
	Toplam	405	100

Tablo 4.25'da görüldüğü gibi, Bana uygun, ücreti iyi ve rahat bir iş bulursa çalışırım diyenlerin oranı %2,7'dir. Ücreti iyi ve rahat bir iş bulursa çalışırım diyenlerin oranı %1,5'tir. Ücreti iyi bir iş bulursa çalışırım diyenlerin oranı %3'tür. Nasıl bir iş bulursa çalışırım diyenlerin oranı %17'dir. Çalışmak istemiyorum diyenlerin oranı ise %50,9 ile en yüksektir.

Diğer taraftan işsiz olanların büyük çoğunluğu yoksulluklarının nedenini "işsizlikte" aramayıp sosyal yardımlarda aramaktadırlar.

Tablo 4.26. Katılımcıların Devletten Sosyal Yardım Almak Yerine Çalışabilecekleri Durumlara İlişkin Görüşlerinde "Çalışmak İstememelerinin" Nedenleri

	Var		Yok	
	N	%	N	%
Bakmak Zorunda Olduğum Çocuk/Çocuklarım Var	116	28,6	93	23
Bakmak Zorunda Olduğum Yaşlı/Engelli Kişiler Var	31	7,7	178	44
Çalışma Konusunda Kendimi Niteliksiz Buluyorum	77	19	132	32,6
Çalışmak İstemiyorum/Sevmiyorum	110	27,2	99	24,4
Engelli Olduğumdan Çalışmıyorum.	33	8,1	176	43,5

Tablo 4.26'da, çalışmak istememelerinin nedenlerine bakarsak, % 7,7'si (n=31) bakmak zorunda olduğu yaşlı/engelli kişiler var, % 8,1'i (n=33) engelli olduğundan çalışmıyor, % 19'u (n=77) çalışma konusunda kendini niteliksiz buluyor, % 27,2'si (n=110) çalışmak istemiyorum ve %28,6'sı (n=116) bakmak zorunda olduğu çocukları var.

Tabloda sosyal yardımlardan faydalananların genellikle bakmak zorunda olduğu çocukları olduğu ve çalışmayı sevmediklerinden dolayı çalışmak istemedikleri görülmektedir. Bir anlamda sosyal yardımları çalışmaya tercih ettiklerini gösterir. Yani sosyal yardımlar çalışma çağında olan kişileri çalışma yaşamının dışına itebilmektedir. Buda sosyal yardımlardan faydalananların sosyal yardımlar ile yaşamayı, çalışmaya daha fazla tercih etmeleri onları daha fazla yoksullaştırmalarına neden olmaktadır.

Tablo 4.27. Evdeki Bazı Eşyaların Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Bulunma Durumu

Eşya		Sosyal Yardım Öncesi		Sosyal Yardım Sonrası	
		Var	Yok	Var	Yok
Buzdolabı	Sayı	404	1	405	-
	Oran(Yüzde)	99,8	0,2	100	-
Televizyon	Sayı	403	2	405	-
	Oran(Yüzde)	99,5	0,5	100	-
Çamaşır Makinesi	Sayı	239	166	275	130
	Oran(Yüzde)	59	41	67,9	32,1
Bulaşık Makinesi	Sayı	25	380	52	353
	Oran(Yüzde)	6,2	93,8	12,8	87,2
Elektrikli Süpürge	Sayı	169	236	278	127
	Oran(Yüzde)	41,7	58,3	68,6	31,4
Bilgisayar	Sayı	7	398	13	392
	Oran(Yüzde)	1,7	98,3	3,2	96,8

Sosyal yardımların öncesi ve sonrasında hanede kimi zaruri eşyaların bulunma envanteri Tablo 4.27'de tespit edilmiştir. Tabloya göre, sosyal yardım öncesi buzdolabı bulunma oranı %99,8 (404 adet) iken sosyal yardım sonrası %100'e (405 adet); sosyal yardım öncesi televizyon bulunma oranı %99,5 (403 adet) iken sosyal yardım sonrası %100'e (405 adet); sosyal yardım öncesi çamaşır makinesi bulunma oranı %59 (239 adet) iken sosyal yardım sonrası %67,9'a (275 adet); sosyal yardım öncesi bulaşık makinesi bulunma oranı %6,2 (25 adet) iken sosyal yardım sonrası %12,8'e (52 adet); sosyal yardım öncesi elektrikli süpürge bulunma oranı %41,7 (169 adet) iken sosyal yardım sonrası %68,6'ya (278 adet) ve sosyal yardım öncesi bilgisayar bulunma oranı %1,7 (7 adet) iken sosyal yardım sonrası bu oran %3,2'ye (13 adet) çıktığı tespit görülmektedir. Bu oranların her birini örneklem çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Buna göre örneklem çerçevesinde, sosyal yardım olsa da olmasa da sırasıyla buzdolabı, televizyon ve çamaşır makinesi en zaruri ihtiyaç eşyaları olarak görülmektedir. Ancak, bilgisayar ve bulaşık makinesi daha az zaruri olarak görülmektedir. Tabii olarak buna birçok değişkenin etki ettiği ihtimal dâhilindedir. Sosyal yardım sonrası bu eşyaların bulunma oranlarında genel olarak artış olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.28. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Temel Gıda İhtiyaçları) Durumu

Sosyal Yardım Öncesi					
Temel Gıda İhtiyaçlarınızı Karşılatabiliyor Musunuz?		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
		Sayı	218	17	170
	Oran	53,8	4,2	42	-
Sosyal Yardım Sonrası					
Temel Gıda İhtiyaçlarınızı Karşılatabiliyor Musunuz?		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
		Sayı	379	1	25
	Oran	93,6	0,2	6,2	-

Hane halkının ekonomik ihtiyaçlarından biri olan temel gıda ihtiyaçlarının sosyal yardım öncesi ve sonrası durumu Tablo 4.28'de gösterilmektedir. *Temel gıda ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz?* sorusuna *Evet* diyenlerin sosyal yardım öncesi oranı %53,8 (218 kişi) iken sosyal yardım sonrası bu oran %93,6'ya (379 kişi) çıkmış; *Hayır* diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %4,2'den (17 kişi) sosyal yardım sonrası 0,2'ye (1 kişi) inmiş ve *Kısmen* diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %42'den (170 kişi) %6,2'ye (25 kişi) inmiştir. Bu sonuçlarla, yapılan sosyal yardımların ailenin temel gıda ihtiyaçlarını karşılamada oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4.29. Sosyal Yardım öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Düzenli Beslenme) Durumu

Sosyal Yardım Öncesi					
Düzenli Beslenebiliyor Musunuz?		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
		Sayı	101	21	280
	Oran	24,9	5,2	69,1	0,7
Sosyal Yardım Sonrası					
Düzenli Beslenebiliyor Musunuz?		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
		Sayı	198	5	200
	Oran	48,9	1,2	49,4	0,5

Ailelerin sosyal yardımlar ile birlikte düzenli beslenip beslenemediklerine ilişkin görüş sonuçları Tablo 4.29'da gösterilmiştir. Buna göre, **düzenli beslenebiliyor musunuz?** sorusuna katılımcılardan **Evet** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %24,9 (101 kişi) iken sosyal yardım sonrası %48,9 (198 kişi); **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %5,2 (21 kişi) iken sosyal yardım sonrası %1,2 (5 kişi), **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %69,1 (280 kişi) iken sosyal yardım sonrası %49,4 (200 kişi) ve **böyle bir durum yok** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %,7 (3 kişi) iken sosyal yardım sonrası %,5 (2 kişi) olmuştur. Buna göre, sosyal yardım sonrasında düzenli beslenmenin artış gösterdiği ve **kısmen** diyen endişeli insanların sayısının azaldığı söylenebilir.

Tablo 4.30. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Kışlık Yakacak) Durumu

		Sosyal Yardım Öncesi			
		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
Kışlık Yakacaklarınızı Karşılatabiliyor Musunuz?	Sayı	16	24	363	2
	Oran	4	5,9	89,6	0,5
		Sosyal Yardım Sonrası			
		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
Kışlık Yakacaklarınızı Karşılatabiliyor Musunuz?	Sayı	382	3	19	1
	Oran	94,3	0,7	4,7	0,2

Ailelerin sosyal yardımlar ile birlikte kışlık yakacak durumlarına ilişkin görüş sonuçları Tablo 4.30'da gösterilmiştir. Buna göre, **kışlık yakacaklarınızı karşılayabiliyor musunuz?** sorusuna katılımcılardan **Evet** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %4 (16 kişi) iken sosyal yardım sonrası %94,3 (382 kişi); **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %5,9 (24 kişi) iken sosyal yardım sonrası %,7 (3 kişi), **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %89,6 (363 kişi) iken sosyal yardım sonrası %4,7 (19 kişi) ve **böyle bir durum yok** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %,5 (2 kişi) iken sosyal yardım sonrası %,2 (1 kişi) olmuştur. Buna göre, hanenin sosyal yardım sonrasında kışlık yakacak ihtiyaç durumunun oldukça düzeldiği görülmektedir. Bu durum için yapılan sosyal yardımların kışlık yakacak konusunda etkili sonuçlar verdiği söylenebilir.

Tablo 4.31. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Sağlık Sorunlarını Çözme) Durumu

Sosyal Yardım Öncesi					
		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
Sağlık Sorunlarınızı Çözebiliyor Musunuz?	Sayı	14	51	106	234
	Oran	3,5	12,6	26,2	57,8
Sosyal Yardım Sonrası					
		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
Sağlık Sorunlarınızı Çözebiliyor Musunuz?	Sayı	124	7	39	235
	Oran	30,6	1,7	9,6	58

Hanelerin sosyal yardımlar ile sağlık durumlarının çözümlerine ilişkin görüş sonuçları Tablo 4.31'de gösterilmiştir. Buna göre, *sağlık sorunlarınızı çözebiliyor musunuz?* sorusuna katılımcılardan **Evet** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %3,5 (14 kişi) iken sosyal yardım sonrası %30,6 (124 kişi); **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %12,6 (51 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 1,7 (7 kişi), **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %26,2 (106 kişi) iken sosyal yardım sonrası %9,6 (39 kişi) ve **böyle bir durum yok** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi % 57,8 (234 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 58 (235 kişi) olmuştur. Bu sonuçlara göre, genel olarak sosyal yardımların sonrasında insanların sağlık sorunlarını çözebileceklerine olan inançlarının arttığını söylemek mümkündür.

Tablo 4.32. Sosyal Yardım Öncesi ve Sonrası Hanenin Ekonomik (Eğitim İhtiyaçları) Durumu

Sosyal Yardım Öncesi					
		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
Eğitim İhtiyaçlarınızı Karşılıyor Musunuz?	Sayı	30	26	160	189
	Oran	7,4	6,4	39,5	46,7
Sosyal Yardım Sonrası					
		Evet	Hayır	Kısmen	Böyle Bir Durum Yok
Eğitim İhtiyaçlarınızı Karşılıyor Musunuz?	Sayı	185	4	31	185
	Oran	45,7	1	7,7	45,7

Ailelerin sosyal yardımlar ile birlikte eğitim ihtiyaçlarına ilişkin görüş sonuçları Tablo 4.32'de gösterilmiştir. Buna göre, ***eğitim ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz?*** sorusuna katılımcılardan ***Evet*** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %7,4 (30 kişi) iken sosyal yardım sonrası %45,7 (185 kişi); ***Hayır*** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %6,4 (26 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 1 (4 kişi), ***Kısmen*** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %39,5 (160 kişi) iken sosyal yardım sonrası %7,7 (31 kişi) ve ***böyle bir durum yok*** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi % 46,7 (189 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 45,7 (185 kişi) olmuştur. Buna göre, sosyal yardımlar sonrasında ailelerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamada daha iyimser olduklarını söylenebilir.

4.4.8. Araştırma Hipotezlerinin Testi

Bilimsel araştırmanın bir amacı da bilindiği gibi kuramları test etmektir. Bu maksatla çeşitli hipotezler geliştirilir. Hipotez, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin test edilmesine olanak veren önerme niteliğindeki açıklamalardır. Araştırma hedefleri doğrultusunda aşağıda da belirtildiği üzere 14 tane hipotez geliştirilmiştir. Söz konusu bu hipotezleri analiz etmek için değişkenlerin sınıflama sayısına göre, Paired Sample T Testi (Bağımlı Örneklem T Testi), Independent-Samples T Testi (Bağımsız Örneklem T Test) ve One-Way ANOVA Testine (Tek Yönlü Varyans Analizi) tabi tutulmuştur.

Paired Sample T Testi (Bağımlı Örneklem T Testi), Aynı birimin bir olgu gerçekleşmeden önce ve olgu gerçekleştikten sonraki değerlerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı bağımlı örneklem t-testi yardımı ile incelenebilir.

Independent-Samples T Testinde (Bağımsız Örneklem T Test), iki ayrı grubun belirli bir değişkene ait ortalamalarının karşılaştırılmasını içerir. Ortalamalar arasındaki farkın belirli bir anlamlılık oranında önemli olup olmadığı araştırılır.

One-Way ANOVA Testi (Tek Yönlü Varyans Analizi) ise, Varyans analizi ya da F Testi olarak da bilinen bu test, grup ortalamaları ve bunlara bağlı olan işlemleri analiz etmek için kullanılan testtir. ANOVA testi ikiden fazla grubun ortalamalarının birbirine eşit olup olmadığını sınamak için yapılır (Gürbüz ve Şahin, 2014:230).

Çalışma temel olarak iki önemli aşamadan oluşmaktadır:

Birinci aşamada, sosyal yardımların bireylerin sosyo-ekonomik durumu üzerindeki etkisi incelenmiştir.

İkinci aşamada ise, bireylerin sosyal yardımlara bakışımın etkilendiği demografik değişkenleri belirlemektir.

Araştırma hipotezleri ise aşağıdaki gibi geliştirilmiştir:

1. Aşama Hipotezler:

H₁: Alınan sosyal yardımlar bireylerin gıda ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

H₂: Alınan sosyal yardımlar bireylerin düzenli beslenmeleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

H₃: Alınan sosyal yardımlar bireylerin ısınma ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

H₄: Alınan sosyal yardımlar bireylerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

H₅: Alınan sosyal yardımlar bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

H₆: Alınan sosyal yardımlar bireylerin ev eşyası ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

2. Aşama Hipotezler:

H₇: Cinsiyet durumunun yapılan sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₈: Çalışma durumunun sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır..

H₉: : Medeni durumun yapılan sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₁₀: Öğrenim durumunun yapılan sosyal yardımlar üzerine anlamlı bir etkisi vardır.

H₁₁: Yaş grubunun yapılan sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır

H₁₂: Ailenin aylık gelirinin yapılan sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₁₃: Bağlı bulunan sosyal güvencenin yapılan sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır

H₁₄: Oturulan hanede yaşayan birey sayısının yapılan sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Bu çalışmada da sosyal yardım alan bireylerin aldıkları sosyal yardımların sosyal ve ekonomik durumları üzerinde etkili olup olmadığı bağımlı örneklem t-testi yardımı ile incelenmiştir.

Sosyal yardımların bireylerin gıda ihtiyacını karşılama üzerindeki etkisi: Bu çalışmada öncelikle sosyal yardımların bireylerin gıda ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde etkili olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıda belirtilen hipotez sınanmıştır.

H₁: Alınan sosyal yardımlar bireylerin gıda ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

Tablo 4.33. Sosyal Yardımların Bireylerin Gıda İhtiyaçları Üzerindeki Etkisi

Değişken		Ort.	N	SS	Bağımlı Örneklem T-Testi	
Gıda İhtiyaçları	Sosyal Yardım Almadan Önce	1,49	405	0,57	t-ist.	Olasılık
	Sosyal Yardım Aldıktan Sonra	1,93	405	0,25	16,88	0,000

Tablo 4.33'te bağımlı örneklem t-testi için hesaplanan istatistiğin olasılık değerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Olasılık değerinin 0,05'ten küçük olması, alınan sosyal yardımların bireylerin gıda ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Bireyler sosyal yardım aldıktan sonra gıda ihtiyaçlarında bir iyileşme olduğu görülmektedir..

Sosyal yardımların bireylerin düzenli beslenmeleri üzerindeki etkisi: Çalışmada bireylerin aldıkları sosyal yardımların düzenli beslenmeleri üzerinde etkili olup olmadığı aşağıda verilen hipotez yardımı ile incelenmiştir.

H₂: Alınan sosyal yardımlar bireylerin düzenli beslenmeleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

Tablo 4.34. Sosyal Yardımların Bireylerin Düzenli Beslenmeleri Üzerindeki Etkisi

Değişken		Ort.	N	SS	Bağımlı Örneklem T-Testi	
Düzenli Beslenme	Sosyal Yardım Almadan Önce	1,19	405	0,522	t-ist.	Olasılık
	Sosyal Yardım Aldıktan Sonra	1,47	405	0,533	12,144	0,000

Tablo 4.34'te bağımlı örneklem t-testi için hesaplanan istatistiğin olasılık değerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Olasılık değerinin 0,05'ten küçük olması, alınan sosyal yardımların bireylerin düzenli beslenme ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Bireyler sosyal yardım aldıktan sonra düzenli beslenmelerinde bir iyileşme olduğu görülmektedir..

Sosyal yardımların bireylerin ısınma ihtiyaçlarını karşılamaları üzerindeki etkisi:

Bu çalışmada öncelikle sosyal yardımların bireylerin ısınma ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde etkili olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıda belirtilen hipotez ile sınanmıştır.

H₃: Alınan sosyal yardımlar bireylerin ısınma ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

Tablo 4. 35. Sosyal Yardımların Bireylerin Isınma İhtiyaçlarını Karşılamaları Üzerindeki Etkisi

Değişken		Ort.	N	SS	Bağımlı Örneklem T-Testi	
Isınma	Sosyal Yardım Almadan Önce	0,97	405	0,28	t-ist.	Olasılık
	Sosyal Yardım Aldıktan Sonra	1,93	405	0,28	59,59	0,000

Tablo 4.35'da bağımlı örneklem t-testi için hesaplanan istatistiğin olasılık değerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Olasılık değerinin 0,05'ten küçük olması, alınan sosyal yardımların bireylerin ısınma ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Bireyler sosyal yardım aldıktan sonra ısınma ihtiyaçlarında bir iyileşme olduğu görülmektedir..

Sosyal yardımların bireylerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamaları üzerindeki etkisi:

Bu çalışmada öncelikle sosyal yardımların bireylerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde etkili olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıda belirtilen hipotez ile sınanmıştır.

H₄: Alınan sosyal yardımlar bireylerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

Tablo 4.36. Sosyal Yardımların Bireylerin Sağlık İhtiyaçlarını Karşılamları Üzerindeki Etkisi

Değişken		Ort.	N	SS	Bağımlı Örneklem T-Testi	
Sağlık	Sosyal Yardım Almadan Önce	0,33	405	0,53	t-ist.	Olasılık
	Sosyal Yardım Aldıktan Sonra	0,7	405	0,9	12,03	0,000

Tablo 4.36’da bağımlı örneklem t-testi için hesaplanan istatistiğin olasılık değerinin 0,05’ten küçük olduğu görülmektedir. Olasılık değerinin 0,05’ten küçük olması, alınan sosyal yardımların bireylerin sağlık sorunlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Bireyler sosyal yardım aldıktan sonra sağlık ihtiyaçlarında bir iyileşme olduğu görülmektedir..

Sosyal yardımların bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları üzerindeki etkisi:

Bu çalışmada öncelikle sosyal yardımların bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde etkili olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıda belirtilen hipotez ile sınanmıştır.

H₅: Alınan sosyal yardımlar bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

Tablo 4.37. Sosyal Yardımların Bireylerin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılamları Üzerindeki Etkisi

Değişken		Ort.	N	SS	Bağımlı Örneklem T-Testi	
Eğitim	Sosyal Yardım Almadan Önce	0,54	405	0,63	t-ist.	Olasılık
	Sosyal Yardım Aldıktan Sonra	0,98	405	0,96	14,9	0,000

Tablo 4.37’de bağımlı örneklem t-testi için hesaplanan istatistiğin olasılık değerinin 0,05’ten küçük olduğu görülmektedir. Olasılık değerinin 0,05’ten küçük olması, alınan sosyal yardımların bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Bireyler sosyal yardım aldıktan sonra eğitim ihtiyaçlarında bir iyileşme olduğu görülmektedir..

Sosyal yardımların bireylerin ev eşyası ihtiyaçlarını karşılamaları üzerindeki etkisi: Bu çalışmada öncelikle sosyal yardımların bireylerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde etkili olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıda belirtilen hipotez ile sınanmıştır.

H₆: Alınan sosyal yardımlar bireylerin ev eşyası ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.

Tablo 4.38. Sosyal Yardımların Bireylerin Ev Eşyası İhtiyaçlarını Karşılamaları Üzerindeki Etkisi

Değişken	Ort.	N	SS	Bağımlı Örneklem T-Testi		
Ev Eşyası	Sosyal Yardım Almadan Önce	3,07	405	0,85	t-ist.	Olasılık
	Sosyal Yardım Aldıktan Sonra	3,52	405	0,96	13,04	0,000

Tablo 4.38'de bağımlı örneklem t-testi için hesaplanan istatistiğin olasılık değerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Olasılık değerinin 0,05'ten küçük olması, alınan sosyal yardımların bireylerin ev eşyası ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Bireyler sosyal yardım aldıktan sonra ev eşyası ihtiyaçlarında bir iyileşme olduğu görülmektedir.

Demografik değişkenlerin sosyal yardımlara bakış üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi: Bağımsız örneklem t-testi, iki farklı grubun incelenen herhangi bir unsurda anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için kullanılabilir. Bu testin iki temel varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan ilki serilerin normal dağıldığı ikincisi ise modelde değişen varyans olmadığı varsayımlarıdır.

Bu çalışmada bireylerin sosyal yardımlara bakışının demografik değişkenlere göre değişip değişmediği bağımsız örneklem t-testi yardımı ile incelenmiştir. Öncesinde değişkenlerin normal dağılım durumlarını incelemek için basıklık-çarpıklık (skewness-kurtosis) değerleri hesaplanmıştır. Bu değerlerinin Tabachnick ve Fidell'e göre (2013) -1,5 ile + 1,5, George ve Mallery'e göre (2010) -2.0 ile +2.0 ve Shao'ya göre (2013) -3.0 ile +3.0 arasında olması durumunda modelde bağımsız örneklem t-testi uygulanabilir.

Çalışmada öncelikle bireylerin cinsiyetlerinin sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₇: Cinsiyet durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Bu hipotez test edilmeden önce serilerin basıklık ve çarpıklık değerleri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 4.39'da verilmiştir.

Tablo 4.39. Cinsiyet Değişkeni İçin Hesaplanan Çarpıklık Basıklık Değerleri

Değişkenler		İstatistik	Standart Hata
Erkek	Skewness	-0,607	0,279
	Kurtosis	-0,516	0,552
Kadın	Skewness	-0,697	0,160
	Kurtosis	1,110	0,318

Tablo 4.39'da görüldüğü gibi değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 aralığındadır. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri uygun aralıkta olduğundan dolayı bireylerin sosyal yardımlar hakkındaki görüşlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 4.40'da verilmiştir.

Tablo 4.40. Cinsiyet Değişkeni İçin Hesaplanan Çarpıklık Basıklık Değerleri

Değişken		N	Ort.	SS	Homojen Varyans Varsayımı	Bağımsız Örneklem T-Testi	
Cinsiyet	Erkek	232	3,62	0,65	-0,18	t-ist.	Olasılık
	Kadın	173	3,51	0,59	Sağlanıyor	403	0,600

Tablo 4.40'ta verilen Levene test istatistiği için hesaplanan olasılık değerinin 0,05'ten büyük olmasından dolayı modelin homojen varyans varsayımını sağladığı belirlenmiştir. Ancak bağımsız örneklem t-testinin olasılık değeri 0,05'ten büyük olması bireylerin cinsiyetlerinin sosyal yardımlar hakkındaki görüşleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını işaret etmektedir. Dolayısıyla, bu analize göre kişinin erkek ya da kadın olmasının yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşleri etkilemediğini söylemek mümkündür.

Bireylerin çalışıp çalışmamasının sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olup olmadığı Tablo 4.41'de analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₈: Çalışma durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Tablo 4.41. Bireyin Çalışıp Çalışmaması İçin Hesaplanan Çarpıklık Basıklık Değerleri

Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Musunuz?		İstatistik	Standart Hata
Evet	Skewness	-0,411	0,243
	Kurtosis	0,807	0,481
Hayır	Skewness	-0,632	0,139
	Kurtosis	1,092	0,278

Tablo 4.41'de görüldüğü gibi değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 aralığındadır. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri uygun aralıkta olduğundan dolayı bireylerin sosyal yardımlar hakkındaki görüşlerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 4.42'de verilmiştir.

Tablo 4.42. Bireyin Çalışıp Çalışmaması İçin Hesaplanan Bağımsız Örneklem T-Testi

Değişken		N	Ort.	SS	Homojen Varyans Varsayımı	Bağımsız Örneklem T-Testi	
Çalışıyor Musunuz?	Evet	99	3,48	0,55	-0,16	t-ist.	Olasılık
	Hayır	306	3,61	0,64	Sağlanıyor	403	0,740

Not: () içindeki değerler homojen varyans varsayımını test etmek için elde edilen Levene test istatistiğinin olasılık değerini temsil etmektedir.

Tablo 4.42'de verilen Levene test istatistiği için hesaplanan olasılık değerinin 0,05'ten büyük olmasından dolayı modelin homojen varyans varsayımını sağladığı belirlenmiştir. Ancak bağımsız örneklem t-testinin olasılık değeri 0,05'ten büyük olması bireylerin çalışma durumları sosyal yardımlar hakkındaki görüşler üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını işaret etmektedir.

Bireylerin medeni durumlarının sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olup olmadığını test etmek için, Tek Yönlü ANOVA Testine başvurulmuştur. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₉: Medeni durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Tablo 4.43. Medeni Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Değişken	N	Ort.	SS	Tek Yönlü Varyans Analizi	
				Test Değeri	Olasılık (Prob.)
Medeni Durumu	Evli	258	3,47	0,56	6,44 0,000
	Bekar	13	3,81	1,03	
	Boşanmış	36	3,74	0,7	
	Eşi vefat etmiş	98	3,74	0,64	
	Toplam	405	3,57	0,62	

Tablo 4.43'te hesaplanan tek yönlü anova testi istatistiğinin olasılık değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durum bireylerin medeni durumlarının sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olduğunu işaret etmektedir. Modelin homojen varyans varsayımını sağlamadığı belirlendiğinden dolayı medeni durumun hangi gözlemleri arasında farklılık olduğunu tespit edebilmek için Post-Hoc testlerinden Games-Howell testi kullanılmıştır. Bu test sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 4.44'te rapor edilmiştir (Field, 1983:374).

Tablo 4.44. Medeni Duruma Göre Games-Howell Testi Sonuçları

	(I) Medeni Durum	(J) Medeni Durum	Ortalamadan Farklar (I-J)	SH	Olasılık Değeri
Games-Howell	Evli	Bekâr	-0,33748	0,28989	0,659
		Boşanmış	-0,29154	0,12225	0,096
		Eşi Vefat Etmiş	-0,26597*	0,07391	0,002
	Bekâr	Evli	0,33748	0,28989	0,659
		Boşanmış	0,04594	0,31066	0,999
		Eşi Vefat Etmiş	0,07151	0,29501	0,995
	Boşanmış	Evli	0,29154	0,12225	0,096
		Bekâr	-0,04594	0,31066	0,999
		Eşi Vefat Etmiş	0,02557	0,13394	0,998
	Eşi Vefat Etmiş	Evli	0,26597*	0,07391	0,002
		Bekâr	-0,07151	0,29501	0,995
		Boşanmış	-0,02557	0,13394	0,998

Post Hoc testlerinden Games-Howell testi sonucunda aralarında anlamlı farklılığın olduğu gruplar Evli olan bireyler ile Eşi Vefat Etmiş olan bireyler olarak tespit edilmiştir. Buna göre, bu grupların sosyal yardımlara ilişkin görüşlerinde farklılaşmanın olduğu söylenebilir.

Bireylerin öğrenim durumlarının sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olup olmadığı tek yönlü anova testi yardımı ile incelenmiş ve sonuçları tablo 4.45'te verilmiştir. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₁₀: Öğrenim durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Tablo 4.45. Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Değişken	N	Ort.	SS	Tek Yönlü Varyans Analizi		
				Test Değeri	Olasılık (Prob.)	
Öğrenim Durumu	Okur Yazar Değil	128	3,65	0,68	2,053	0,07
	Sadece Okur Yazar	27	3,4	0,39		
	İlkokul Mezunu	76	3,47	0,67		
	Ortaokul Mezunu	51	3,51	0,56		
	Lise Mezunu	119	3,64	0,58		
	Üniversite Mezunu	4	3,07	0,32		
	Toplam	405	3,57	0,62		

Tablo 4.45'te görüldüğü gibi, bireylerin öğrenim durumları yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı test edilmiştir ($p>0,05$). Dolayısıyla, bireylerin eğitim durumunun sosyal yardımlara bakış açısı üzerinde herhangi bir fark yaratmadığını söylemek mümkündür. Gruplar arasında homojen dağılımının olmamasının böyle bir sonuç çıkardığı da söylenebilir.

Bireylerin yaşlarının sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olup olmadığı da tek yönlü varyans analizi yardımı ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 4.46'da verilmiştir. Önceden yaş gruplandırmasında 20 yaş ve altı, 21- 30 yaş arası, 31-40 yaş arası, 41-50 yaş arası ve 51 yaş üstü şeklinde hesaplanmıştır. Ancak 20 yaş ve altı grubunda sadece bir kişi olunca bu haliyle Anova Testinde yapılmasının uygun

olmayacağı kanaatine varılmıştır. Bu yüzden gruplar aşağıdaki gibi tekrardan oluşturulmuştur. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₁₁: Yaş grubunun durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Tablo 4.46. Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Değişken	N	Ort.	SS	Tek Yönlü Varyans Analizi		
				Test Değeri	Olasılık (Prob.)	
Yaş	21- 30 arası	108	3,6176	0,63036	7,095	0,000
	31-40 arası	130	3,4285	0,54818		
	41-50 arası	76	3,5092	0,68472		
	51 ve üstü	90	3,8044	0,62583		
	Toplam	404	3,57	0,62		

Tablo 4.46’da görüldüğü gibi, bireylerin yaşlarının sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olduğu anlamına gelmektedir. Bireylerin yaşlarının sosyal yardımlar üzerinde etkili olduğu belirlendikten sonra hangi yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu Tukey testi ile incelenmiştir. Yapılan testler sonucunda modelin homojen varyans varsayımını sağladığı belirlendiği için bu test kullanılmıştır.

Tablo 4.47. Yaş İçin Hesaplanan Tukey Testi Sonuçları

	(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalamadan Farklar (I-J)	SH	Olasılık Değeri
Tukey HSD	21-30 yaş arası	31-40 yaş arası	0,18913	0,08008	0,086
		41-50 yaş arası	0,10838	0,09208	0,642
		51 yaş ve üstü	-0,18685	0,08778	0,146
	31-40 yaş arası	21-30 yaş arası	-0,18913	0,08008	0,086
		41-50 yaş arası	-0,08075	0,08881	0,800
		51 yaş ve üstü	-0,37598*	0,08434	0,00
	41-50 yaş arası	21-30 yaş arası	-0,10838	0,09208	0,642
		31-40 yaş arası	0,08075	0,08881	0,800
		51 yaş ve üstü	-0,29523*	0,09581	0,012
	51 yaş ve üstü	21-30 yaş arası	0,18685	0,08778	0,146
		31-40 yaş arası	0,37598*	0,08434	0,000
		41-50 yaş arası	0,29523*	0,09581	0,012

Post Hoc testlerinden Tukey testi sonucunda aralarında anlamlı farklılığın olduğu gruplar 31-40 yaş arası bireyler ile 51 yaş ve üstü, 41-50 yaş arası bireyler ile 51 yaş ve üzeri olan bireyler olarak tespit edilmiştir. Buna göre, bu grupların sosyal yardımlara ilişkin görüşlerinde farklılaşmanın olduğu söylenebilir.

Anova analizi grupların birbirinden farklı olup olmadığını gösterir. Ancak, farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin bilgi içermez. Post Hoc, Anova testinde çoklu karşılaştırma yapmak için SPSS programında yer alan sekme, Tukey ise Post Hoc sekmesi altında yer alan grup varyanslarının eşitliği durumunda kullanılan alternatiflerden biridir. Varyansların eşitsizliği durumunda da Games Howell testi kullanılmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014: 237).

Ailenin aylık gelir durumlarının sosyal yardımlara bakışları üzerinde etkili olup olmadığı tek yönlü anova testi yardımı ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 4.49'da verilmiştir. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₁₂: Ailenin aylık gelir durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Tablo 4.48. Gelir Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Değişken	N	Ort.	SS	Tek Yönlü Varyans Analizi	
				Test Değeri	Olasılık (Prob.)
0-500	54	3,53	0,64	17,101	0,000
501-1000	127	3,44	0,56		
1001-1500	44	3,15	0,69		
1501-2000	22	3,23	0,58		
2001-2500	9	3,48	0,43		
Cevap Vermek İstemiyorum	149	3,89	0,52		
Toplam	405	3,57	0,62		

Ailenin aylık toplam gelirinin yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını anlamak için Tek Yönlü Anova testine başvurulmuştur. Yapılan test sonucunda ailenin aylık gelir düzeyi ile yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. ($P < 0,05$). Buna göre ailenin aylık gelir düzeyinin yapılan sosyal yardımlara ilişkin

görüşler üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Test sonucu bulunan farkın hangi gruplar arasında olduğu Post Hoc testleriyle sınanmıştır. Ailenin aylık toplam gelirinin sosyal yardımlar üzerinde etkili olduğu belirlendikten sonra hangi gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu Hochberg GT2 testi ile incelenmiştir. Ancak 2501 TL ve üzeri seçeneğini cevaplayan sayısı 2'den küçük olması ve cevap vermek istemeyen grup için farkın hangi gruplar arasında olduğu hesaplanamamıştır. Bu analizin yapılabilmesi için gruplar Tablo 4.49'daki gibi yeniden oluşturularak analize devam edilmiştir.

Tablo 4.49. Gelir Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları (Yeni Kategorize edilen)

Değişken	N	Ort.	SS	Tek Yönlü Varyans Analizi	
				Test Değeri (F)	Olasılık (Prob.)
Gelir	0-500	54	3,34	3,408	0,018
	501-1000	127	3,27		
	1001-1500	44	3,03		
	1501+	30	3,13		
	Toplam	255	3,22		

Yeni kategorize edilen aylık gelir düzeyine göre katılımcıların yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığını anlamak üzere Tek Yönlü Anova Testine başvurulmuştur. Test sonucunda ailenin yeni kategorize edilen aylık gelir düzeyi ile yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler arasında yine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre yeniden kategorize edilen aylık gelir düzeyinin yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Test sonucu bulunan farkın hangi gruplar arasında olduğu Post Hoc testleriyle sınanmıştır. Varyansların homojenliği varsayımını sağladığı belirlendiği için Hochberg GT2 testiyle analiz edilmiştir.

Tablo 4.50. Gelir İçin Hesaplanan Hochberg GT2 Testi Sonuçları

	(I) Gelir	(J) Gelir	Ortalamadan Farklar (I-J)	SH	Olasılık Değeri
Hochberg GT2		501-1000	0,069	0,086	0,963
	0-500	1001-1500	0,308*	0,108	0,027
		1501+	0,208	0,121	0,417
		0-500	-0,069	0,086	0,963
	501-1000	1001-1500	0,239	0,093	0,062
		1501+	0,139	0,107	0,731
		0-500	-0,308*	0,108	0,027
	1001-1500	501-1000	-0,239	0,093	0,062
		1501+	-0,1	0,125	0,964
		0-500	-0,208	0,121	0,417
	1501+	501-1000	-0,139	0,107	0,731
		1001-1500	0,1	0,125	0,964

Post Hoc analizlerinden Hochberg GT2 testi sonucu elde edilen sonuçlar ışığında 0-500 TL geliri olan ile 1001-1500 TL geliri olan gruplar arasında anlamlıdır.

Bireyin sağlık güvencesinin sosyal yardımlara bakışı üzerinde etkili olup olmadığı tek yönlü anova testi yardımı ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 4.49'da verilmiştir. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₁₃: Bağlı bulunan sosyal güvencenin durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Tablo 4.51. Sağlık Güvencesine Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Değişken	N	Ort.	SS	Tek Yönlü Varyans Analizi	
				Test Değeri	Olasılık (Prob.)
SSK	39	3,42	0,55	5,981	0,000
BAĞKUR	10	3,76	0,56		
EMEKLİ	5	3,24	0,85		
SANDIĞI					
YEŞİLKART	332	3,63	0,61		
Yok	19	3	0,67		
Toplam	405	3,57	0,62		

Yapılan analiz sonucunda alınan sosyal güvence türünün sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,000$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Post Hoc analizlerinden yararlanılmıştır.

Bireylerin sosyal güvencelerinin sosyal yardımlar üzerinde etkili olduğu belirlendikten sonra hangi sağlık güvenceleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu Tukey testi ile incelenmiştir. Yapılan testler sonucunda modelin homojen varyans varsayımını sağladığı belirlendiği için bu test kullanılmıştır.

Tablo 4.52. Sağlık Güvencesi İçin Hesaplanan Tukey Testi Sonuçları

	(I) Sosyal Güvence	(J) Sosyal Güvence	Ortalamadan Farklar (I-J)	SH	Olasılık Değeri
SSK		BAĞKUR	-0,33949	0,21744	0,523
		EMEKLİ SANDIĞI	0,18051	0,2914	0,972
		YEŞİL KART	-0,20961	0,10384	0,259
		YOK	0,41525	0,17163	0,112
BAĞKUR		SSK	0,33949	0,21744	0,523
		EMEKLİ SANDIĞI	0,52	0,336	0,532
		YEŞİL KART	0,12988	0,19689	0,965
		YOK	0,75474*	0,23966	0,015
TUKEY HSD	EMEKLİ SANDIĞI	SSK	-0,18051	0,2914	0,972
		BAĞKUR	-0,5200	0,3360	0,532
		YEŞİL KART	-0,39012	0,2764	0,621
		YOK	0,23474	0,30833	0,941
YEŞİL KART		SSK	0,20961	0,10384	0,259
		BAĞKUR	-0,12988	0,19689	0,965
		EMEKLİ SANDIĞI	0,39012	0,2764	0,621
		YOK	0,62486*	0,14471	0
YOK		SSK	-0,41525	0,17163	0,112
		BAĞKUR	-0,75474*	0,23966	0,015
		EMEKLİ SANDIĞI	-0,23474	0,30833	0,941
		YEŞİL KART	-0,62486*	0,14471	0

Tukey testi sonucu BAĞ-KUR güvencesi olan ve sosyal güvencesi olmayan ile YEŞİL KART güvencesi olan ile sosyal güvencesi olmayan arasında anlamlı

farklılık tespit edilmiştir. Dolayısıyla, BAĞ-KUR güvencesi ve YEŞİL KART güvencesi olan bireyler ile herhangi bir güvencesi olmayan bireylerin yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşlerinde fark yarattığı söylenebilir. Bu farkın YEŞİL KARTI olan bireylerde daha da açıldığı analiz sonuçlarıyla tespit edilmiştir.

Hanede yaşayan birey sayısının yardımlara bakışları üzerinde etkili olup olmadığı tek yönlü anova testi yardımı ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 4.53'te verilmiştir. Bu amaçla aşağıda verilen hipotez test edilmiştir.

H₁₄: Hanede yaşayan birey sayısına göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.

Tablo 4.53. Ailede Yaşayan Birey Sayısına Göre Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Değişken	N	Ort.	SS	Tek Yönlü Varyans Analizi	
				Test Değeri	Olasılık (Prob.)
Birey Sayısı	1-3 kişi	71	3,67	0,6	1,416
	4-6 kişi	231	3,58	0,64	
	7-9 kişi	96	3,48	0,61	
	10 ve üzeri kişi	7	3,72	0,26	
	Toplam	405	3,57	0,62	

Katılımcıların alınan sosyal yardımlara ilişkin görüşlerinin hanede yaşayan birey sayısına göre değişip değişmediğini anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, hanede yaşayan birey sayısının yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı bir şekilde farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre, hanede yaşayan birey sayısının yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde etkili olmadığını yorumu yapılabilir.

Tablo 4.54. Araştırma Hipotezlerinin Sonuçları

Araştırmanın Hipotezleri	Sonuç
H₁: Alınan sosyal yardımlar bireylerin gıda ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.	Kabul
H₂: Alınan sosyal yardımlar bireylerin düzenli beslenmeleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.	Kabul

H₃: Alınan sosyal yardımlar bireylerin ısınma ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.	Kabul
H₄: Alınan sosyal yardımlar bireylerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.	Kabul
H₅: Alınan sosyal yardımlar bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.	Kabul
H₆: Alınan sosyal yardımlar bireylerin ev eşyası ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur.	Kabul
H₇: Cinsiyet durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Red
H₈: Çalışma durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Red
H₉: Medeni durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Kabul
H₁₀: Öğrenim durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Red
H₁₁: Yaş grubunun durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Kabul
H₁₂: Ailenin aylık gelir durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Kabul
H₁₃: Bağlı bulunan sosyal güvencenin durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Kabul
H₁₄: Oturulan hanede yaşayan birey sayısının durumuna göre bireylerin sosyal yardımlara bakışı değişmektedir.	Red

Araştırmaya bağlı olarak geliştirilen hipotezlerin analizi sonucu kabul ve red edilen hipotezler yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre yapılan sosyal yardımların bireylerin gıda ihtiyaçlarını karşılamaları, düzenli beslenmeleri, ısınma ihtiyaçlarını, sağlık ihtiyaçlarını, eğitim ihtiyaçlarını, ev eşyası ihtiyaçlarını, medeni durum (evli ve bekar), yaş grupları (30 yaş ve altı, 31-50 yaş arası ve 51 yaş ve üzeri), ailenin aylık gelir düzeyi ile bağlı bulunan sosyal güvence (SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı, Yeşil Kart ve Diğer) değişkenleri açısından anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği saptanmış ve bu neticeyle öne sürülen hipotezler kabul edilmiştir. Dolayısıyla, her ne kadar yapılan sosyal yardımların birçok değişken tarafından etkilendiği kabul edilse de yapılan bu çalışma çerçevesinde yaş grubu, medeni durum, bağlı bulunan sosyal güvence türü ve ailenin aylık geliri değişkenleri açısından önemli farklar yaratabileceği ifade edilebilir. Yani bireylerin yaşı, evli olup-olmamaları, hizmet aldığı sosyal güvencenin türü ve toplam kazancı alacakları sosyal yardımları etkileyebilmektedir yorumu yapılabilir. Ancak bunun dışında bireylerin cinsiyeti, öğrenim durumu, beraber yaşadıkları kişi sayısı, oturdukları

konutun türü, mülkiyeti veya büyüklüğü değişkenlerinin yapılan sosyal yardımlar üzerinde anlamlı bir etki bırakmadıkları da söylenebilir.

SONUÇ

Yoksulluk, dünyada artık temel ekonomik ve sosyal sorunlardan biri haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye’de de bu sorun kalkınma açısından çözülmesi gereken bir sorun halini almıştır. Her ne kadar yoksulluğun bitirilmesi zor gibi gözükse de en azından yapılan sosyal yardım programlarıyla bu sorun mümkün olabildiğince en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Yoksulluk konusu için yapılan düzenlemeler, insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması, eşitsizliğin ortadan kaldırılması, mutlu ve huzurlu bir ortamın tesis edilmesi ancak sosyal yardım politikalarının etkinliği ile direkt ilintili olabilmektedir. Sosyal yardımlar özellikle sosyal güvenceden yoksun ve ihtiyaç sahibi bireylere ulaşma noktasında etkili bir rol üstlenmektedir.

Türkiye’nin yoksulluk ve buna bağlı olarak sosyal yardımlar konusunda henüz gelişme aşamasında olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’de yoksulluğu azaltma ve hatta bitirme adına; SGK, SYDGM, SHÇEK, İŞKUR ve VGM gibi kurumlar tarafından farklı sosyal yardımlar programları uygulanmaktadır. Yardım yapan kurumların amacı, sosyal yardım yapılan kesimi belirlemek ve sosyal yardımlara ayrılan kaynağı doğru hedef kitesine ulaştırmaktır.

Bu çalışmanın amacı, belirlenen hedef kitle çerçevesinde söz konusu sosyal yardımların ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerini ne derece etki ettiğini ve hangi demografik değişkenler açısından farklılık gösterdiğini analiz etmek ve yorumlamaktır. Çalışmanın ikinci amacı ise, sosyal yardım almadan önce ve aldıktan sonra ailelerin sosyo-ekonomik durumunu karşılaştırmalı olarak sunmaktır.

Çalışmanın alan yazında tek olması ve öncesi-sonrası şeklinde karşılaştırma yaparak farklılıkları daha net görebilmek, yorumlayabilmek ve çözüm üretebilmek noktasında bilimselliği açısından sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi hedeflenmektedir. Böylece literatüre rehber niteliğinde bir kaynak sunulması amaç edinilmiştir. Bu doğrultuda tez çalışması dört bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde sosyal yardımlar kavramının kavramsal çerçevesi oturtulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde

gerek dünya genelinde gerekse Türkiye’de sosyal yardımların gelişimi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Dünyada ve Türkiye’de sosyal yardımların gelişimi hakkında bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde konu ile alakalı daha önce yapılan çalışmalara değinilmiş ve daha spesifik bir ölçeğe inilerek Şırnak ilinde yapılan sosyal yardımların sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik verilere ulaşılmıştır ve belirlenen evren ve örneklem çerçevesinde bir takım istatistiki analizlere başvurulmuştur. Araştırmaya yönelik olarak; güvenilirlik analizi, tanımlayıcı istatistiklere ilişkin analizler ve yapılan sosyal yardımların bir takım değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğine yönelik analizler yapılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın örnekleme çerçevesinde kurgulanan hipotezler aşağıdaki gibi sonuçlanmıştır:

- Alınan sosyal yardımlar bireylerin gıda ihtiyaçlarını, düzenli beslenmelerini, ısınma ihtiyaçlarını, sağlık ihtiyaçlarını, eğitim ihtiyaçlarını ve ev eşyası ihtiyaçlarını karşılamaları üzerinde anlamlı bir şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir.
- Bireyin cinsiyet durumunun (Kadın-Erkek), yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşlerini etkilemediğini söylemek mümkündür.
- Bireyin çalışma durumunun yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşlerini etkilemediğini söylemek mümkündür.
- Bireyin medeni durumunun (Evli, Bekar, Boşanmış, Eşi vefat etmiş), yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Games-Howell testine başvurulmuştur. Test sonucunda aralarında anlamlı farklılığın olduğu gruplar Evli ve Eşi vefat etmiş olanlar olarak tespit edilmiştir. Buna göre, evli bireyler ile eşi vefat etmiş bireyler sosyal yardımlara ilişkin görüşlerinde farklılaşmaktadır denilebilir.

- Bireyin öğrenim durum düzeyinin (Okuryazar değil, Sadece okuryazar, İlkokul mezunu, Ortaokul mezunu, Lise mezunu, üniversite mezunu), yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Gruplar arasında homojen dağılımın olmamasının böyle bir sonucu çıkardığı da söylenebilir.
- Bireyin içerisinde bulunduğu yaş grubunun (21-30, 31-40, 41-50 yaş arası, 51 yaş ve üzeri), sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaşma yarattığı tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Tukey testinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda aralarında anlamlı farklılığın olduğu gruplar 31-40 yaş arası bireyler ile 51 yaş ve üstü, 41-50 yaş arası bireyler ile 51 yaş ve üzeri olan bireyler olarak tespit edilmiştir.
- Ailenin aylık gelir düzeyi ile yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre ailenin aylık gelir düzeyinin yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Test sonucu bulunan farkın hangi gruplar arasında olduğu Hochberg GT2 testiyle sınanmıştır. Hochberg GT2 testi sonucu elde edilen sonuçlar ışığında, 2001-2500 TL aralığındaki geliri olan ailelerin görüşleri dışındaki tüm katılımcıların yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşlerinde farklılık vardır denilebilir.
- Bireyin aldığı sosyal güvence türünün (SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı, Yeşil Kart ve Herhangi bir güvencesi olmayan), sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaşma yarattığı tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğu Tukey testiyle sınanmıştır. Tukey testi sonucunda, Bağ-Kur güvencesi ve Yeşil Kart güvencesi olan bireyler ile herhangi bir güvencesi olmayan bireylerin yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşlerde fark yarattığı görülmüştür.
- Hanede yaşayan birey sayısının, yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde anlamlı bir şekilde farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Buna göre, hanede yaşayan birey sayısının yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşler üzerinde etkili olmadığı yorumu yapılabilir.

Araştırmanın temel değişkenlerinden olan yaş grubu, medeni durum, sosyal güvence türü ve aylık gelir düzeyi değişkenlerinin alınan sosyal yardımlara ilişkin görüşler açısından anlamlı farklılık yarattığı görülmektedir. Yapılan sosyal yardımlara ilişkin görüşlerin tüm değişkenlerce aynı şekilde görülmesi (farklılaşmaması) istendik bir sonuçtur. Bu yüzden, yapılan yardımların amaçlarına ulaşabilmesi için bu değişkenlerin sonuçlarına dikkat çekilmesi gerekmektedir.

Sosyal yardım öncesi ve sonrası hanede bulunan genel eşyaların (buzdolabı, televizyon, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrikli süpürge ve bilgisayar) durum tespiti yapılmış ve sosyal yardım sonrası bulunma oranlarında genel olarak artış tespit edilmiştir.

Sosyal yardım almadan önce ve aldıktan sonra hanenin sosyo-ekonomik durumunu karşılaştırmak amacıyla temel ihtiyaçlar, düzenli beslenme, kışlık yakacak, sağlık problemleri çözümleri, eğitim ihtiyaçları parametreleri ele alınmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- **Temel gıda ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz?** sorusuna **Evet** diyenlerin sosyal yardım öncesi oranı %53,8 (218 kişi) iken sosyal yardım sonrası bu oran %93,6'ya (379 kişi) çıkmış; **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %4,2'den (17 kişi) sosyal yardım sonrası 0,2'ye (1 kişi) inmiş ve **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %42'den (170 kişi) %6,2'ye (25 kişi) inmiştir. Bu sonuçlarla, yapılan sosyal yardımların ailenin temel gıda ihtiyaçlarını karşılamada oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür.
- **Düzenli beslenebiliyor musunuz?** sorusuna katılımcılardan **Evet** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %24,9 (101 kişi) iken sosyal yardım sonrası %48,9 (198 kişi); **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %5,2 (21 kişi) iken sosyal yardım sonrası %1,2 (5 kişi), **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %69,1 (280 kişi) iken sosyal yardım sonrası %49,4 (200 kişi) ve **böyle bir durum yok** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %,7 (3 kişi) iken sosyal yardım sonrası %,5 (2 kişi) olmuştur. Buna göre, sosyal yardım sonrasında düzenli beslenmenin artış gösterdiği ve **kısmen** diyen insanların endişeli insanların sayısının azaldığı söylenebilir.
- **Kışlık yakacaklarınızı karşılayabiliyor musunuz?** sorusuna katılımcılardan **Evet** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %4 (16 kişi) iken sosyal yardım sonrası %94,3 (382 kişi); **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %5,9

(24 kişi) iken sosyal yardım sonrası %7 (3 kişi), **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %89,6 (363 kişi) iken sosyal yardım sonrası %4,7 (19 kişi) ve **böyle bir durum yok** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %,5 (2 kişi) iken sosyal yardım sonrası %,2 (1 kişi) olmuştur. Buna göre, hanenin sosyal yardım sonrasında kışlık yakacak durumunun oldukça düzeldiği görülmektedir. Bu durum için yapılan sosyal yardımların kışlık yakacak konusunda etkili sonuçlar verdiği söylenebilir.

- **Sağlık sorunlarınızı çözebiliyor musunuz?** sorusuna katılımcılardan **Evet** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %3,5 (14 kişi) iken sosyal yardım sonrası %30,6 (124 kişi); **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %12,6 (51 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 1,7 (7 kişi), **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %26,2 (106 kişi) iken sosyal yardım sonrası %9,6 (39 kişi) ve **böyle bir durum yok** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi % 57,8 (234 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 58 (235 kişi) olmuştur. Bu sonuçlara göre, genel olarak sosyal yardımların sonrasında insanların sağlık sorunlarını çözebileceklerine olan inançlarının arttığını söylemek mümkündür.
- **Eğitim ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz?** sorusuna katılımcılardan **Evet** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %7,4 (30 kişi) iken sosyal yardım sonrası %45,7 (185 kişi); **Hayır** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %6,4 (26 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 1 (4 kişi), **Kısmen** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi %39,5 (160 kişi) iken sosyal yardım sonrası %7,7 (31 kişi) ve **böyle bir durum yok** diyenlerin oranı sosyal yardım öncesi % 46,7 (189 kişi) iken sosyal yardım sonrası % 45,7 (185 kişi) olmuştur. Buna göre, sosyal yardımlar sonrasında ailelerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamada daha iyimser olduklarını söylenebilir.

Araştırma neticesinde elde edilen bu bulgulardan hareketle yapılan sosyal yardımların sosyo-ekonomik etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Zira, literatürde yapılan Du ve Park (2006), Yılmaz (2009), Yılmaz (2005), Şeker (2008), Sarısoy ve Koç (2010), Chuang (2011), Levine vd. (2011), Szulc, (2012), Erdi (2013), Yücel (2011), Aydın (2012), Dama (2016) ve Yazıcı (2017)'nin çalışmaları da bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Çalışmada yapılan elde edilen sonuçlara bakarak örneklem kapsamında yapılan sosyal yardımların etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, araştırma

sırasında birebir görüşülen vatandaşların fiziksel ve ruhsal durumlarından yola çıkarak daha etkin sonuçlar alabilmek için bireylerin sosyo-ekonomik seviyesinin artırılmasında sosyal yardımların tek başına yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Bu yüzden, sosyo-ekonomik seviyenin istenilen düzeye çıkarılması için mikro ve makro politikaların yeterli derecede ve etkide hazırlanması ve sürdürülmesi gerekmektedir.

Öneriler

Sosyal yardımlar belirli bir politika ile yapılmadığı sürece başarılı sonuçlar alınamayacağı hâsıl görülmektedir. Bunun için Avrupa ülkelerine benzer politikalar güdülebilir. Bu minvalde, hane yaklaşımı merkeze alınarak aylık hane giderine karşılık sosyal yardımlar uygulanabilir. Örneğin; bir hanenin aylık ortalama geliri 3.000,00 TL, gideri ise 4.500,00 TL'dir. Bu hane için 1.500,00 TL hane destek yardımı adı altında sosyal yardım uygulanabilir.

Sosyal yardımların etkinliği arttırılırken istihdam politikalarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sosyal yardım alan birey iş gücüne katılımı sağlansa bile aldığı maaş dikkate alınarak aylık gelir-gider analizi yapılmak suretiyle sosyal yardım almaya devam etmelidir.

Sosyal yardımlar Vakıf adıyla değil, devletin asli kurumları tarafından yapılmalıdır. Bakıldığında SYD Vakıfları özel hukuk tüzel kişiliğe haiz kuruluşlardır. Yani bağımsız kuruluşlar olarak niteleniyor. Bütün sosyal yardım kararları 14 kişiden oluşan mütevelli heyeti tarafından alınmaktadır. Hal böyle olmakla birlikte, kaynaklar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca aylık periyodiklerle aktarılmaktadır. Bu durum hizmetlerin etkinliğini etkilemektedir. Bu durumunun çözülebilmesi için öncelikle sosyal yardım uygulayıcısı olan vakıfların ulusal anlamda bir tüzel kişiliğe kavuşturulması gerekmektedir. Özetle, Vakıfların dönüştürülerek kamu kurumu statüsüne alınması gerekmektedir.

SYD Vakıfları gelir getirici (geri ödemeli) projeler geliştirerek vatandaşların iş kurmaları sağlanmalı. Bilhassa hayvancılık projelerine önem verilmeli. Yörede bulunan zengin yayla alanları değerlendirilmeli. Yörenin ekonomik olarak kalkınması için iş olanakları sağlanmalı, teşvikler yapılmalı, eğitim ve seminerler düzenlenmelidir.

Bayanlar için mikro kredi projeleri geliştirilerek yaygınlaştırılmalıdır. Mikro kredi projeleri dar gelirli ev kadınlarını kendi illerini başlatıp aile bütçelerine katkıda

bulunmalarını sağlamak için geliştirilmiş bir sistemdir. Bahse konu sistemde kadınlara mikro kredi olarak verilen 100 Lira ile 1.000 Lira arasındaki parayı krediden alıp, 3 günlük bir eğitimden sonra hemen parayı alıp işe başlayabilirler. Bu sayede hem aile bütçelerine katkı sağlayacaklar hem de sosyal yardım alma miktarları da azalır.

Sosyal yardımlar toplumun dezavantajlı durumda bulunan vatandaşlara yönelik birtakım tedbirler alınarak yapılmalı. Çalışabilecek durumda olanlara ise, sosyal yardımlar yerine iş gücü piyasasına kazandıracak aktif istihdam politikaları uygulanmalı. Sosyal yardımlara aktarılan kaynak, istihdama yönelik yatırımlara yönlendirilerek işsizliğin azaltmasına, yoksulluğun kalıcı olarak ortadan kaldırılmasına yönelik olmalıdır.

Özellikle Şırnak'ın içinde bulunduğu bölgelerde yaşanan terör, işsizlik gibi sorunlara yönelik tek çözümün sosyal yardımlarının artırılması olarak görülmemeli. Buraya aktarılan kaynaklar ile istihdam artırıcı politikalar uygulanabilir.

Sosyal yardım yapan kurumlar ile istihdam odaklı kurumlar iş birliği içerisinde çalışarak, vakıflardan yardım alanları işe almada bazı teşvikler sağlanabilir. Bunun için, bu aileler içerisinde birisini çalıştıran iş işverenlere SGK ödemelerinde indirimler sağlanmalı veya birtakım vergi indirimleri sağlanmalı yada engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu gibi, yoksul durumda bulunanları çalıştırma zorunluluğu getirilmelidir.

Sosyal yardım sistemi günümüz şartlarına uygun olarak, "bağırının, çağırının, sesini yükseltenin, siyasi tanıdığı olanın ya da kurumda tanıdığı olanın" yardımlardan daha fazla yardım aldığı bir sistemden, "vatandaşın muhatap alındığı, gerçekten de muhtaç durumda olanların ihtiyaçlarının karşılandığı, kaynak israfının önüne geçildiği" bir sisteme dönüştürülmesi için üniversiteler ile yapılacak bir çalışmayla yeniden yapılandırılmalıdır.

Dezavantajlı durumdaki vatandaşların istedikleri gibi rahatça ulaşabilecekleri, özellikle engelli vatandaşların dikkate alınarak düzenlenen kurumlar yardım başvurusu için gelen vatandaşlara iyi hizmetler sunulabilmelidir. Sosyal yardımların daha etkin bir şekilde yapılabilmesi için hizmetin vatandaşların yaşadığı alanlara götürülmesi anlayışına geçilmelidir. Özellikle sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış bölgelerle sürekli irtibat halinde olup, bu bölgelere belirli zaman aralıklarla ziyaret edip yoksullarla birebir görüşülmeli ve gerekli yardımlar yapılmalıdır.

Sosyal yardımların yapılmasında en önemli olan sosyal incelemelerin sonuçlarıdır. Bu incelemeler 6 ayda bir yapılarak geliri değişen vatandaşların durumu tespit edilip, bunun sonucunda yardım yapılıp yapılmayacağına karar verilmelidir.

Vakıf çalışanlarının artan iş yükü nedeniyle, bulunduğu yere en yakın üniversiteler ile işbirliği yapılarak çalışanlara yönelik hizmet içi eğitimleri yapılmalı. Böylece vakıf çalışanları daha verimli bir şekilde çalışabilirler.

İhalelerde kaliteli mallar alınmalıdır. Sırf gelir durumu düşük vatandaşlara dağıtılacak diye, özellikle kömür, giyim, gıda vb. gibi kalitesiz ve ucuz mallar alınıp dağıtılmamalıdır.

Sosyal yardım yararlananlar, sahip olduğu ev, araba, tarla gibi malları gizleyerek kayıt dışı göstermektedirler. Burada özellikle yardımlardan faydalananlara en yakın olan muhtarlara büyük iş düşmektedir. Muhtarlar aracılığıyla yardımlardan faydalananların sahip oldukları üzerinde derin bir çalışma yapılmalı ve kayıtdışılıkla mücadele edilmelidir.

Özellikle çalışabilecek durumdaki sosyal yardımlardan faydalanan kişiler herhangi bir emek vermeden karşılıksız yardım alması halk arasında el açmayı (dilencilik) geliştirmektedir. Çeşitli kamusal hizmetler karşılığında yardımlardan faydalanmaları bunun önüne geçilebilir. Örneğin şunda İŞKUR'un yaptığı Topluma Yararına Programlar (TYP) aracılığıyla okul ve camilerde çalışma gibi, ya da Belediye Başkanlıkları ile iş birliği yapılarak sosyal yardım alanlara fidan dikip bakması karşılığında yapılması gibi. Böylece kişi hem emek harcayacak hem de sosyal yardım alacaktır.

TÜİK ile SYDGM ortak bir çalışma yaparak, yardımlardan faydalanan her hanede en az birisinin çalışması sağlanmalıdır. Bu en azından o hanenin açlık seviyesinden kurtarmasına katkı sağlayacaktır. İşsiz durumdaki vatandaşlara sosyal yardımlar çok az yansıtılmalıdır. Bu kesimin çalışabilecek durumda olduğu unutulmamalıdır. Tam tersi bunlara sosyal yardımlar sürekli bir şekilde aktarılsa, İşgücünü de olumsuz şekilde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- Adema, Willem. (2006). Social Assistance Policy Development and the Provision of a Decent Level of Income in Selected OECD Countries. Paris: OECD Pub.s.87.
- Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), "Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk.
- Altay, Asuman. (2005). Yoksulluk sadece devletin sorunu mu? Kamu harcamaları açısından bir değerlendirme. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, 2(2).
- Altıntaş, Betül. Devletin Sosyal Görevi, (çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=13686>, (Erişim Tarihi: 10.04.2011, s. 1.)
- Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas: 1995/52, Karar 1995/62. <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/c6b2aaa9-6d4a-4586-9f88-7fad08efea58?excludeGerekce=True&wordsOnly=False=>, (Erişim Tarihi: 10.Ocak.2019)
- Andren, Thomas., & Gustafsson, Björn. (2004). Patterns of Social Assistance Receipt in Sweden. *International Journal of Welfare*, 13(1), 55-68.
- Apan, Ahmet. (2007). Türkiye’de Kalkınma Planları ve Sosyal Güvenlik Reformu. *Türk İdare Dergisi*, S, 456, 193-217.
- Arıcı, Kadir. (1999). *Sosyal Güvenlik Dersleri*. Ankara, Tes-İş Sendikası.
- Arın, Cengiz. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 1. Bs., İstanbul, Ocak 2013, s.236-237.
- Arslan, Neslihan. (2014). Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkisinin İncelenmesi: Sivas İlinde Bir Alan Araştırması, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 16-31.
- ASAGM (2010). Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü: Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması. Sadık Güneş (Yay. Haz.). Ankara: *ASAGM Yayınları*.

- Aust, Andreas. & Arriba, Ana. (2004). Policy reforms and discourses in social assistance in the 1990s: Towards 'activation'. In *ESPAnet Annual Conference, Oxford (UK)*, 5-11.
- Aydın, Yiğit. (2012), *Türkiye'de Sosyal Yardımların Emek Arzı Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, S.51-53.
- Aygen, Murat. (2015). Türkiye'de Yoksulluk Ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 150-179.
- Balcı, Şebnem Gökçeoğlu. (2007). *Tutunamayanlar ve Hukuk*, Dost Yayınevi, Ankara.
- Bayram, Erdi. (2013), *Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, s.87-88.
- Beşer, Faruk. (2004), İslam'da Sosyal Güvenlik, *Bilge Yayıncılık*, İstanbul.
- Buğra, Ayşe., ve Keyder, Çağlar. (2002). Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Candaş, Ayşen., Akkan, Başak Ekim, Günseli., ve Deniz, Mehmet Baki. (2011). Devlet İlköğretim Okullarında Ücretsiz Öğle Yemeği Mümkün mü? Farklı Ülke ve Modelleri ve Türkiye'ye Yönelik Öneriler, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, *Açık Toplum Vakfı Yayını*, İstanbul.
- Chuang, Jason Cheng Chung. (2011). Impact of social allowances on the elderly poverty in Taiwan, 2002–2008. *Journal of Asian Public Policy*, 4(2), 241-249.
- Coşkun, Selim. ve Güneş, Selim. (2008). Dünyadaki gelişmeler çerçevesinde ülkemizdeki sosyal yardımları iyileştirme çalışmalarının değerlendirmesi. *Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri Kitabı*.
- Council of Europe, (2012), "European Social Charter", Erişim Tarihi: 02.08.2012, <http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/>
- Dağdemir, Özcan. (1992). Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim ve Gelir Dağılımı, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Dağdemir, Özcan. (1999), Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 23-40.
- Dama, Nergis. (2016). *Türkiye’de Sosyal Yardımların Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi*, Doktora Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, SBE, Ankara.
- Dansuk, Ercan. (1997). Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi. (*Yayınlanmış Uzmanlık Tezi*), Ankara: DPT.
- Daşlı, Yılmaz. (2015). Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversite-si Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- De Jonge, Paul Van Hanswijek, 1998 Yoksulluğu Önleme Stratejileri, s:13-18, *TESEV Yayınları*, İstanbul.
- De Neubourg Chris, Castonguay Julie. & Roelen, Keetie. (2005). “Social Safety Nets and Targeted Social Assistance: Lessons From the European Experience”, University of Maastricht, Graduate School of Governance. S.4-5.
- Dilik, Sait. (1998). Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Sosyal Sigorta Kolu: Bakım Sigortası *Kamu-İş Dergisi*, 4(3).
- Dos Santos, Vladimir Faria, Wilson da Cruz Vieira, and Dos Santos Reis, Bricio. (2009). Effects of alternative policies on income redistribution: Evidence from Brazil. *Development Policy Review*, 27(5), 601-616.
- DPT (2001), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: *DPT Yayınları*.104.
- Du, Yang. ve Albert. Park (2006), “The Effect of Social Assistance on Poverty Reduction: Evidence from Household Surveys in Urban China”, http://www.networkideas.org/ideasact/jun07/Beijing_Conference_07/Du_Yang.pdf (Erişim Tarihi: 15.10.2013)
- Eğilmez, Mahfi ve Kumcu, Ercan (2005). Ekonomi Politikası, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ekdemir, H. Şadi. (2005). *Avrupa Birliği-Türkiye Sosyal Güvenlik Normları*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları. s.88.
- Erçakar, Mehmet Emin., ve Güvenoğlu, Hüseyin. (2018). Türkiye’de Gelir Dağılımı Ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış, Sosyal Bilimler Metinleri, Sayı: 01

- Erdem, Iğın. (2006). *Avrupa'da Asgari Gelir Uygulamaları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu s. 2.
- Field, Frank (1983), *The Minimum Wage*, London: Policy Studies Institute
- Flora, Peter., & Alber, Jens. (2017). Modernization, democratization, and the development of welfare states in Western Europe. In *Development of Welfare states in Europe and America* (pp. 25-80). Routledge.
- Gerek, Nüvit., ve Oral, A.İlhan. (2004). Sosyal Güvenlik Hukuku, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, no 1574, Eskişehir, s. 44.
- Goodman, Margaret., Morley, Samuel., Siri, Gabriel. & Zuckerman, Elain. (1997). Social Investment Funds in Latin America: Past Performance and Future Role. (Latin Amerikada Sosyal Yatırım Fonları: Geçmişi ve Gelecekteki Roller), Inter American Development Bank. s.92-93.
- Gorz, Andre. (2001). Yaşadığımız sefalet, *Çev. Nilgün Tatal, Ayrıntı Yayınları*, İstanbul.
- Gözübüyük, Şeref: *Türk Anayasaları*, Ankara, 2002, s. 67.
- Gül, Ahmet. (2004) Sosyal Yardım Olgusu ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin Gelişim Tarihi, *4. Aile Şurası Aile ve Yoksulluk Bildirileri*, Ankara.
- Günaydın, İhsan., ve Yıldız, Barış. (2015). Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Kamusal Sosyal İçerikli Harcamalar ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(13).
- Gündüz, Hikmet. (2013). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Kapsamında Yardıma Muhtaç Ailelere Yaptıkları Sosyal Yardımlar: Bağcılar Belediyesi Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.62-63.
- Gürbüz, Sait, ve Şahin, Faruk. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık* (s. 230-237).
- Güzel Ali ve Okur Ali Rıza. (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku*, İstanbul.
- Güzel, Ali., Okur, Ali Rıza ve Caniklioğlu, Nurşen. Sosyal Güvenlik Hukuku, 5510 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış 13. b., *Beta*, İstanbul: Ekim 2010, s. 805.

- Hacımahmutoğlu, Hande. (2009). Türkiye’de *Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi. DPT.*
- Harper, Clare., Wood, Lesley. and Mitchell, Claire. (2008). The provision of school food in 18 countries. *London: School Food Trust.*
- Hatıplı, Mustafa., ve Aytaç, Ayhan. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele. *Kriter Yayınları, İstanbul.*
- Hazman, Gülsüm Gürler. (2011). Türkiye’de gelir dağılımında adalet ve sosyal güvenlik harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 205-216.
- <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> (Erişim Tarihi: 10.10.2018)
- <http://www.dika.org.tr/photos/files/Rekabet%20Analizi%20Raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/15310/SEGE-2011.pdf> (Erişim: Tarihi 10.10.2018)
- <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642> (Erişim Tarihi: 28.01.2018)
- <http://www.sbb.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/518/Onuncu%20Kalk%C4%B1ma%20Plan%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 09.08.2018 (T.C Kalkınma Bakanlığı Onuncu kalkınma Planı)
- <http://www.turkis.org.tr/MART-2018-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d19733> (Erişim Tarihi: 15.04.2018)
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection,_2004-2014_\(%25_of_GDP\)_YB17.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection,_2004-2014_(%25_of_GDP)_YB17.png), Erişim Tarihi: 20.01.2019.
- International Labour Organization (ILO), (2012), “Declaration of Philadelphia”, Erişim Tarihi: 14.07.2012, <http://www.ilo.org/ilolex/english/iloconst.htm>).
- Irmak, Sadi. (1973). Cumhuriyet Döneminde Sosyal Hizmetlerin Yönetimi Semineri, Tebliğ ve Raporlar, Ankara, s,4.
- Ivancev, Olgica., & Jovicic, Milena. (2011). The effects of social policy on income inequality in Serbia. *Post-Communist Economies*, 23(3), 327-342.
- Sanal, Engin, (2013). Aktif İstihdam Politikaları. *Toprak İşveren*, 99.

- Kalaycı, Savaş. "Yoksulluk Kültürü ve Sosyal Dayanışma Geleneği Yunus Emre Kültür Vakfı Örneği" Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2015.
- Karabulut, Alpaslan. (2011). Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımların Tek Merkezden Yürütülebilirliği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karadoğan, Emirali. (2012). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Yardımların Bireyin Özsaygı Düzeyine Etkisi Bağlamında Dönüşümü ve Etkinliği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaman, Banu., ve Özçalık, Melih. (2007). Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucu: çocuk işgücü. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 25-41.
- Kılıç, Ramazan., ve Çetinkaya, Şahin. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri ve Bir Model Önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (34).
- Kitapçı, İsmail. (2007). *Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları*. Isparta, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koray, Meryem. (2005). Sosyal Politika (3. Baskı). *İmge Kitabevi Yayınları Ankara*.
- Korkut, Mustafa. (2013). *Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Önemi (Kars İli Örneğinde Bir İnceleme)*, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars.
- Köseoğlu, Ali Cengiz. (2009). "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", *KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 9, Sayı. 2, s. 96.
- Kuivalainen, Susan. & Heikkilä, Matti. (2006). "Existence and Nature of Poverty Policy Programmes", Heikkilä, M. et al. (Eds.), *Poverty Policies, Structures and Outcomes in the EU 25, Report for the Fifth European Round Table on Poverty and Social Exclusion 16-17 October 2006*, Ministry of Social Affairs and Health, Tempera, Finland.35.
- Kuivalainen, Susan. (2004), "A Comparative Study On Last Resort Social Assistance Schemes In Six European Countries", *Research Report 145*, Helsinki, Stakes.s.124-125.

- Levine, Sebastian., Van Der Berg, Servaas., & Yu, Derel. (2011). The impact of cash transfers on household welfare in Namibia. *Development Southern Africa*, 28(1), 39-59.
- Linking welfare to work The structure and Dynamics of Social Assistance in the European Union, Ditch J., 1999 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- Macpherson, Stewart. (1987). Social Security in Developing Countries. *Social Policy and Administration*, 21(1), 3-14.
- Mahiroğulları, Adnan. ve Korkmaz Adem. (2013). İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları. *Ekin Yayıncılık Bursa,,*
- Odyakmaz, Zehra., Kaymak, Ümit. ve Ercan, İsmail. (2009). Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku, 10. baskı, Ankara, İkinci Sayfa, s. 75.
- OECD (1998), The Battle Against Exclusion: Social assistance in Australia, Finland, Sweden, and the United Kingdom, Organisation for Economic Cooperation and Development Edition: illustrated. S. 71.
- Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), (2012), ‘‘ Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR)’’, Erişim Tarihi:02.08.2012, <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>
- Öksüz, Davut. (2010). Sosyal Yardımların Koordinasyonu Sorunu. *TC Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.*
- Oktik, Nurgül. (2008), Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları, Yakın Yayınları, İzmir.*
- Ölmez, Tuba. Olcay. (2007). Sosyal Yardım Sistemi İçerisinde Yerel Yönetimlerin Yeri. *TC Gazi Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.*
- Özbek, Nadir. (2002). Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Sosyal Devlet. *Toplum ve Bilim*, Sayı 92, s. 7-33.
- Özbudun, Ergun. (1998). Türk Anayasa Hukuku, 5. baskı, *Yetkin Yayınları, Ankara,*
- Özdemir, İsmail. Mansur. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Peçe, Mehmet. Akif., Ceyhan M. Said., ve Akpolat, Ahmet. (2016). Türkiye’de Gelir Dağılımının Ekonomik Büyümeye Etkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)* 2(Special Issue 1), 135-148.
- Ravallion, Martin. (2001). Growth, Inequality and Poverty: Looking Beyond Averages. *World Development*, 29 (11), 1803-1815.
- Saraceno, Chiara. (Ed). (2002). *Social Assistance Dynamics in Europe: National and Local Poverty Regimes*, The Polity Press, Bristol.
- Sarısoy, İdris ve Koç, Selçuk. (2010), Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*, 158, 326-348.
- Sarker, Abu Elias., and Rahman, Mohammad Habibur. (2007). The emerging perspective of governance and poverty alleviation: A case of Bangladesh. *Public Organization Review*, 7(2), 93-112.
- Saydam, Okan ve Ekici, Mustafa. (1998). Türk Medeni Kanunu’na Göre Vakıf. *SEV Matbaacılık, İstanbul*.
- Schirle, Tammy. (2001), What is the Impact of Social Assistance Programs on Income Inequality in Canada, Master Thesis, Dalhousie University Department of Economics, Canada.
- Serrano, Rodrigo. (2005). Integrating Social Funds Into Local Development Strategies: Five Stories from Latin America. World Bank.
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü 2006 Yılı Faaliyet Raporu, 2006, s:5
- Sugözü, İbrahim Halil., ve Atay Polat, Melike. (2010). Şırnak İli ve Çevresinin Gelişmesinde Dicle Kalkınma Ajansı’nın (DİKA) Muhtemel Etkileri. *Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, Bozok Üniversitesi.
- Szulc, Adam. (2012). Social policy and poverty: Checking the efficiency of the social assistance system in Poland. *Eastern European Economics*, 50(5), 66-92.
- Şeker, Mehmet. (1991). *İslam da Sosyal Dayanışma Müesseseleri*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

- Şeker, Sırma Demir. (2008). *Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*. Uzmanlık Tezi Sosyal Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Ankara.
- Şen, Murat. (2002) “Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devleti’nde Sosyal Güvenlik”, Mayıs, 2002, www.e-akademi.org. (Erişim Tarihi 18.12.2018).
- Şenses, Fikret. (2006). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk. İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Talas, Cahit. (1953). *Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları*. Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO. Ankara.
- Talas, Cahit. (1976). *Sosyal Ekonomi*, Ankara, s. 590.
- Taşçı, Faruk. (2010). Türkiye’nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (55), 127-149.
- TDK, (Erişim) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=sosyal+yard%FDm&ayn=t+am> (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2018).
- TİSK, “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi”, (Erişim) http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ana&ana_id= Erişim Tarihi: 18 Mart 2018.
- Tuncay, Aziz Can. (1986). Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, 14. Baskı, İstanbul.
- Tuncay, Aziz Can. (1996). Sosyal Güvenlik Hukuk Dersleri, Yenilenmiş 7. Baskı, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Tuncay, Aziz Can. (2002). Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 10. B. İstanbul, 2002. s.63.
- Tunç, Ahmet. (2009). “Türkiye’de 1983’ten Günümüze Sosyal Yardımların Değerlendirilmesi”, Malatya, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunç, Ahmet. (2013). *Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Doktora Tezi, Malatya.
- Tunçomağ, Kenan. (1990). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş. *Beta Yayınlar*, 5.
- TÜSİAD (2000). Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği İle Bir Karşılaştırma. *TUSİAD Yayınları*, İstanbul.

- UNDP (2012), “The Human Poverty Index (HPI)”, Erişim Tarihi:15.01.2012, <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>
- United Nation (UN), (2012), ‘‘The Universal Declaration of Human Rights ‘’, Erişim Tarihi: 02.08.2012, <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
- Ural, Ayhan., ve Kılıç, İbrahim. (2013). Bilimsel araştırma süreci ve spss ile veri analizi, Detay Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 31.
- Usami, Koichi. (2004). Introduction: Comparative Study of Social Security Systems in Asia and Latin America—A Contribution to the Study of Emerging Welfare States—. *The Developing Economies*, 42(2), 125-145.
- Üstün, Hakan. (2013). Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Geçirdiği Aşamalar, Sosyal Yardımlar, Yoksulluk ve İşsizlik İlişkisi, Hasan kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi İstanbul, S.59-60
- World Bank 1991 Poverty Reduction Handbook, Washington.
- Yaşar, Ruhat., Açıköz, Reşat. (2011). Yoksullukla Mücadelede Bütüncül Bir Politika: İnsani Gelişme ve Yardım Merkezi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 405-429.
- Yazıcı, Hasan Işık. (2017). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri Köprübaşı İlçesi Örneği*, Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Yemtsov, Ruslan. (2001). “Living Standards and Economic Vulnerability in Turkey between 1987 and 1994” . Discussion Paper No. 253. World Bank: Europe and Central Asia Region.
- Yılmaz, Ali. (2009). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Mücadeleye Etkisi: Hilvan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği. *TC Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.*
- Yolcuoğlu, İsmet Galip. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 14.
- Yücel, Duygu. (2011), “Türkiye’de Yoksulluk Sorunu ve Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğa Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 383-402.

EKLER

EK 1 : GÖRÜŞME (ANKET) FORMU

SOSYAL YARDIMLARIN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI ANKETİ

Değerli Katılımcı;

Bu anket, Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı'nda hazırlanan **Sosyal Yardımların Sosyo-Ekonomik Etkileri: Şırnak İli Örneği** isimli yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır. Elde edilecek veriler sadece bilimsel amaçla kullanılacak olup kesinlikle üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Araştırmanın güvenilir olması sizin vereceğiniz doğru cevaplara bağlıdır. Ankete katıldığınız ve bilime verdiğiniz destek için teşekkür ederim.

Yük. Lis. Öğr. Emin BALTA ebalta_73@hotmail.com.tr

Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ ibrahimhalil@sugozu.com

1) Cinsiyetiniz 1) Kadın 2) Erkek	2) Yaşınız	3) Medeni Durumunuz? 1) Evli 2) Bekar 3)Boşanmış 4)Eşi vefat etmiş
4) Öğrenim Durumunuz? 1) Okuryazar değil 2) Sadece okuryazar 3) İlkokul Mezunu 4) Ortaokul Mezunu 5) Lise Mezunu 6) Üniversite		5) Hangi sosyal güvenceniz var? 1) SSK 2) BAĞ-KUR 3) Emekli Sandığı 4) Yeşil Kart 5) Yok
6) Oturduğunuz hanede sizinle birlikte kaç kişi yaşamaktadır? 1) 1-3 kişi 2) 4-6 kişi 3) 7-9 kişi 4) 10 kişi ve	7) Oturduğunuz konutun türü nedir? 1) Çadır / Baraka 2) Gecekondu (Sağlıksız ve oturulamayacak durumda) 3) Müstakil ev 4) Apartman dairesi 5) Diğer (belirtiniz).....	
8) Oturduğunuz konutun mülkiyet durumu nedir? 1) Kiralık 2) Kendi evim 3) Başka birinin evinde bedelsiz kalmaktayım	9) Evinizin toplam oda sayısı kaçtır? 1) 1 Oda 2) 2 Oda 3) 3 Oda 4) 4 Oda 5) 5 Oda ve üstü	
10) Oturduğunuz konutu nasıl ısıtmaktasınız?(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz) 1) Soba 2) Elektrikli Isıtıcı 3) Klima 4) Kalorifer 5) Diğer (belirtiniz).....		
11) Sosyal yardımlar dahil ailenizin toplam aylık geliri ne kadardır? 1) 0-500 TL 2) 501-1000 TL 3) 1001-1500 TL 4)1501-2000 TL 5) 2001 - 2500 TL 6) 2501 TL ve + 7) Cevap vermek istemiyorum		

12) Size göre sosyal yardımlar hangi dönemlerde artış göstermektedir?			
1) Dini gün ve Bayramlarda		2) Kış mevsiminde	
3) Seçim Zamanlarında		4) Diğer (Belirtiniz).....	
13) Aşağıda sıralanmış yardımlardan bugüne kadar aldıklarınızı işaretleyiniz.			
Gıda Yardımı		Yaşlı Aylığı	
Yakacak Yardımı		Engelli Aylığı	
Giyim Yardımı		Engelli Yakını Aylığı	
Barınma Yardımı		Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	
Sağlık Yardımı		Muhtaç Asker Aylığı	
Eğitim Yardımı		Muhtaç Asker Çocuğu Yakını	
Tek Seferlik Yardım		Öksüz ve Yetim Aylığı	
Diğer Aile Yardımı		Şartlı Sağlık ve Şartlı Eğitim Yardımı	
14) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın geri ödemesiz gelir getirici iş kurma projelerinden haberiniz var mı?		15) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın destek projelerinden (iş kurma vb.) hiç faydalanmayı düşündünüz mü?	
1) Var		1) Evet Düşündüm	
2) Yok (SORU 17'YE GEÇİNİZ)		2) Hayır	
16) 15.sorunun cevabı “Hayır düşünmedim” ise nedenleri nelerdir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)			
1) Prosedür (evrak işleri vs.)		2) Bilgisizlik	
3) Bürokrasi		4) Torpil olduğu düşüncesi	
5) Karamsarlık (bana çıkmaz düşüncesi)		6) Diğer (Belirtiniz).....	
17) Çalışıyor musunuz?		18) Çalışmıyorsanız ne zamandan beri çalışmıyorsunuz?	
1) Evet (SORU 20'YE GEÇİNİZ)		1) 1-3 ay	
2) Hayır		2) 4-7 ay	
		3) 8-12 ay	
		4) 1-3 yıl	
		5) 4-6 yıl	
		6) 7 yıl +	
19) Devletten sosyal yardım almak yerine size nasıl bir iş bulursa çalışırsınız?			
1) Bana uygun, ücreti iyi ve rahat bir iş bulursa çalışırım			
2) Ücreti iyi ve rahat bir iş bulursa çalışırım			
3) Ücreti iyi bir iş bulursa çalışırım			
4) Nasıl bir iş bulursa çalışırım			
5) Çalışmak istemiyorum			
20) 19. Sorudaki cevabınız çalışmak istemiyorum ise neden çalışmak istemezsiniz? (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)			
1) Bakmak zorunda olduğum çocuk/çocuklarım var			
2) Bakmak zorunda olduğum yaşlı/engelli kişiler var			
3) Çalışma konusunda kendimi niteliksiz buluyorum			
4) Çalışmak istemiyorum/sevmiyorum/bana göre değil.			
5) Engelli olduğumdan çalışmıyorum.			

21) Evinizde aşağıdaki eşyaların hangileri bulunmaktadır?								
Eşya	Şu anki durum		Sosyal yardım almadan önce					
	Var	Yok	Var	Yok				
Buzdolabı								
Televizyon								
Çamaşır Makinesi								
Bulaşık makinesi								
Elektrikli Süpürge								
Bilgisayar								
22) Yardım almadan önceki ve sonraki durumunuzu düşündüğünüzde hanenizi ve kendinizi ekonomik açıdan nasıl ifade edersiniz?								
	Şu Anki Durum				Yardım Almadan Önce			
	Evet	Hayır	Kısmen	Böyle bir durum yok	Evet	Hayır	Kısmen	Böyle bir durum yok
Temel gıda ihtiyaçlarınızı karşılıyor musunuz?								
Düzenli besleniyor musunuz?								
Kışlık yakacaklarınızı karşılıyor musunuz?								
Sağlık sorunlarınızı çözümlüyor musunuz?								
Eğitim ihtiyaçlarınızı karşılıyor musunuz?								
23) Sosyal yardımlar ile görüşlerinizi aşağıdaki derecelendirmeyi kullanarak değerlendiriniz.								
	1. Kesinlikle katılmıyorum	2. Katılmıyorum	3. Kararsızım	4. Katılıyorum	5. Kesinlikle katılıyorum			
1.Yapılan yardımlar ile yaşamımızı rahatladı.	1	2	3	4	5			
2.Yapılan yardımları yeterli buluyorum.	1	2	3	4	5			
3.Yapılan yardımlardan son derece memnunum.	1	2	3	4	5			
4.Yapılan yardımlarla ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz.	1	2	3	4	5			
5.Yapılan yardımlarla ailemizin yoksulluk düzeyi azaldı.	1	2	3	4	5			
6.Yapılan yardımlarla ailemizin refah düzeyi azaldı.	1	2	3	4	5			
7.Yapılan yardımların topluma önemli katkılarının olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5			
8.Yapılan yardımlar geleceğe daha güvenle bakmamızı sağlıyor.	1	2	3	4	5			
9.Yapılan yardımların yerine ulaştığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5			
10.Yapılan yardımlarda tarafsız ve adaletili davranıldığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5			
11.Yapılan yardımların zamanında gerçekleştirildiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5			

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Emin BALTA
 Uyuğu : T.C.
 Doğum Yeri ve Tarihi : Şırnak – 03.02.1984
 E-posta : ebalta_73@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Şırnak Üniversitesi İktisat	2019
Lisans	Şırnak Üniversitesi ESM	2016
Yüksek Lisans	KSU İşletme	2014
Lisans	KSU İktisat	2010

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2010-2012	Türkiye İş Bankası	Memur
2013-2016	Muhasebe	Büro Memuru
2016-	Adalet Bakanlığı	Memur